SKRIFTER AV ALBERT ENGSTRÖM

BOUPPTECKNING

AV

ALBERT ENGSTRÖM

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1945

Förord till den elektroniska utgåvan

Digitaliserad efter *Skrifter av Albert Engström. [Del 22]*. Originalupplagan utkom 1930.

I.

Somliga sätta bo genom att telefonera till Nordiska Kompaniet och begära möbler och mattor och allt för ett visst antal rum — »men fort! Jag gifter mig i morgon!» Och till Fritzes Hovbokhandel: — Skicka mig så eller så många meter litteratur i praktband.

Jag kom aldrig att tänka på ett så enkelt förfaringssätt — kanske därför att N. K. ännu icke fanns till. De enda möbler jag ägde, då jag satte bo, var en gedigen lantlig skrivstol, slöjdad av min mors morfar, kyrkoherde Marcellus i Lönneberga, och en bra och effektiv blydagg, ärligt erövrad i ett slagsmål på Vetlanda marknad. Den är vacker i sitt slag, en repstump överklädd med läder och en blykula i vardera ändan. Tiderna förändras. Nu slåss man med gasbomber och annat kemiskt otyg. Jag undrar, vilket som är hederligast.

Detta påminner mig om ett brev från Carl IX, en resolut och hårdför man, till Johan Gabrielsson Oxenstierna, då befallningsman i Östergötland: »Vi hafve bekommit eder Skrifvelse, uti hvilken I gifve tilkänna eder i sanning hafva funnit, at Jöran PossesKyrkoherde Marcellus med kyrkoherdinna, född Kastman. Miniatyrer av en ambulerande bondmålare, f. d. indelt soldat.

(Sigismunds trogne anhängare) tjenare, benämnd Sven Månsson, skal med 2 Danska Karlar vara kommen til Östergötland — — — och gifve därhos tilkänna, at samme Sven, med förenämnde Danskar, skola med bössor och värjor vara ganska väl rustade, och hafva sådant *Krut, som intet smäller;* så vele Vi eder deruppå nådeligen icke förhålle, at hvad anlanger – – – sådant Krut, som icke smäller, så finnes ock fullerBagarn lurande på en

vikarsäl.i Sverige det Krut, som icke mycket smäller, som äre *gode Rundepåkar, Bödelssvärd och Basterep*, hvilka kunde blifva deras och andre Skälmars, Äreförgätares och Landbespejares ändalyckt.»

Jag håller styvt på min gamla blydagg, fast den numera sällan kommer till användning. Men jag håller mest på skrivstolen. Jo, jag glömde verkligen en dyrbarhet som jag fick av min mor, då jag gifte mig — en vinkanna från 1500-talets slut av mörkgrönt glas och förnäm form. Den hade varit en klenod i hennes släkt och är den nu i min. Jag var alltså väl rustad: blydagg, vinkanna och skrivstol! Ad omnia paratus! Lyckoriddare! Jag räknar knappast med min hustrus gracila flickmöbler och hennes lilla bibliotek, som dock hade en doft av den tidens bästa radikala litteratur med minnen av tant Ann-Charlotte Edgren, tant Sonja Kowalewsky, moster Thecla Wrangel och Herman Bang.

Man börjar med en knappnål och slutar med en hel guldsmedsbutik. Nu är jag ägare av ett hemman med corps de logis, uthus och ateljé, den underbarast belägna i landet. När höststormarna komma, yr skummet över dess takås och i sjön nedanför jagar sälen. Alfågelns orgelmusik fyller rummet om vårmorgnarna och ejdrarnas lockrop höras helt intill. Och från skogen innanför kan man om sommarnätterna få höra de unga rospiggarnas sakta lockrop— vad tänker ni på, min sköna läsarinna? Ni rodnar. Det är vackert, det klär, men finns också i stänger och tuber med förvillande verkan.

Det måtte väl icke vara i lag förbjudet att skriva bouppteckningsinstrument på det här sättet! Men jag gör som de bibliska författarna: jag säger det Anden bjuder mig att säga. De hade det visserligen bekvämare än jag, ty jag får själv bevara mig från misstag under skrivandet, men ett försprång har jag: jag är mera tränad skribent än de.

Jag börjar nu alltså uppräkna mina fastigheter. Mangårdsbyggnaden, en vildvinövervuxen, trädbeskuggad idyll, är egentligen ena flygeln till ett värdshus som brann på 70-talet. Det var finnkrog och kallades så. Ty på den tiden hämtade ålänningarna sitt brännvin och alla specerier från Grisslehamn. Jag kände en gammal vacker gumma som varit krogpiga där. Hon hade varit karl att kasta ut en finne som fått för många finkelsupar och började plocka fram sin puukko, ja man påstod att hon vid en kalabalik hade rensat krogrummet. Hon var stark, vis och god, livet hade gjort henne sådan, och ögonen lyste av intelligens. Hon var gift med en sjöman av gamla stammen, en jätte med vilda ögon, och den kunde hon linda om sitt finger om det behövdes och det behövdes ofta, när han kom hem från långsegling och hyran vuxit för mycket.Min ateljé. Världens förnämast belägna.Nå — i den flygeln jag nu bebor inkvarterades ålänningarna medan de väntade på vind och jag skulle önska att mina väggar kunde berätta. Ägaren före mig var en skeppare av det slaget som nu bara finns kvar i böcker. Jag har ännu kvar några av hans gamla sjökort över Stilla havet och endast Gud vet hur man på den tiden kunde ta sig fram med hjälp av så usla dokument. Han drack och ljög förfärligt och blev våldsam då man inte trodde honom, ty han var storfiskare och skytt och sådana matadorer ha ett underbart utvecklat hedersbegrepp, som icke tål minsta tåtrampning. Han försäkrade och trodde väl själv att han brukade tämja pingviner för att slippa roddare, då han var ute och fiskade. Det var så enkelt — han bara satte selar på dem och de blevo till slut klokare än människor. Då det var stiltje utanför Guanoöarna, var bonitos- och hajfiske från en skeppsjolle dragen av pingviner hans bästa nöje. Eljest förlade han platsen för sina största bravader till »Mexiones Bolivia», ett land som torde vara främmande även för geografer av facket. Ett av sina rum kallade han Kajutan, ty det var inrett som om skeppsbord med koj och ventiler. Dit lät han ofta på äldre dagar bära sig, då han gjort sig glad för att drömma tillbaka sjögången på havet omkring Guanoöarna, vilket nog icke var så svårt, ty den rengöring som krävdes innan det blev möjligt att bebos efterhonom, då jag övertog kåken, var maktpåliggande. En roslagsskeppare badar icke, om han är något till karl.

I den andra flygeln har jag en gammaldags tvättstuga och luxuösa bostäder för min talrika betjäning, matbod, svällande av renstekar och fårfioler, och en vind överfylld av obeskrivbara ting, om jag undantar ett upplag teakbräder. I en av mina vikar ligger nämligen ett skeppsvrak sedan mer än 100 år. Efter allvarsamma stormar kan man stundom finna en och annan teakplanka från dess bordläggning på stranden. Jag lät en sådan torka några år och såga den till bräder, men de motsvarade icke mina förväntningar i avseende på kvalitet. Jag omnämner dem endast för mitt samvetes skull.

Bakom flygeln ligga en uråldrig källare — utan servering — och en lekstuga och längre bort på lämpligt avstånd reser sig ett tempel helgat åt Demeter, en gudinna, vars kult den modernaste eller mest ortodoxa religion aldrig skall kunna avskaffa. Ännu längre bort rymmas under samma gamla tegeltak vedbod, stall, ladugård och svinstia, en gång befolkade av en islandshäst och en gris. Men jag skall aldrig ha djur mera! Det blir för svårt att skiljas från dem.

Jag hade för länge sedan en oskiljaktig trio på gården, en griskulting, en hundvalp och en kattunge,vilka slöto ett innerligt vänskapsförbund. Men de växte upp och det stränga, det obevekliga livet tvang dem till skilsmässa. De hade sovit i samma korg och delat ljuvt och lett tills korgen blev för liten. En kom i hundgård, en åts upp, en sköts av någon fågelvän — alla mötte de sina sedan tidernas början bestämda öden.

Hästen som jag blev god vän med i Siglufjörður på Nordisland och tog med hem hade rätt så svårt att finna sig i de nya förhållandena. Han var rädd för mitt höga gräs och fnyste föraktfullt åt havre. Han gick helst nere i stranden och åt tång samt tog sig då och då en simtur, men så småningom lärde han sig den svenska hästdieten och blev nästan som en pojke i fråga om att sätta i sig äpplekart. Han hade en natt kommit in på gården och ätit ett par tunnor äpplen på mitt bästa träd. Magen såg ut som en potatissäck och släpade nästan i gräset, men han överlevde det — ty han hade ju hästmage.

Jag höll på att glömma materialboden, som finns under samma tegeltak som de andra institutionerna. Den är fylld med rundhult, tågvirke, block, wire och dylikt från den tid jag seglade med Hellas under sjörövarflagg. Ty det gjorde jag verkligen — en stor svart flagga med en dödskalle och ett par korslagda benknotor. Gubbarna förfasade sig och sade

Min islandshäst och jag. Det är jag som sitter i sadeln. Hästen härstammade i rakt nedstigande led från Harald Hårfager.

skakande på sina huvuden: Den där flaggen seglar Hengström hinte länge hunder! Men jag är icke vidskeplig. Jag och mitt sällskap seglade en gång efter en glad frukost ombord mittigenom Vaxholmshålet iklädda mörkhyade masker och för övrigt nakna till midjan, hotfullt svängande gamla artilleristsablar ochryttarpistoler samt avsjungande Marockos bekanta dystra nationalsång. Poliserna på kajen gömde sig bakom närmaste husknutar, de manliga badgästerna sökte se orädda ut, men damerna vinkade åt oss i hopp att bli bortrövade och förda in i mera romantiska förhållanden än Vaxholm kunde bjuda på. Ack ja! Det är längesedan, det var i ungdomens vår.

Hellas, min förnäma kutter.

Tänk så många idéassociationer på en gång en gammal materialbod kan väcka.

Och utanför boden står den bekanta slipstenen som föranledde Kolingen att vid ett tillfälligt besök säga: — Ä ni verkligen så förbaskat slöa här utepå bondvischan, sabla bondkaniner, att ni behöver slipsten?!

Men ateljén! Där är verkligen vackert. Men det är ju om lösöret jag är tvungen att tala. I taket hänga två dyrgripar, en grönlandskajak av den förnämaste typen, gåva av Knud Rasmussen, och en nordlandsbåt som Hjalmar Lundbohm en gång lät sända mig från Narvik. Det är en obeskrivlig njutning för en konstnär att söka förstå och lära sig dessa båtars ädla och ändamålsenliga linjer. För var gång jag ser dem, blotta de nya skönheter att älska och vila sig vid, jag gör nya upptäckter i mänsklighetens sökande efter fullkomlighet. Bakom dessa former ligga årtusendens trevande försök, framtvungna av en hård nödvändighet. När skola våra flygmaskiner nå en motsvarande skönhet?

I ett hörn står aktertuben till en torped. Jag fick den för många år sedan av en vän, en av cheferna för Eskilstuna stålpressningsaktiebolag och blev rätt förvånad. Deri åtföljdes av en ganska lakonisk skrivelse:

»Broder!

Härmed skickar jag dig aktertuben till en torped. Håll till godo!

Vännen etc.»

Foto förf. Suzanne, Hjalmar Lundbohm, Calle Larsson och Karin i Sundborn.Foto förf. Doktor Hjalmar Lundbohm vid sin och Christian Erikssons idealiska spis i Kiruna.Kalle Andersson, Roddar-Kalle och jag i min ateljé.

Det finns originellt folk.

Om den inte vore så tung och svårhanterlig skulle den kunna göras om till megafon, lämplig för agitatorer på folkmöten. Eller grogglas, om man sätter botten i den. Men så mycket grogg finns det inte.

Här i ateljén fingo rospiggarna dansa om vinterkvällarna under mina allra första år på platsen. Här har ortens traditionella dans »skojarn», en reminiscens från forna tiders hustrubyten, gått av stapeln. Här var trängseln obeskrivlig. Lamporna kippade efter ljus och rummet bestod av rytm, transpiration ochkärlek. Det formligen ångade från ytterväggarna, om det var några grader kallt. Och utanför tjöt stormen ibland och istjälen bräcktes mot klippan med dån fem meter utanför. Det var liv. Liv och ungdom.

Här passar jag på att anmäla den kanon jag glömde vid min vapendeklaration. Den ligger högst på ett berg och är så solid att ungdomligt okynne ännu icke lyckats baxa ned den i havet trots många försök. Inte heller kom jag ihåg att anmäla att jag är innehavare av en tysk mina av den största sorten. Den är visserligen desarmerad, men kan ju laddas om.

Skog äger jag och berg och ett träsk med mosse och hjortronbestånd. Och skvattram och ljung och odon och kråkris. Det är klokast att uppge alltsammans ärligt och utan baktankar. En ruddamm har jag också, säkerligen ett paradis för en entomolog. Nästa sommar skall jag plantera in krokodiler där till tjuvlustvandrande sommargästdamers trevnad och fromma. Jag har för övrigt redan en krokodil, men av trä, en gammal galjonsbild från en skuta som strandade här. Dess namn var »Alligator».

I början lät jag allt växa vilt för att få urskog, jungle, men det bär sig inte i längden. Jag duger inte till trädgårdsmästare. Men då var min gård sällsynt vacker. Kastanjernas grenar fingo växa ända ned till marken — likaså äppleträdens. Syrener, askar och rosenbuskar bildade ogenomträngliga snår. Zorn sade:Garibaldi Lindberg och xylografen Kalle Andersson vid min kanon, anande fara från öster.

— Sånt här kallar ni poeter visst idyll — här skulle jag kunna bo lång tid.

En tysk mina behagligt guppande i dyningen nedanför min ateljé.

En paddfamilj bodde under trappan och kom fram om kvällarna för att få daggmask. Nu har den fått vika för kultur och betong. Men igelkottarna ha vi kvar och de kunna knappt hasa sig ur vägen på grund av välmåga. I den tyska minan häckar ett talgoxpar, ett faktum väl värt att begrundas av Nationernas förbund, ty det är icke dess förtjänst.

Gården är indelad i fält genom rader av öländsk kalksten, hitförd av förre ägaren och inom en rundel av sådana strålar blomsterrabatten med olika färger för varje år. Jag har funderat på att placera en så kallad grosshandlarkula i dess mitt, såvida jag icke fastnar för idén ställa dit en staty av mig själv som Pan i mina klippors röda granit. Bland buskarna omkring ligga järnhjulen från min gamla kanons nedruttnade lavett och några revben och ryggkotor av en val.

Prästerna i Väddö äro av en alldeles specifik ras. För många år sedan kom en av dem på officiell visit. Jag tog emot honom med den förbindlighet och det överseende som utgöra min tjusningskrafts egenart. Han var en ytterst allvarlig ung man. Framför valbenen stannade han och knäppte händerna. Jag väntade en längre utläggning om Jonas i valfiskens buk, men någon sådan kom ej utan han utbrast: *Vad är det?* — alldeles som i katekesen.

— Å, det är bara resterna av en gädda, som jag tog på drag förra sommaren i Singösundet.

— Nej, nu skämtar väl herr Engström?

— Ja, det gör jag verkligen. Allvarsamt sagt är det valben.

— Men valar finns väl inte i Östersjön?

— Egentligen inte, men likaväl som människor kanMin sista gråsäl.valar ibland begå förvillelser. Det här är emellertid från Antarktis.

Ilsken nordost.

— Var ligger det?

— Långt söder om den här skärgården. Men nu går vi in och förtär något. Vad får jag bjuda på? Grogg, något lätt vin, kaffe — — —?

— Tack, kaffe!

Han såg sig omkring i mitt rum.

— Det var mycket böcker, det här! Det är sällsynt att få se så mycket böcker i Roslagen. Ja, böcker och böcker — — — det finns många slags böcker – – –

— Lyckligtvis! bekräftade jag.

Han gick omkring och granskade bokhyllorna liksom sökande. Plötsligt ljusnade hans blick, ty han hade upptäckt en svart, tjock bok, på vars rygg ordet BIBLIA glänste i guldtryck.

— Nej, nu blev jag verkligt glad, sade han hjärtligt. Jag hade inte väntat att få se den boken i det här hemmet!

Så fräck var den lymmeln verkligen. Och han tog ned boken, men han fick ögonblickligen sitt straff, ty det var icke den vanliga bibeln, utan *La Bible amusante* av Leo Taxil, den besynnerliga figuren som gick in i jesuitorden för att utforska detta samfunds inre organisation och politik. Den är illustrerad på ett högst okonstnärligt och dumt sätt, men är en kuriositet. Jag hittade den i min ungdom i ett parisiskt antikvariat.

Jag tror att kyrkoherdens hår reste sig av fasa, ty han hade slagit upp just den sida, där Gud Fader iklädd rökmössa och nattrock håller på att stryka eld på en svavelsticka mot baksidan av låret: »Que la lumière soit!»

Han satte boken tillbaka fort som om den varit glödande, men jag lugnade honom genom att berätta om Leo Taxil och hans liv och för att ytterligare stabilisera detta lugn tog jag fram och demonstrerade alla biblar jag hade från Gustav Vasas tid till den sista upplagan på svenska, från en polyglottbibel från 1600-talet till mitt uppsalaexemplar av *ΚΔΙΝΗ ΔΙΛΘΗΚΗ. Η* Slutligen satte han sig något så när kalmerad vid kaffebordet och vi började tala om Luther. Jag hade nyss till svenskaöversatt Lynkeus' utmärkta och roliga »Ein Tischgespräch bei Martin Luther», så att jag var rätt hemma på området, men pastorn tyckte mera om mina bullar än om mina synpunkter på reformatorn och samtalet flöt trögt. Gästen gick och kom aldrig tillbaka.

Ja, böcker! De äro nog det bästa av lösöret och mitt bibliotek är mycket kuriöst, sammansatt utan plan som det är. För länge sedan samlade jag Elzevierer, men tröttnade, ty jag *läser* mina böcker. Sedan den tid jag var medarbetare i Simplicissimus har jag fått det bästa som utgivits på Albert Langens förlag i München och på grund härav är min tyska samling ganska förnämlig. Klassikerna hade jag till stor del förut. Av fransk litteratur har jag mest äldre och av engelsk ganska litet, ty jag läste ej engelska i skolan utan fick slå i mig det jag kan på egen hand. Jag översatte ett par novellsamlingar och reste till England. Nu har jag lyckligtvis Nobelbiblioteket till hands.

När jag tänker på det sätt man fick läsa moderna språk i skolan i min barndom, fylles min själ av vemod och stundom av ilska, ty systemet *kunde* ha varit bättre genom litet eftertanke från statsmakternas sida. Våra lärare voro till största delen okunniga original, som man gycklade med. Man beundrade de kamrater som på grund av härstamning elleruppfostran kunde ett främmande språk och dessa upplyste oss om, vilka krattor vi hade till lärare. Det hela var ömkligt och löjligt och när vi sedan kommo ut i världen fattade vi missförhållandets verkliga avgrund. Nu är det bättre ställt, men kunde vara mycket bättre. Främmande språk bör man helst*få till skänks*, ty

de kunna läras ungefär så som småbarn lära dem, lätt och lekande.

Men vi återgå till bouppteckningen inomhus och börja uppe på vinden. Där är på grund av det begränsade utrymmet ett kaos — eller som en andra-kammarledamot uttryckte sig om de politiska förhållandena, ett koas. Drivgarnsflöten, flöten till de stålnät i vilka man under kriget sökte fånga u-båtar, linskäktor, bitar av mahogny, teak och idegran avsedda för skulpturer, som aldrig bli färdiga, bitar av flodhästhud, älghorn, siamesisk bambu, spjut, bågar och pilar från Nya Guinea, livbojar från strandade fartyg och framför allt skor, skor i oändlighet av de mest olika ursprung och konstruktioner, delvis uppfunna av mig själv för olika ändamål och temperaturförhållanden, estniska, isländska och lapska skor, japanska sandaler, finska näverskor — en modern psykiater skulle säkert glo på mig lömskt och intresserat och anse mig vara skofetischist av säregen typ, ett fynd att bli både doktor och professor på.

Men där finns också en brännvinsapparat förTräplastik från Nya Guinea. Hypertrofisk.tillverkning av sprit i stor skala. Den är en gåva av några stora träpatroner i Norrland, som, ömmande för den prekära situation jag måste komma i då brattska systemet infördes, ville säkerställa mitt oberoende av detsamma. Men de glömde att skicka med en expert och apparaten står i ett hörn obegagnad och till ingen nytta, bara som ett vemodigt och vackert minne av forna, sällare dagar. I kylaren låg en annan dyrbarhet, en inkunabel, en sällsynt grekisk upplaga av Aristoteles i ett underbart vitt skinnband med förnäm pressning. Också en kuriös idé, men den bevisade en viss uppskattning av min personlighet, vilken är inställd icke uteslutande på materiella ting, hur lätt förflyktigande de än kunna vara!

Under den första tiden av systemets tillvaro fick jag för resten två mindre brännvinsapparater anonymt från olika håll. Otacksamt nog skänkte jag dem nästan genast till värdiga rospiggar, från vilkas visten några dagar efteråt en underlig doft lade sig över ängden.

Jag har skrivit så mycket om svenska folkets frihetskärlek plus dess lilla faiblesse för finkel att alla tre gåvorna äro helt förklarliga, men en viss laglydighet i förening med rädsla att misslyckas vid en eventuell brygd har hittills avhållit mig från husbehovsbränning, fast det stundom kliat i fingrarna.

Fiskarmössor och träskor från Bretagne,målargrejor, sjökort från de världshav jag befarit, Heklas högsta topp, obsidianbitar, bergkristaller och dubbelspat från Seydisfjörður, svavel och sinter från Geysir, mosaik från Pompeji — det torde bli svårt att värdera allt detta.

Strandvrak av obeskrivlig art från skötmärken till elektriska lampor och väldiga kopparbultar från hundraåriga fartygsplankor av ek. Delar av träkonstruktioner från en av de ohyggligt skramlande slåttermaskiner med vilka Carl Cederström sökte utforska rymdens hemligheter. Saker vilkas forna användning väl alltid skall förbli en hemlighet. Ty i stranden kan man hitta mystiska ting och ur de pjollriga små vågorna som viska bland strandstenarna efter en storm, kan man icke locka fram något förståndigt.

I somras gick en finsk skonare på grund någonstans norr ut. Besättningen räddades, skutan spolades av grundet och fortsatte söder ut tills hon hamnade i en av mina vikar och så småningom blev fullständigt vrak så gott som under min familjs ögon. Hon verkade ett väldigt sjödjur i dödskamp, sidorna öppnade sig och andades regelbundet ut bräder och plank för varje grov sjö som den passerade.

Vid sådana tillfällen vakna urtidsinstinkterna hos varje sann kustbo och människoliv värderas icke högt, icke alls, kan jag säga. En senhöstkväll för många årsedan hörde jag skrik utifrån havet mellan stormbyarna som mättade av snöblandat regn skakade min strandskog. Jag sprang till stugorna och sökte mobilisera de sävliga före detta havets hjältar, som njöto värmen i sina hermetiskt tillslutna lyor, men de reagerade knappast — åtminstone inte mera än att de motvilligt gingo ut och lyssnade på förstubroarna.

Calle Cederström och min son. Gammalt foto.Nordoststorm vid min ateljé. Ett foto ej avsett för landkrabbor.

»Dä ingenting å göra åt'et — dä nog ingenting för rexten. Dä nog bara blåsten.»

Det var år 1914. En avdelning landstormsmän terroriserade Grisslehamn på den tiden och den unge officer som

kommenderade styrkan var genast färdig att hjälpa. Några karlar anmälde sig frivilligt och snart försvann min båt i snötjockan på väg öster ut mot grunden och skriken. De bidrogo avsevärt till räddningen av en del av besättningen på en skuta som stött på. De övriga räddade sig själva i skeppsbåten.

Nej, rospiggarna i den trakten vänta helst till enbåt blir vrak och saknar besättning. Då först vaknar energin och deras skötekor närma sig radiellt olycksplatsen för att bärga och förvärva. Det är ett upplyftande skådespel, en yttring av rastlös verksamhet, där avunden spelar största rollen.

Efter stormen.

Många torde minnas en drunkningsolycka längre söder ut för ej så längesedan. En godsägare från trakten hade gått runt med sin båt och låg i sjön och ropade på hjälp, men fick gå till botten utan att någon av de många som hörde honom vidtog några räddningsanstalter.

»— — — men hade vi vetat att det var greven som ropade, så skulle vi förstås ha gett oss ut.»

Men om det gäller smuggling, kunna vederbörande utveckla ett mod och en list som slår en med häpnad, för att inte tala om en fräckhet som måste kallas sublim. I samma mån som tullnärerna få större erfarenhet växer rospiggarnas förslagenhet och publikanerna komma alltid att dra kortaste strået. Härtill bidrar den lättja som alltid skall bli betecknande för en tullvaktsmästare. I skärgården äro alla tullbetjänter feta till bristningsgränsen — såvida de icke ha magsår på grund av vällevnad. Icke utan orsak kallas tulljagaren *Sommarnöjet* och skärgårdsborna dra sina Ljunglöfsfyllda munnar till breda och. mångtydiga skratt så snart den lägger till vid en brygga och den dästa och brännförgyllda besättningen vältrar sig i land. Ömsesidig hänsynsfullhet på grund av släktskap och vänskap bidrar naturligtvis också till att bevakningen aldrig kan bli effektiv.

»Känner Engström min son?» frågade en vitskäggig fiskare i somras. »Jaså, inte det. Det är en bra pojke, han har inte blivit fast en enda gång!» tillade han med berättigad fadersstolthet.

Min samling av dunkar från tio till en halv liters storlek skulle vara nog så imponerande om jag icke då och då skänkt bort en till kulturhistoriskt och etnografiskt intresserade vänner. Och med nästan alla äro minnen av löjlig eller spännande art förknippade.

En liten motorbåt med dyrbar last upptäckes längstEtt vrak i min vik.

ute i havsbandet av tulljagaren som ögonblickligen börjar förfölja och med sin större hastighet snabbt vinner på smugglaren. Det gäller båt, last och kanske även friheten. Smugglaren styr rakt på ett grundmen gör i sista sekunden en gir och klarar sig, under det jagaren på grund av *lex inertiae* plus lagom portion dumhet hos mannen vid ratten kör upp på grundet, blir haverist, räddas och bogseras till närmaste brygga av den förföljde. Dagen därpå skrattas det i hela skärgården och doften av kaffekask ångar ur stugorna medan tänderna gnissla i det andra lägret.

Den enda båt som återstår av min gamla skärgårdsflotta är en Liljeholmsvarvssnäcka och den lämpar sig inte riktigt för smuggeltrafik, annars är det möjligt att mitt småländska födgeni skulle segra över sociala hänsyn — — —

Det är för övrigt en bra båt. Den utställdes av varvet år 1897 — den oförgätliga sommaren, då man levde på utställningsområdet, då Jödde Nehrman och jag målade Prippska terrassen och Agi Lindegren, Vicke Andrén och jag dekorerade tavernan i Gamla Stockholm på en natt med hjälp av *Asti spumante* och galghumör plus litet färg. — Är det inte en välskött båt, som efter så många år ännu är sjövärdig fast dess centerbord och dess vackra storsegel med rullrev gått all världens väg? Det var i den båten jag lärde mig det lilla jag kan av segling. Jag seglade själv ut den till Ingarön, där jag då bodde, hade talat vid en kamrat, som påstod sig ha varit jungman i sin barndom och förstod icke att han ljög värre än en examinerad skeppare. Han lovade bistå mig på den Minsprängning vid Grisslehamn.

farliga färden. Kort hade jag köpt, men från kortägare till navigatör kan steget vara mycket långt. Att vi kommo fram helskinnade är mig ännu en gåta. Jag var komplett okunnig i allt som hör till sjömanskap, men då jag efter

slussningen frågade kamraten om skillnaden mellan styrbord och babord och han svarade att det berodde på om man stod i förn vändakter ut eller i aktern vänd för över, begrep jag att han icke var klokare än jag, varför jag resolut tog ledningen och lyckades, fast centerbordets blyskoning var något till skamfilad, då vi äntligen kommo fram. Ty sjökorten äro icke så geognostiskt fulländade som generalstabskartorna. En större fatalist i fråga om änglavård än den kamraten har jag varken förr eller senare träffat. Som belöning för sin hjälpsamhet skulle han få bo hos mig ett par månader för att måla skärgård. Några veckor gick han och sökte lämpliga motiv, lutade huvudet på sned och kisade, inramade imaginära tavlor medelst horisontala och vertikala handställningar, klagade över middagsbelysningarnas odeciderade färgskalor och gick till slut en eftermiddag trött av sökande in i min vedbod, där han lade upp en skiss föreställande en yxa som satt fast i huggkubben, bakom vilken några björkvedsträn skymtade i dunklet. Han kallade konstverket clairobscur och talade om Rembrandt. Tavlan blev aldrig färdig och inte han själv heller.

Bland mina dyrgripar befinner sig ett schweiziskt magasingevär av den äldre typ, med vilken finländarna beväpnade sig för sin revolution vars första utåt mest synliga energiyttring bestod i Bobrikoffs hädankallande. Det hände mycket i Ålandshav den tiden och litet var sökte hjälpa efter bästa förmåga. Tullen led ständig smälek, vilken tog sig uttryck ivanmäktig ilska, undersökningar och anmälningar. Jag hade alltid trott att tullen endast hade med vanlig förtullning och kontraband att göra, men särskilt nitiska individer blandade sig i politik och försökte ställa till trakasserier. Även min båt Hellas blev misstänkt bland annat emedan den en morgon, innan publikanerna vaknat, tagit en man i land från en skuta långt ute på havet. Hans pass var i ordning, men faktum att man hos mig varit uppmärksammare och handlingskraftigare än på tullberget resulterade i en anmälan, ett hugg i tomma luften, vilket renderade den nitiske ämbetsmannen en allvarlig tilltufsning och ett råd att icke blanda sig i saker som lågo utom hans befogenhet. Detta förbättrade icke min ställning till tullnärerna och en natt då jag och min vän xylografen Andersson ankrade i hamnen efter ett kort besök på Åland, infunno sig tulluppsyningsman och vaktmästare för att undersöka Hellas, vars däck dittills trampats endast av fria män, herrar, fiskare och bönder.

Under årens lopp hade det blivit coutume att tullen ej undersökte båtar tillhörande K. S. S. S., men jag hälsade den välkommen ombord, sedan min försäkran att jag ej medförde något att förtulla ej blivit godtagen.

Observera att jag var ung på den tiden, men att jag trots min ungdom insåg att tjänstemännen voro isin fulla rätt att anställa visitation. Emellertid ansåg jag och anser fortfarande att en visitation skall göras grundligt, särskilt då tiden tillåter det. Och dessa herrar hade tid mer än de flesta — veckor kunde gå utan något tillfälle för dem att demonstrera sitt spanarsnille — nåväl! Här är ett tillfälle, men intet slarv! Kanske finns här cigarretter, öl, vodka, sprängämnen, vad vet jag allt?

Jag ställde kappsäckar, luckor och byrålådor vidöppna och tände min pipa. Österhimlen och Kalle Andersson rodnade av indignation.

Naturligtvis fanns intet, ty jag är ju en laglydig medborgare, en föresyn för allt folket.

Men visitatörerna glömde skansen. Jag påpekade denna oförklarliga försumlighet och fordrade allvarligt, lugnt och bestämt att varje kubikmillimeter av kuttern skulle undersökas. Och i skansen förvarade jag min största dyrbarhet ombord (ett nytt, bländande vitt, oanvänt segelställ). Men skansluckan var av så små dimensioner att jag själv endast med största svårighet kunde klämma mig ned i det trånga rummet och den undersökande vaktmästaren, en man av from läggning och innehavare av Nåden i kvadrat samt en kroppshydda av mer än vanliga dimensioner, gick för över för att göra sin plikt. Han insåg genast omöjligheten att ta sig ned, varför han till min ytterliga förvåning stack ned ena benet och rörde ombland grunkorna, som dittills befunnit sig i rigorös ordning.

Jag måste verkligen använda hela min självbehärskning för att icke rusa fram och kasta karlen över bord. Mina vita, fläckfria segel och hans av Roslagens jord, hästspillning och strömmingsråk besudlade klövar! Nej, nu gick det för långt!

Sedan jag undervisat honom om en troende tullvaktmästares plikter i fråga om samvetsgrannhet — ty han hade väl inte ögon på tårna, även om skosulorna kunde tillåtit en ingående okularbesiktning av de många ting som rymmas i en skans, fick han order av sin förman att sluta och gå i tullbåten.

»Redaktören ska inte vara så bitter!» sade uppsyningsmannen.

Bitter!!! Vilket blekt, karaktärslöst ord utan färg och passion! Jag var i det ögonblicket den ilsknaste karl på norra hemisfären. Den röda solskivan som just lämnade horisonten, såg blek, glåmig och utvakad ut emot den röda sky som skymde min blick — och jag lät mitt vilda småländska hemlands fruktansvärdaste invektiver smattra som trumeld mot bergknallarna. Det var i en benådad stund, demonerna stego i gnistrande bubblor upp ur den underjordiska eldmörjan, havet fräste, rymden förmörkades, tunga regndroppar började falla och tullnärerna flydde förfärade till sina kvava fållbänkar.

”Dès-lors que son démon commence à l'agiter, Tout, jusqu'à sa servante, est prêt à deserter.”

Så skriver den gamle Boileau-Despréaux i sin åttonde satir.

Sedan kom aldrig tullen ombord i min båt och själv har jag blivit lugnare.

Ja, det var oroliga tider i norra Östersjön. Mystiska seglare landade och försvunno, underliga figurer skymtade förbi på vägarna, det gjordes inbrott i mitt hem en höstnatt, det enda som stals var en browning och en Zeisskikare — intet silver, inga kläder, inga skodon, inga diamanter eller andra juveler, fast de alla vräkigt nog lågo framme. —

På en framskjuten plats i min salong står en bronsstatyett av Kolingen, ett verk av Otto Strandman. I detta sammanhang vill jag påpeka att Kolingen missuppfattats av de flesta. Ofta ser man pluralen »kolingar» i tryck. Detta är mycket beklagligt, ty Kolingen (alltid stavad med stor bokstav) är endast en, saknar sin like och skall dö med mig. I någon tidning såg jag nyligen ett rått försök till skämt: att varken Kolingen eller Hans kusin skulle ha sinne för elegans!

Jag undrar verkligen, vilken prydnad för Eugeniahemmet, som lyckats kläcka ur sig denna strålande groda! Kolingen är gentlemannen, har *Det* och rör sig med oefterhärmlig elegans. Om hans kläder ej

äro framtrollade av en Lidvalls eller Worths mästarhänder beror detta på den fattigdom han emellertid adlar genom sitt uppträdande och den lätta satir han genom bonjourens och stärksakernas tillstånd vill rikta mot den *överdrivna* elegansen, ty minst av allt är han petit-maître.

Men när till och med tidningar med anspråk på kultur började tala om Kolingen i pluralis (!), blev jag allvarligt indignerad och uppfattade denna diskvalifikation som »et fast otroligt *Phænomenon* på vår Skrif-Frihets himmel», för att citera Gjörwell. »Är et sådant Skrifsätt anständigt, för en Svensk? är det, at bruka den ädla Tryk-Friheten? Oquädins ord och Nidvisor mot egit blod, huru böra de anses?» —

Jag äger en ganska förnämlig samling knivar från de mest skilda delar av jordytan. Den dyrbaraste är en troligen spansk fällkniv från omkr. år 1600, som enligt traditionen skall ha tillhört en officer på Kongl. Örlogs-Fregatten *Bellona*, vilken Gustaf III år 1791 sände till Mohammed Elyazid, sultanen av Marocko, med presenter för att skaffa svenska handelsflottan större säkerhet i Medelhavet, vilket då terroriserades av denne potentat. Officeren i fråga skaffade sig sedermera engelskt kaparbrev och opererade många år på haven, säkerligen som vanlig pirat, för att slutligen mätt av strider och utfattig trots allt slå signed på en liten gård i norra Småland. Jag fick som ung läsa hans tämligen förvirrade, men intressanta efterlämnade anteckningar, vilka ägdes av en gammal nu längesedan död professor som tillbragte sitt otium cum dignitate i min hemtrakt och ständigt var grå av damm från gamla luntor. Av honom fick jag kniven och ett stort förnämt silvermynt, en så kallad holländsk bågskytt. Före detta piratens namn kan jag till min stora ledsnad ej längre påminna mig. Kniven som kan låsas på ett rätt finurligt sätt har på insidorna av det kluvna skaftet två gravyrer i mässing föreställande en strid med en tjur och en strid med en krokodil. Anteckningarna rörde sig till stor del om ovannämnda ambassad, vilken blev föremål

för en massa trakasserier från de fräcka och listiga orientalernas sida och översvämmades av massor av marockanska tiggare, från prinsar, ministrar och officerare till kejserliga hovsängbäddare, kuddläggare, ljusbevarare, temakare, kaffekokare, köksmästare, kovaktare, hovbödlar och kastrater. —

Lappknivar har jag många, till stor del dekorerade av utmärkta lapska konstnärer och med utomordentligt gott stål och bett. Sådana torde vara mycket svårt att uppbringa nuförtiden, ty turistväsendet har framalstrat en massproduktion av uselhet. Av den finske handlanden Hannu i Kiruna i vars butiks underbara atmosfär jag fordom älskade att dväljas — lapp-skor, skohö, pälsar, renost, renhudar, kaffe och tobak — fick jag lära mig att skilja agnarna från vetet. Man köper icke de knivar som lapparna bjuda ut till salu, utan dem de själva ha vid bältet. De äro de enda som duga och som de således ogärna göra sig av med. Men om man lyckats komma över en sådan, tvingas ju lappen att göra en ny bra kniv åt sig själv och således om också motvilligt bevara yrkesskicklighetens traditioner. Ty vad som helst tycks gå i turisterna av genomsnittstyp och lapparna styra ut sina försäljningsartiklar på ett så löjligt och stundom fantastiskt sätt, att handeln verkar medveten drift med de sydländska dumbommarna. Kvaliteten är också den uslaste, turisterna bli lurade och lapparnas moral betänkligt kantstött.

Men med var och en av mina knivar är något minne förbundet, kanske från en renskiljning, detta vilda och praktfulla skådespel som är bland det vackraste Lappland kan bjuda på, eller från en forsfärd med dess många spännande situationer, från någon resa i rissla, från renmärgsorgier och andra gästabud hos lappar på vandring, eller från min tur runt Torneträsk, då jag var ung och stålfjäder och icke kunde besegras i gångsport bland fjällen trots mina vana kamraters energiska försök. Då man lade sig runt elden, klädd som man gick och stod, i ett par graders kyla och somnade som en ung, trött gud för attvakna till laxöringsstekning på pinne och iskallt jökelvatten till dryck.

En gång förvärvade jag en lappkniv av Borg Mesch, fotografen, lappkännaren och en av våra oförvägnaste och kunnigaste fjällkarlar. Den är gjord och dekorerad av lappen och konstnären Skum. Mesch hade önskat få sitt namn inhugget på klingan. När Skum avlämnade sitt mästerverk — ty det var verkligen ett sådant, stod där *Boaimas*. Så uttala lapparna namnet Borg Mesch. Men boaimas betyder på svenska *fjällvråk*. De hade alltid trott att han hette så och det passade ju utmärkt — ett stänk av romantik!

Mina skopor av fjällmasur äro också konstverk. Men jag har en ask av furu, vars like jag icke sett i fråga om arbetsskicklighet på det området. Ändarna av det tunnhyvlade furubräde som böjts ihop till ändamålsenlig form och bildar själva asken, på vilken locket sitter med en underbar precision, äro förenade med vita grova rensenor. Den asken skickade mig Hannu som ett minne, kort innan han tog sitt liv. Då innehöll den ett renmagskinn som var fyllt med renost av den mjuka sort man använder i stället för kaffegrädde där uppe. Och den påminner mig om ett besök i ett lappläger då jag av artighet under några timmar en förmiddag måste dricka tjugufyra koppar kaffe. Denna påfrestande gästfrihet erinrade osökt om inkvisitionens vattentortyr. Utan renosten hade jagicke stått ut. Och när mina välvilliga värdar på eftermiddagen slaktade en ren och proppade i mig några koppar buljong med bottensats av renhår och allt annat som man aldrig skall forska om, icke ens då det gäller ett kök med Escoffier som kock, fyllde återstående kaviteter i min stackars kropp med renkött och renmärg med riven lever och började på ny kula med kaffe och renost, var renosten fortfarande det enda som genom sin pikanta syrlighet och raffinerade lukt hindrade ett Mont Peléeutbrott. Jag låg till sängs ett dygn efteråt och pinades av smärtsamma drömmar som en piga i lövsprickningstiden — fast av helt annan art. Men jag hade vunnit lapparnas hjärtan.

Tjugu år senare berättade jag vid en festmiddag hos Hjalmar Lundbohm i Kiruna om dessa kval för min vän Johan Turi, lappen, vargdödaren och författaren, som tillfälligtvis kommit på besök och naturligtvis inbjöds att avsmaka den raffinerade herrskapsmaten vid bordet, fast han säkert föredragit köket. Han fann intet märkvärdigt i min relation utom att jag mått illa efteråt. Men han syntes tankspridd, ty han fann att det här inte dugde att hugga in på maten med slidkniven som vid ett renkok, utan han sökte efterapa mitt sätt att sköta kniv och gaffel. Men hans eljest säkra öga bedrog honom den gången. Han nedlade ett fruktansvärt och ofta resultatlöst arbete på att balansera köttstyckena på knivspetsen, där hansamvetsgrant placerade dem med hjälp av gaffeln i stället för

tvärtom. Kulturen har sina olägenheter och avigsidor. —

Då jag nyligen inspekterade nyssnämnda ask, innehöll den följande rätt olika saker: Ett par brillor med järnbågar från 1600-talet.

Några betelnötter från Java.

Några galipnötter från Nya Guinea.

En fläta rensenor från Vittangi i Lappland.

En tobakspung av skarvstrupe från Grönland.

En bit dubbelspat från Helgestad på Island.

En uppsättning metkrokar från Tigerön, norr om Nya Guinea, verkliga dyrbarheter, skurna med oändlig omsorg ur snäckor av olika storlekar och förvånande starka. Med somliga kan man fånga mindre hajar och med andra småfisk. —

Den uråldriga koskälla av brons som jag äger skulle försvara sin plats i vilket museum som helst. Jag vill inte direkt påstå att den härstammar från den tid då man först började tämja *Bos primigenius*, men den är vördnadsbjudande och påminner mig om allt jag försummat på lantbrukets område. Visserligen består min tomt till största delen av impedimenta, men som smålänning borde jag kunna draga gyllene skördar ur bergskrevorna och get- och koskällor borde egentligen klinga symfoniskt med måsarnas skri över klipporna.Jag har i mina gömmor ett gammalt manuskript som tillhört någon av mina förfäder:

Till alla

Swenska redeliga
PATRIOTER,
Rättsinnige Hushållare,
Wårdande Fåra-Herdar
och
Trogne Wallhion.

Jag vill bara citera en vers, men den säger mycket:

Så talar Swea Lands Natur: Jag är dem låtom twär och stur men idog hand mig blidkar; Bepröfwa mig, om icke jag är hwarjom månne till behag som Landbruk wisligt idkar.

Jag känner ett styng i hjärtat, men jag är för gammal att sätta plogen i jorden.

Mellan en vacker kvinnobåtsmodell från Grönland och en docka från samma land med utsökta broderier av olikfärgade småbitar av ejderskinn, ett oklanderligt konstverk, står ett gammalt brännvinsschatull med två flaskor i. På båda äro fartyg under fulla segel inslipade med deviserna:

Bäst som vi går, tar vi oss en tår.

Minne från en kräftmiddag i Albert Edelfelts barndomsgård Kiala i Finland. Från vänster Zorn, Carl von Knorring, Gebhard, Edelfelt, vår värd, jag, flickan, som fyllde glasen.

Och

Segla du min vän men kom snart igen.

På en av väggarna hänga Zorns porträtt av Paul Verlaine, en etsning av Félicien Rops, en av Leibl och några av

Carl Larsson med impulsiva dedikationer.

På en hylla som sträcker sig över tre väggar äro några skulpturer utplanterade: Christian Erikssons »Elof» och »Lappdräng», Svante Nilssons reliefer av F. U. Wrangel, Zorn, Eldh, Père Frédéric, ägare av

Père Frédéric.Paris' enda äkta gammaldags cabaret, och mig själv som jag såg ut för tjugu år sedan en period då jag gjorde Quartier Latin osäkert och våldgästade en ateljé i rue Christine 1.

Jag undrar om man nuförtiden ännu går i nattrock och tofflor över gatan om morgnarna till någon butik med *Vins et Charbons* på skylten och hämtar sitt kol, sina vedpinnar, sin butelj Vin ordinaire och sin Calvados. —

Bredvid ett vackert skulpterat skötmärke som flutit från Estland och hamnat i en av mina vikar ligger ett stycke stenkol, stort som en knytnäve. Det har bara affektionsvärde. På dess ena sida sitta några förhårdnade växtdelar. En gång då jag var på sillfiske med en norrman utanför Husaby på Island och vi vinschade upp kroken en morgon, satt det här kolstycket fast i leran på ett av ankarflyna. Men med det följde en Laminaria av fem meters längd, för vilken kolbiten varit den enda fästepunkten. Laminaria är en jättealg av vilken vissa arter fordom användes i medicinen. Jag saltade in den och tog den med till Sverige, där den rätt länge var en underlig prydnad i min ateljé, tills den så småningom föll sönder. Däremot har jag kvar en cyanophycé, funnen i en varm källa på Island (63° C.). Den är strängt taget odödlig. Om jag lägger den i vatten av nämnda temperatur, vaknar den till ett slags liv, en mystisktillvaro, som jag icke vill ge mig in på att demonstrera här. —

På en spik hänger ett slags husgeråd, som väckt mångas förvåning, ja skräck. Det är ett par handklovar av den modernaste franska typen, »La Massenotte», vars effektivitet icke lämnar något övrigt att önska. I en så avlägsen landsända som denna måste man oftast ta rättskipningen i egen hand och jag äger en hel arsenal av vapen, Carl XI :s värja, husarsablar, huggare, ryttarpistoler, slavpiskor av rhinoceroshud, en kosacknagajka, erövrad vid ett upplopp i Helsingfors och en samling knölpåkar, som skötta av en behjärtad man kunna åstadkomma blodutgjutningar av långvarig och svårskött art. Mina boxhandskar ha stundom vid blotta förevisandet varit tillräckliga att avlägsna misshagliga individer. En gång ställde några berusade lustresande från Östhammar med lömska utseenden till ett uppträde på min gård. Jag gick ut och hotade dem med stryk, om de ej genast avlägsnade sig. De skrattade åt mig. Då gick jag in och tog på mig boxhandskarna, återvände till fridstörarna och gjorde mitt utseende så litet tilldragande som möjligt. Det var svårt, men det gick. Östhammarborna flydde och hade så nära i ivern och hastigheten spolierat mina grindstolpar. Det anslag, som tills nyligen prydde mina grindar, hade inskriften:

VARNING.

Om hunden biter sig fast, ropa och vänta lugnt till dess hjälp anländer.

Men min hund var då en tre månaders terriervalp och endast äldre kvinnor kände fasa vid hans åsyn. Östhammarborna som väntat sig minst en blodhund eller en Grand Danois, hade endast blivit djärvare och fräckare, då terriern kom inom synhåll. —

Jag äger spjut, bågar och pilar från stränderna av Kejsarinnan Augustas flod i Nya Guinea, stenåldersyxor från Australiens fastland, fruktansvärda ebenholtsklubbor från Afrikas urskogar och ett hemlighetsfullt, antagligen någon mystisk kult tillhörande vapen från Abessinien, ett inventiöst tillhygge, så att jag kan möta ett anfall av primitiva människor med deras egna vapen. Man vet aldrig vad som kan hända i dessa tider, då barbariet hotar från Asien.

Isyxor använda i Ålands hav under den gamla postföringstiden, nautilussnäckor, japanska bondsandaler och ainohattar trängas med matbestick av tyskt ursprung från 1700-talet, viftor från Fårön att befläkta kolelden med, då man halstrar flundror, väldiga ölkannor från Oberbayern, lapska tobakspungar och mekanismer från desarmerade minor, granater som troligen äro desarmerade, harskramlor, bastpåsar från Söderhavet med förnäm ornering, snusdosor, pluntor,

gamla träståndkor, vinglas av urgammalt slag, jakthorn, bucklade mot bondskallar och tjuvjägarkranier, logglas, hagelformar, kultänger och åldriga kruthorn, som en gång prytt brunstiga baggar och bockar, maskulina ting, värdiga att bäras av vilda jägare.

Den sista fienden på Sveriges jord i Grisslehamn. Kosaköverste Kulneff den 9 mars 1809. Hagsten 1925.

I min matsal har jag ett gammalt småländskt skåp, en gåva av min far. Det prydes av en klocka med stor urtavla, primitivt urverk bestående av tre trähjul med spikar till kuggar, blylod och träpendel. På dess krön stå två furuståndkor, ritade av Zorn och1 en gåva av honom. Apropå, jag har glömt anteckna en etsning av Schönberg föreställande Zorn i frack rökande en cigarrett efter stor middag. Skjortbröstets väldighetkan ej dölja utan framhäver embonpointen. Han är en bild av välmåga och epikurism. Utmärkt, helt enkelt.

Den sista fienden på Sveriges jord. Kosacköverste Kulneff retirerar vid Milstolpen i Grisslehamn 10 mars 1809. Hagsten 1930.

Denna glömska var icke ett försök att kringgå lagen. Inte heller lågo några lumpna motiv bakom mitt förbiseende av två konstverk av en ännu levande primitiv mästare, en verklig naivist. De föreställa båda i olika situationer »Den siste fienden på Sveriges jord kosacköverste Kulneff 1809».

Enligt Orisslehamnstraditionen skall Kulneff under sitt besök där efter ritten över Ålands hav vintern1809 med tusen kosacker vid första milstolpen vid vägen åt Stockholm till ha blivit avskräckt från sitt beslut att erövra huvudstaden av en käring, som påstod att en väldig svensk armé närmade sig i ilmarscher. Man ser på en av tavlorna tydligt, att till och med överstens häst blivit rädd.

Min islandshäst, kallad Rolf Krake, funderar över möjligheterna att på isen ta sig tillbaka hem till Siglufjörður.

Den livliga djurscenen på den andra tavlan (en katt som räddar sig uppåt husväggen angripen av en varg) skall symbolisera den invasion av vargar, som påstås ha blivit en följd av ryssarnas besök.

Min gård sedd från Kalle Krokstedts aeroplan.

På en matsalsvägg hänger en helvetesmaskin av det hemskaste och mest raffinerade slaget odesarmerad. Det är en telefon.

På verandan hänga två röda skeppslanternor och utanför i vildvinet sitter en präktig kinesisk bronsuggla, en gåva av prins Wilhelm. Den gör sig om kvällarna med det gula ljuset i de stora ögonen. Men den är mera en symbol av Skaparens vishet än gårdsägarens.

*Jag tror mig nu ha efter bästa samvete upptecknat mina ägodelar i Grisslehamn. De äro icke endast dyrbarheter, som man förstår. Men om en fientlig granat skulle förvandla min gård till atomer, förmådde icke alla millionärer i världen med förenade kapital och ansträngningar, expeditioner till jordens alla länder, vanskliga forskningar i arktiska, antarktiska, tropiska och subtropiska ängder, sätta mitt bohag i samma skick som förut. Gårdens belägenhet torde praktiskt taget vara oföränderlig, fast den moderna förstörelsekonsten nått en obehagligt hög grad av fulländning. Jag kommer ihåg det lilla Craonne i Nordfrankrike, som var absolut försvunnet efter fyra års beskjutning av tyskar, fransmän, engelsmän och amerikaner. Traktens geologi hade blivit en helt annan än före kriget. Terrängen bestod av tegelstoft, sand, bly och järn. Den enda byggnaden i hela trakten var ett av bräder hopslaget skjul, där en företagsam dam sålde vykort och varmt odrickbart öl. Min hustru hittade en handgranat och visade den för mig och den officer som var vår vägvisare. Han blev vit i ansiktet, störtade fram och berövade henne klenoden, ty den kunde ha gjort oss ganska stort obehag, om hon tappat den eller kastat den ifrån sig. Annars kunde den ha blivit ett krigsminne i min samling. Nu är det enda jag äger därifrån en tysk bajonett plus minnet av något sagolikt barbariskt, vansinnigt, förvirrat, över vilketnaturen börjat breda ett försonande täckelse av vallmo, krigets blomma, prästkragar och blåklint, alltså en tricolor, hopsydd med rostande taggtråd.

Svår nordost utanför Grisslehamn. Vid Måsskäret 3. 8. 1904. AE

Hade jag haft tid skulle jag målat detta landskap och kallat det tricolor.

Innan jag nu lämnar Grisslehamn och fortsätter bouppteckningen i min våning i Stockholm, måste jag konstatera att mitt område är bland de vackraste i landet och ligger till precis så som jag ville ha det, då jag beslöt att flytta mina penater till landet. Jag hade önskat mig ett stort fastland, öppna havet och en skärgård inom räckhåll. Alla dessa fordringar uppfyller Grisslehamn, ty Väddön är stor, havet åt öster är fritt och i nordväst utbreder sig den vida Singöfjärden med öar, holmar, skär och fågelliv. Min egendom är helt enkelt av oskattbart värde icke endastför mig. Tjuvskytten och yrkessmugglaren skulle där leva i paradisisk ro ostörda av jaktvårdare och tullnärer. Detta säger jag icke för att göra den mera lockande för spekulanter, ty jag säljer den icke. Jag vill ha den i reserv när jag icke längre orkar skriva eller teckna utan måste ägna mig åt den primitiva människans, den frie mannens naturligaste förvärvskällor. Havet är fullt av sjöfågel året om och ingen är nog vidskeplig att tro på jaktstadgan — så mycket av kultur har äntligen nått hit. Älgarna gå över våra marker för att söka räddning på öarna norr över under den korta vecka, då Väddöbönderna kaskdoftande, raglande och beväpnade till de snusiga tänderna ha laglig rätt att jaga sådant högvilt och stojande genomströva våra stormslitna skogar för att döda allt levande. En landsfiskal gjorde husundersökning hos en för tjuvskytte misstänkt bonde och fann naturligtvis intet. Men i följande dags gryning stodo fyra älgskankar på fiskalens veranda. Vi äro nämligen humoristiskt anlagda och ett lyckat skämt med lagens tjänare är vår stolthet. Sedd med samhällets ögon är vår moral högst underbar och i stadigt sjunkande, sedan vi nyligen hälsade en för förskingring häktad präst som martyr och hjälte, sedan han avtjänat sitt straff i Norrtälje trevliga fängelse, som synes vara mera semestervilohem än blykamrar.Min nordlandsbåt. Originalet tillhör Erik Axel Karlfeldt. Jag håller styvt på det.Ja, vi väddöbor äro ett konstifikt släkte och vårt rykte går nu vida kring Sveriges land. Själv har jag gjort allvarliga ansträngningar att resa mig ur dyn, men det är måhända för sent efter så många års laglöshet. Jag har emellertid låtit kyrkskriva mig i Matteus i Stockholm, emedan där är bättre själavård än i Grisslehamn. Jag är mycket nyfiken på resultatet och tillbringar min mesta tid med självrannsakan och i stundom bitter ruelse.

Med stort intresse skall jag från Mattei församling ständigt ha mina blickar riktade på Väddö och dess moral. Osökt kom jag just nu att erinra mig en skrivelse, som biskopen Dominus Jacobus Serenius vid prästmötet i Strängnäs år 1768 riktade till clerus. Han ber prästerna ge akt på sig själva och sitt eget leverne med anledning av något som förefallit i stiftet. »Vi draga öfver oss hemligt föragt — — — och blifva i sjelfva verket *Detradores proprii ordinis*. — — — Jag beder fördenskull då det aldraömaste de Äldre af Vener. Clero at för Guds skull, för Ståndets och Samvetets skull, känna och öma angelägenheten af detta, i våra sjelfsvåldiga tider, som sårar Guds Församling och gifver vårt egit Stånd de första styngen — — — eljest se vi *Epicureismum* och *Naturalismum*, med sina aldrabedröfveligaste följder, både in Ecclesia och Republica.»Då gällde det visst prästerskapets »högfärd, yppighet och vällust», men den andliga högfärden är lika farlig, särskilt om kroppen samtidigt gödes genom yppigheten i ett fängelse. Då är det icke långt till vällusten i dess rysligaste former.

Men nu är det tid att bryta upp, ty chauffören tutar i sitt horn. Låt mig dock först deklamera dessa höstalexandriner för de säkert förvånade rospiggarna:

Nu, min Bubulce, driv din fänad hem ur skogen, att den i båsens hägn må njuta spis från logen, ty vinden blåser kall bland höstligt nakna trän och över baltisk våg gå molnen tunga hän.

Havtornet gulnat står och själv Sylvanus fryser, i Scorpionens famn dryaden sömnögd ryser och nereidens skär, det hon till läger valt, i månens karga sken av nattis blänker halt.

Min vårdröm, röd som blod av tusen rika klasar, bebådar vargatid, i kronan Nordan rasar och sjön, som växer snabbt med brott och dön och hot, befuktar ren med skum dess hundraåra fot.

Jag arme Daphnis, rädd för senhöstpastoraler i denna vilda park med fauniska cabaler, ifrån bucolisk id och poseidonisk fejd skalmejan packar in och far till annan nejd.

I Manhems huvudstad, vars seder dåren risar, vars fromma dygder, vett och sans den kloke prisar, där ingen medborgsman snett på den andre ser, min vinghäst har ett stall och jag ett gott kvarter.

Där vill jag sätta fort min Boupptecknings möda. Bliv grönt, mitt Helicon! Min Aganippe, flöda! Göd ymnigt, Pegase! Och skåda Du som läs, en äng med bilders blomst och tankar såsom gräs!

Storbrottet tecknat från kajak. Akten er, lantmän!

II.

Resans besvärligheter äro till ända. I Hagströms Vägvisare genom Svea och Göta Riken samt Stor-furstendömet Finland (Örebro hos Lindh, 1807) läses att man för överfarten vid Trästa färja efter en år 1758 fastställd taxa betalade:

För en Vagn med 1 par Hästar

2

sk.

6

rst.

En Häst och Kärra

1

»

6

»

Häst med sadel

1

»

3

»

Nu betalar chauffören. Vid Stocksund betalades i bropenningar för kärra med häst 6 runstycken. Nu passerar man bron gratis. I min ungdoms vår togo jag och några likasinnade studenter upp bropenningar en halv natt där, sedan vi medelst medhavd punsch försatt brovakten i ett tillstånd av semesterfirande. Sederna ha mildrats. Nu ligga inga stigmän i försåt. Endast oskyldiga biltjuvar och festande bildrullar göra stundom dikena osäkrare än vägarna. Men alldeles säker är man inte förrän man befinner sig i sin våning och reglat dörrarna.Calle Fagerberg gör mitt porträtt.Visdomstand av Mastodon Indium. Erie von Rosens vackra gåva.

Det som först möter besökaren i min lya är ett betagande porträtt av mig, skulptur av Calle Fagerberg. Djupsinnet, det manliga behaget, den skälmska glimten i vänstra ögat komma här fullkomligt till sin rätt. Detta konstverk flankeras av två födelsedagsgåvor, verkliga dyrbarheter, den ena en svartblänkande oxeltand av *Mastodon Indium,* skänk av Erie von Rosen. Jag skulle inte vilja ha tandvärk i ett så stort tuggverktyg. Den andra är en bete av *Elephas primigenius,* funnen i Sibirien av Hans Frænkel under hans forskningar efter sin bror, Andrée ochStrindberg. Det är antagligen ganska sällsynt att på samma dag begåvas med två så besläktade föremål från så olika håll av olika personer. På samma ställe stå Milles »Danserska» i brons och en mängd japanska och kinesiska miniatyrbronser, som jag förvärvat på en marknad i Moskva. Jag köpte dem av en före detta gardesofficer, som för att skaffa sig mat för dagen sökte avyttra resterna av ett fordom rikt hem. Han var en verklig pauvre honteux och jag fäste mig vid hans kultiverade ansikte, där han stod på den med allt möjligt fantastiskt skräp belamrade marknadsgatan och tigande önskade att någon köpare skulle uppenbara sig och uppmärksamma hans dyrgripar. Jag inbjöds till hans hem, då han genast förstod att jag icke var politiskt farlig att umgås med. Besöket där efterlämnade ett minne av tragik, tröstlöshet, hopplös resignation. Av hans bleka, svartögda hustru, som talade en franska med musik och sång i, fick jag köpa ett lysande kaukasiskt skärp och två tunna förgyllda silverarmband med topaser i från Turkestan — nästan allt gammalt orientaliskt silver är tunt.

Jag undrar om dessa båda människor ha lyckats klara sig genom allt elände, ty de voro aristokrater i alla hänseenden och på sådana lura faror av hemskaste slag.

Utom några tavlor av mig själv, vilkas värde endast en konstkritiker av rang kan bedöma, finnas i dettarum, hallen, två bokhyllor, fyllda av den mest olikartade litteratur, till största delen konstbetonad. Men kuriös är den — svart magi, religion, filosofi, dadaism, grekiska och latinska klassici, Léon Baksts arbeten och böcker och träsnitt av Edvard Gordon Craig, den store teateromdanaren och sedermera utgivaren av The Mask. En man som består av konst, originell, kanske hyperkultiverad.

På en av bokhyllorna stå tre ganska märkvärdiga ting. En kultfigur, funnen i en grav i Costa-Rica, en valtand, en verklig vängåva även uppe i Ishavet, och en vals öronsnäcka, som förvillande liknar en man som fått ett bistyng under ena ögat. Valtanden fick jag för länge sedan av en mycket intressant man, etatsrådet Ásgeirson, kungen i Isafjörður på Island. Vi träffades där uppe, i Edinburg och i Köpenhamn, där han visade mig en gästfrihet som jag sent skall glömma. Kort därpå reste han till Indien och dog där. Valörat har jag köpt i Tromsö. — På samma hylla har jag ett par båtmodeller av tysk massproduktion, men ganska trevliga ändå, *Pinta*, en av Columbi karaveler och *Mayflower*, som förde »The pilgrim fathers» över till Amerika.

Men i ett närliggande rum har jag min förnämsta båtmodell, en fullriggare som skulle passa som votivskepp i någon skärgårdskyrka. Den är förfärdigad av en gammal sjöman i närheten av Norrtälje, en82-åring, och av hög valör, med riktiga proportioner och en rigg, som endast en fackman med den gudomliga naiviteten och timmermannens händighet kan åstadkomma. Den är en raritet, rörande i sin fullkomlighet och representerar en konst, som mycket snart skall falla i glömska.

Till vänster: Inneröрat av Grönlandsval, ett minne från Tromsö. Till höger: Tand av Grönlandsval, minne från Isafjörður.

Vad är konst? Endast en konstkritiker kan möjligen besvara denna fråga. En konstnär kan det icke. Måhända är det nog att han producerar konst.

I närheten av barken har jag två tavlor målade avMin privata armada.en torpardräng i Småland för ett par år

sedan, ett landskap, där vördnaden inför skönheten strålar ut i ödmjuk naivitet, och en scen från en marknad. Målaren har aldrig varit på någon konstutställning, känner ingen konstnär, har möjligen sett några oljetryck. Men han är konstnär av Guds nåde.

En man som träffat honom erbjöd sig att sälja tavlorna. Han ville bara ha fem kronor stycket. Jag köpte dem för mycket mera pengar än jag då hade råd till och väntar nu att han plötsligt skall dyka upp med något storverk. Han är ung ännu. Men det är kanske bäst att han stannar kvar där nere och målar på lediga stunder.

Jag undrar vad han skulle ha tyckt om den nyligen döde Pascin eller vice versa. Jag kommer ihåg den ynglingen från gamla tider nere i München, då han översvämmade Simplicissimus med sina perversa teckningar. Chefredaktören kunde icke låta bli att köpa dem, ty de voro dock konst av format, fast flertalet var av den art att det icke kunde publiceras då. *Då*. Nu tyckes allt kunna publiceras och det dröjer icke länge förrän vi kasta alla slags skymmande och döljande höljen.

Pascin, 18-åringen, levande i en frän bordellatmosfär och med dunkla bakgators och rännstenars doft i sina exhibitionistiska kläder, levererade allt djärvare och sutenörluktande ting. En dag bad redaktörenhonom framställa den intimaste situationen mellan ett par människor. 18-åringen svarade: — Nein, ich liebe überhaupt gar nicht Pathos in der Erotik.

Han hängde sig på ett fruktansvärt sätt, raffinerat in i det sista i anseende till konsekvenserna — om de voro menade.

Kubin, vars arbeten jag har, luktar dyngstack och det må till hans försvar som konstnär sägas, att ingen har tecknat dynga som han. I hans koketta självbiografi doftar varje bokstav av detta lantmännens guld så intensivt att till och med en bonde måste hålla sig för näsan, åtminstone om han är från min hemtrakt och alltså mycket naturalistiskt betonad — men till torvans och skördens favör.

Misstar jag mig mycket, då jag tycker mig se att den unga konsten i vissa av dess moderna former siktar åt den homosexuella sidan av livet? Knappast! Är det Plato eller Sappho eller båda, som äro idealen?

Kom ihåg att jag icke alls är moralist! Jag är bara betraktaren med en viss förmåga av logik, ärvd och förvärvad. —

Jag vet knappast hur jag just nu kom att tänka på Ryssland, detta underbara land, som fordom kallade sig det heliga. Men det beror kanske på att jag har en tämligen rikhaltig samling ikoner, köpta av mig själv eller — i de bästa fallen — emottagna somJohannes, krigaren. Ikon.gåva av vänner som delvis ännu brottas med de fruktansvärda förhållandena där ute. Hur skall det gå? Vart bär det hän?.

Jag har en ganska sällsynt ikon, som föreställer helgonet »Johannes, krigaren». Jag vill nästan betrakta den som symbol för det dunkla väldiga Ryssland, vars millioner bönder nu behärskas av ett fåtal fantaster, uppblandade med ligaynglingar av den typ som så småningom satt karaktär på en viss art av den okunniga ungdomen i hela världen med sina busluggar, sina vida byxor, sin jass och sina cigarretter.

Omkring glorian står: *Bild av den helige Ivan, krigaren.* Och bredvid: *Den helige Ivan, Kristi egen krigare, som var dygden själv på jorden och i sina andaktsövningar bad Kristus om hjälp åt alla människor.*

Men varför skall ett sådant helgon just vara krigare? Detta är gåtfullt — som allt som har med religion att göra. I alla händelser är det absolut ryskt.

Nu vill jag emellertid berätta.

Denna ikon fick jag av en diplomat, som verkligen känner Ryssland. Han köpte den särskilt med tanke på mig och på grund av följande. Han tänkte tillbringa sin semester i Ryssland och begav sig åtföljd av en annan diplomat i sin motorbåt på resa uppåt Oka, biflod till Moskvafloden. Landet där på bådaJohannes Döparens huvud, ikon av sällsynt typ.

sidor har något av ödemark och enslighet över sig. Femton eller tjugu svenska mil uppåt floden kastade han sin

krok, ty han såg ett par stugor och hoppades att i dem kunna komplettera sitt förråd av mat. Han ville ha mjölk och smör — bönder svälta knappast. När har en bonde svultit? Jo, då han varit lat och försökt vara annat än bonde! Alltnog, min vän gick i land och började tala med husbonden i en gård.

Ikon av hög klass.— Nå har ni lidit mycket av revolutionen och kriget? frågade han bland annat, ty en diplomat måste ju studera det land han vistas i.

— Revolutionen? Kriget? sade bonden och rörde omkring bland lössen i sin lurvighet. Vad menar ni, *barin*?

— Men vet ni då inte att det varit revolution och krig? Världskrig och förskräckliga historier i Leningrad och Moskva?

— Tja, nog hörde vi glunkas om att det var lite bråk borta i Moskva, men — — —

Kom ihåg, min läsare, att detta är en utomordentligt typisk och karakteristisk bild av en del av det verkliga tillståndet i detta väldiga land, som om det hade ledare, skulle kunna föda hela världen med sina produkter. Tjugu mil från Moskva vet man intet om den största explosion, som någonsin skakat jordklotet i historisk tid!

Och min vän tillade:

— Vet du vad jag vill likna Ryssland vid? Ett slags hektograf av den art som vi använde i vår ungdom för att reproducera skrift, en låda med upphöjda kanter innehållande en massa av något genomskinligt, som kan användas först då det stelnar. Ryssland är en sådan massa som ännu inte har stelnat. Man talar om hungersnöd! All right, hungersnöd finns alltid någonstans i ett så stort land. Men denhungersnöden vill jag likna vid ett manuellt ingrepp i den ännu icke stelnade massan. Riv upp en bit med naglarna — och sakta, omärkligt drar massan ihop sig och visar samma lugna yta som förut. Så är Ryssland. Men när bönderna vakna och märka att bara några individer, kanske bara en hundradel av hela befolkningen, terroriserat dem, då ska du få se en revolution, mot vilken den sista bara är som en smekning. Ty en bonderevolution blir det hänsynslösaste av allt. Djuren vakna, oxarna som gått under ok, upptäcka plötsligt att de äro starkare än sina pådrivare och de ska stångas och trampa ned — det blir en kort men nödvändig historia. Det är bönderna som göra mat åt oss och hur industrien än utvecklas, måste man ta maten ur jorden. Om än all kemi mobiliseras, måste födan dock tas ur jorden alldeles som gräset växer ur jorden. Det kan inte växa ur luften. Men Rysslands industri i detta ögonblick siktar högt. Vem har mobiliserat den, vilka makter, vilka män? Det är inte ryssar, ty en riktig ryss kan inte vara chef. Han ser med sina beslöjade ögon, på kvinnorna i sitt harem — — — men nu kan jag ha pratat nog? Ingen vet något om Ryssland, inte ryssar, inte utlänningar som bo där. Kom ihåg att det är Orient. —

Något liknande berättade den diplomat jag umgicks mest med i Moskva, greve Ulrich von Brockdorff-Rantzau, tysk minister i Moskva och en gång somtysk utrikesminister chef för tyska fredsdelegationen i Versailles. Hans synpunkter voro väl mest en *junkers*, men han var i högsta grad intressant, ett gott huvud, klar i hjärnan, men kanske väl fördomsfri i sitt privata liv. Hos honom fick jag träffa de ledande av ryska regeringen. Men det kunde mot slutet av någon av hans fruktansvärda middagar som började halv tio på kvällen och aldrig slutade, att han bad att få tala enskilt med mig — och vi gingo in i ett privatkabinett, där han förvarade gamla viner och den konjak som Noak destillerade på Ararats sluttningar. Där fyllde han två glas av aktningsvärd kaliber och vi tömde dem.

— Sådant bjuder man inte bolsjeviker på, utan sådant är bryggt att förtäras av västeuropéer med verklig *goût de canaille*!

Och då kunde det hända att Lunatjarski och Titjerin och andra av den dåvarande ryska regeringen i rummet bredvid vältrade sig i läckerheter och vodka vid hans lysande bord, men de fingo icke leka med oss. Ty officiellt voro de nykterister, fast de begagnade varje tillfälle att få människovärdig föda och dryck vid legationernas stora middagar.

Jag fick en natt en ikon av greve Brockdorff — en gammal sak, vars detaljer äro utplånade, men vars färg finns kvar, en färg av gamla fiolers eller gamla sjömäns hy. Han kallade den ett gammalt ryskt poem.Jag har den på

min vägg och tar fram den då någon poet *Dei et Coloris gratia* är min gäst — vilket är ganska sällsynt.

Låt mig berätta minnen! De böra förklara bristerna i sanningen av min *Bouppteckning*.

Jag minns den gång då Sovjet firade sexårsdagen av sin blodiga revolution. Jag stod på diplomatläktaren iklädd en lånad sobelpäls på en bänk bredvid Brockdorff-Rantzau. Det var mycket kallt. Små snökristaller dalade sakta ned och ibland blåste en snål vind kring våra huvuden. Vi stodo på *Röda Torget* ungefär där Kamrat Lenin nu ligger till allmänt beskådande något möglig, maläten, men dock gud, idol, fetisch för ett folk som söker avskaffa religionen. Vi fröso. I luften smattrade utmärkta junkermaskiner förda av tyska flygare och förbi oss passerade eliten av det fredsälskande Sovjets armé — från kosacker som tyglade vilda hingstar, och bönder som sökte gå i takt, till tanks och annat krigsmaterial. Fältgrått och oklanderligt! Vackert var det, men jag höll trots min lånade päls på att förkyla min flintskalle. Ty Internationalen, denna ljuva melodi som nu ljuder genom hela världen, upprepades i oändlighet. Och för varje gång måste vi, Brockdorff, den gamle preussiske junkern, och jag, den precis lika gamle smålänningen från Hults socken i Södra Vedbo härad, blotta våra hjässor i simulerad vördnad.Plötsligt viskade Brockdorff: — Wir erkälten uns.

Jag sade: — Sie meinen also Cognac.

Han svarade: — Da haben Sie recht. Wir fahren zusammen.

Och när allt var över, reste vi i hans bil — en av de få som då funnos i Moskva — till hans legation och drucko hans märkliga druva.

Från den eftermiddagen kommer jag ihåg följande: Brockdorff var inte vidare kunnig i annat än diplomati. Diplomater äro mycket ofta analfabeter utom i sättet att skicka sig i sällskap.

Men vi sutto i hans förnämliga salong och läto betjänter servera oss. Han hade samma dag fått underrättelse att hans mycket gamla mamma var mycket sjuk.

— Säg mig, herr Engström, vad tjänar allt det här till? Vad har jag kunnat göra åt mitt land? Är jag inte en löjlig figur? Här står jag och förkyler mig för mitt land. Men vad har jag gjort åt mig själv?

Då kom jag att tänka på den gamle Wilhelm Buschs lilla dikt med anledning av hans 75-årsdag — ibland det förnämsta en man någonsin skrivit om sig själv:

Wie andere, ohne viel zu fragen, ob man hier oben mich gebraucht, so bin auch ich, zu Lust und Plagen,

im Ström der Dinge aufgetaucht. Geduld! Nach wenigen Minuten versink' ich wieder in die Fluten.

Den läste jag upp för Brockdorff och han började gråta. — Skriv upp den, skriv den genast. Detta är underbart, det är mig det gäller!

Han visste knappt vem Wilhelm Busch var, men denna lilla självdeklaration grep honom.

Några dagar efteråt fick jag middagsbjudning från honom och kom.

— Jag har skickat den där dikten till min gamla mamma. Men hon är så gammal, så gammal, att hon kanske inte förstår den. Ty detsamma kunde hon ju säga om sig själv. Fast jag hoppas att hon aldrig blir *så* gammal!

När Sven Hedin och jag en längre tid efteråt, då han kom från Peking över Moskva för att tillsammans med mig resa till Sverige, bjödos till middag hos Brockdorff och besökte honom, möttes vi av underrättelsen att hans mor dött. Han var nedbruten. Men alltid skall jag minnas denne junker med monokeln, cigarretten, starkt parfymerad, de kalla ögonen som ändå tycktes fräsa av ett slags behärskad hetta — en absolut modern typ och av qualité — ty en dumbom skickar Tyskland icke till Moskva under kritiska tider.

Jag gjorde hans porträtt litet stiliserat, som han själv var, med det tunna håret och profilen, som varGreve Brockdorff-Rantzau.oefterhärmligt elegant, skepsis i ögonen och cigarretten som antagligen innehöll alla orientens gifter.

Jag kunde ha målat hans salong med dess underbara mattor och den mörka ton som hörde till den tidens tyska legationspalatser. En och annan kinesisk bijou, en brons eller en porslinsvas med craquelure av vällustig art.

Han kunde sitta och smeka en sådan med sina långa aristokratiska fingrar medan han talade om gamla minnen från Budapest och Köpenhamn, där vi hade gemensamma vänner.

Ja, nu är han död. En man som brände sitt ljus i båda ändar. Men han var Moskvas elegantaste diplomat.

— Vet ni att en nära släkting till mig en gång hade ett pensionat i München? frågade han mig en gång.

— Ja, ty jag har bott där två månader med min unga hustru, svarade jag sanningsenligt.

— Världen är liten och vi veta aldrig hur vi sluta! Prosit! Men jag gifter mig aldrig, ty jag vill inte att min fru möjligen skall tvingas av omständigheterna att ha ett pensionat.

— Men det var fullt korrekt.

— Nej, en Brockdorff-Rantzau har icke pensionat. Har ni någon gång druckit en så underbar konjak som den här? Den försonar en med tillvaron.— Även om man har pensionat?

— Nein, Sie sind ein Witzbold! Aber vielleicht. *Vielleicht!*

Jag äger en festdräkt någonstans från Kaukasus. Den har tillhört en rik köpman och är en orgie i siden, färg och guldbroderi, strålande och barbarisk. Den ädle givaren ansåg att den skulle passa mig som nattrock, men den gick icke i färg med min enkla omgivning och ligger nu nedpackad för att väl slutligen hamna i något museum. Jag har en kosack-burka av lurvig svart filt, som gör sig bäst i snö och köld både som silhuett och värmebevarare. Var skall jag göra av all min exotiska egendom?

Och jag äger en rysk biskopskåpa, som jag aldrig använt. Den höll på att få en användning för vilken den icke var avsedd från början. En rik utlänning i Moskva hade i ett kloster — på underjordiska vägar — kommit över tolv biskopskåpor med mitror, kräcklor och övrigt tillbehör. Som den praktälskande oriental han var fick han en bisarr, men ganska rysk idé. Han skulle ställa till en lysande fest för tolv personer, som skulle vara iklädda full biskopsornat och vid måltiden betjänas av damer från operabaletten. Men hans hovmästare, som en gång varit anställd hos en furst Gagarin och var mycket ortodox, var nära att få slag vid denna propos och vägrade sin medverkan. Även på mig verkade förslaget något fantastiskt ochjag lyckades avstyra detsamma vilket säkert var det klokaste, även om företaget med förtjusning skulle accepterats av de bolsjevikpampar, som skulle ha inbjudits. Som minne av denna fest som icke blev av, bevarar jag kåpan som är ett gott prov på rysk religiös textilkonst.

Jag var tillräckligt länge i Ryssland för att känna, hur den orientaliska apatin så småningom började bemäktiga sig min själ. Jag började uppskjuta arbete till morgondagen och finna hela tillvaron ganska likgiltig. Min försiktighet försvann gradvis och jag kände behov att försumma mitt yrke. Det blev mig slutligen ganska likgiltigt hur jag var klädd — men den bolsjevistiska societeten är i det stora hela föga salongsmässig i anseende till kostymerna. När jag nu söker rekonstruera min företeelse på Tverskaja en bitande kall vinterdag blir resultatet: En skäggyvig figur med mössa av opossum försedd med öronlappar, kosackburkan nående långt nedom knäna, en grön bondami, virad några varv omkring halsen och vita filtstövlar, vantar från Sibirien, knölpåk och cigarrett. I en ficka inom bekvämt räckhåll en browning mot all lag och förordning, fast av mycket små dimensioner. Men ingen fäste något avseende vid mig. Ingen vände sig om. I Stockholm skulle jag antagligen ha internerats för förargelseväckande beteende.

På det sättet ekiperad besökte jag näringsställenoch studerade orientalisk mat, åt kål, gurka och svartbröd och fann slutligen, att om jag inte ger mig av hem snart, försvinner jag i hopen här för att leva tiggarens fria och sorglösa liv.

Ja, jag har en massa minnen från Ryssland. En mässingskanna som användes vid vissa religiösa ceremonier och med inskriften: Två ditt huvud och gack i frid!

Den förvärvade jag i en liten stad i Västryssland, som befolkades till 99 procent av judar. Jag kom från en automobilresa mitt i glödande eftersommaren, smutsig till oigenkännlighet och tog in hos *Moses Juda Epstein*, en hedersman som genast förde mig ut på en bakgård, där jag klädde av mig till midjan, varefter han begöt mig med vatten just ur den där kannan. Tvål fanns inte och vattnet skulle vara rinnande. Alla orientaler anse oss européer som riktiga snuskpellar, emedan vi använda tvättfat. Inte blev jag ren, men något så när igenkännlig och så pass snygg att jag och mitt sällskap kunde sätta oss till den välbehövliga måltiden av medförda konserver, vid vilken agap Epsteins fru, mor, svärmor och döttrar assisterade som åskådare, sedan de ifört sig sidenklänningar och belastat sina feta fingrar med juvelringar och sina oformliga halsar med pärlband.

Jag äger en av de bomber, högst omoderna för övrigt, som gjordes i ordning åt storfurst Sergej som var dömd till döden av revolutionärerna i börjanav detta århundrade. Då jag en gång gick igenom Kreml i sällskap med Rysslands dåvarande minister hos oss, Ossinski, en utmärkt ciceron, och vi passerade ett av torgen, visade han platsen för mordet på storfursten. En del av stenläggningen var fortfarande uppriven, fast gräs växt i fördjupningen.

— Här fick Sergej sin bomb, sade Ossinski.

— Ja, två unga studenter hade anmält sig villiga och beväpnades med var sin bomb. Men bara den ene behövde kasta sin. Den andra har jag.

Ministern såg på mig rätt överraskad.

— Men hur — — —?

— Ja, världen är liten.

*

Har ni sett dessa underbara kaukasiska, väldiga ylleschalar, som äro så fint stickade att man kan dra dem igenom en vanlig fingerring. Min hustru äger en sådan. Eller dessa sidenschalar som äro som drömmar, luftiga och svävande, från samma trakt? Dessa silverbälten, dolkar med vild romantik omkring, som en gång ha prytt smärta unga ryttare med pälsmössan käckt på sned och patronhylsor på de långa rockarna?

Men jag lämnar nu Ryssland för att ägna mig åt Grönland en stund. Ända från barndomen har jag intresserat mig för eskimåkulturen och sedanjag för trettio år sedan lärde känna Knud Rasmussen har detta intresse växt utan återvändo. Det skulle ta för lång tid att uppräkna alla de ting, med vilka han tillgodosett min smak för etnografika och det ligger icke för hans kynne att skänka obetydligheter.

Eskimåkonst från båda sidor om Behrings sund. Materialet valrossbetar.

En urna av steatit, täljd av hans morbror, enDoktor Knud Rasmussen.

halveskimå och prydd med en vildren i relief och ett angelikastånd är kanske mitt käraste minne, ty det är förbundet med min ungdoms eskapader. Men jag har två valrossbetar, den ena skulpterad med ett myller av valrossar, sälar och tumlare av en alaskaeskimå, den andra från en eskimåstam på andra sidan Behrings sund och fullritad med scener ur hem- och jägarlivet. Båda äro i mitt tycke de förnämsta prov på primitiv konst, som en man med håg för sådan kan äga.

Jag har en vacker stöttand av narval, nästan så lång som jag själv och oklanderligt vriden — jag höll på att säga »som jag själv». Detta sista torde dock vara något överdrivet.

Jag brukar kalla den enhörningshorn. För något år sedan besöktes jag på olaga tid av en fotograf från en tidskrift. Han behövde mitt porträtt och det genast. Jag hade mycket bråttom och bad honom ta eländet snabbt och smärtfritt. Men naturligtvis skulle jag placeras i tillgjord ställning och sysselsatt med något för att verka ogenerad. Jag förklarade att jag icke hade tid utan ville sitta enkelt i min stol utan vidare spisning.

— Men professorn ska väl hålla i något, syssla med något!

Jag grep narvalstanden, ty den stod närmast, och förklarade att jag icke ämnade göra flera anstalter. Han fotograferade, men hans nyfikenhet var väckt.Han hade aldrig sett en dylik pjäs och frågade vad den var för något.

— En mycket stor dyrbarhet, alldeles unik. Det är ett enhörningshorn, funnet i Alaska av doktor Knud Rasmussen. Det är det enda exemplar i världen. Jag hade icke tid att närmare utveckla de sägner som spunnits omkring det mytiska djuret. Men det behövdes icke heller. Nästa vecka gick genom pressen en notis om mitt enhörningshorn, avfattad på fullt allvar och med en troendes hela naivitet. *Ingen* tidning reagerade.

Men den, som läser detta och är vetgirig, kan slå upp i Nordisk familjebok, där alldeles tillräckliga upplysningar lämnas.

*

Förr hängde vid mitt skrivbord ett människoskelett, som jag använde, då jag gjorde teckningarna till *Ränningehus*. Nu har jag av den sorten bara ett kranium kvar. Det hände stundom att jag fick besök av gubbar från Roslagen, som alla förfasade sig över att jag ville ha en »döding» i mitt arbets- och sovrum. Och bland dem fanns ändå män som voro vana att se döden i vitögat.

— Bråkar han inte om nätterna? frågade en.

— I början var han lite svår och ibland blev det rätt skarpa tag, men nu är han ganska lugn. Om hannågon gång skulle röra på sig eller smälla med käkarna, så läser jag bara upp några rader ur den här boken — jag tog ned Håkan Sjögrens latinska lexikon från bokhyllan — så kan minsta barn få tala med honom. Han är spak som ett lamm. Tag ned honom från kroken själv, får ni se!

— Nej fy för den otäcke!

Rospiggen drog sig förfärad tillbaka. Men i Grisslehamnstrakten spred sig ryktet, att jag i likhet med gamle båtsman Koppar ägde en svartkonstbok, kanske rentav densamma, som gjort gubben så beryktad och fruktad i livstiden.

Ja, vad allt äger jag icke!

På Nordisk familjeboks speciella hylla står ett porträtt i gips av I-te-a-ža-ža, alias dr Lot av Sissiton Siouxstammen, en berömd indiansk läkare. Om sin hals har han ett konstrikt halsband från Tasmanien — något av mina barn har ansett denna prydnad passa den gamle farbrodern. På den hylla som är ägnad åt mina övriga uppslagsböcker och lexica står en vinterstämning av gamle Olle Hermelin, bra i sin enkla trovärdighet, men det som finns i det amerikanska skrivbordet under denna hylla är av så mångskiftande beskaffenhet, att jag redan nu uppger försöket att förklara och beskriva. Om jag antecknar ett par horn från en tysk mina, en stenyxa, marmorplattor från Italien samt en korkskruv från den på 60-talet vid

Gotska Sandön strandade ryska fregatten Wsadnik, har jag bara nämnt en tusendel.

Jag har naturligtvis ett skåp för målargrejor och skrivutensilier. Det har tillhört Kalle Starbäck och en gång innehållit hans herbarium. Ovanpå detsamma står en lerkruka från 1300-talet, funnen i en källare i Arboga. Den är betäckt med en japansk bondhatt och bredvid ligga några ikoner, som en gång skola restaureras på det att jag må kunna bestämma resp. helgons namn.

En boxboll hänger i sin ställning bredvid hyllan för Biografiskt lexikon. Det är en present av Hasse Z., experten i hanterandet av en sådan pjäs. Jag är för gammal att nå fulländning.

Jag har en samling käppar också, alla minnen från resor. Den kuriösaste är från Korfu och har till handtag en naivt klassisk hellen i skulptur. Den bär inskriften *Κέρκυρα* (det forngrekiska namnet på Korfu).

Två fruktansvärda skulpturer från Nya Guinea hänga på väggarna. Man kommer att tänka på urskog och rysliga måltider.

Men jag har även en vacker Per Ekström, min fars porträtt, skulpterat av min broder, apotekaren, och andra porträtt av människor som stå eller stått mig nära.

En skulptur i bemålat trä, föreställande en eskimåkvinna i nionde månaden, höll jag på att förbigå.

Min far. Skulptur av min bror Fredrik.Till vänster: Kinesisk spjutspets från Hanperioden. Till höger: Eskimåflicka i nionde månaden.Likaledes en utmärkt karikatyr av gamle landshövding Svedelius, gjord av den högt begåvade P:son Adlercreutz.

Nu flyttar jag över bouppteckningen till min matsal. Ty alla böckerna i mitt arbetsrum ämnar jag ej beskriva och inte alla andra nödvändighetsartiklar heller. Och alla mina tavlor och teckningar i matsalen förbigår jag med tystnad utom möjligen mitt första porträtt av allvarlig art. Det föreställer Calle i Sandbäcken, en smålandsbonde från min hemtrakt och är målat i tempera år 1892. Det är mycket likt originalet, vilket står för mig som begreppet småländsk seghet, energi, fattigdom, glatt lynne och stolthet. Då jag tänker på Småland, ser jag gärna Calle i Sandbäcken framför mig livslevande på sin kolryss med den lurviga hästen i karriär framför lasset slående stora klumpar ur backarnas isgata. Och jag hör sång ur skogen, sång till yxornas takt.

Men i matsalen är skåpet det viktigaste. Det är inte precis något bondskåp, men närapå, ty i översta hyllan finnas hak, där silverskedarna skulle hänga till beskådande. Några sådana hänga där även nu, gamla minnen, väl värda att begrunda. En av dem fick min mor av en gammal släkting, en amerikafarare som kom hem som millionär efter att ha varit delägare i en silvergruva i Nevada. Jag skall aldrig glömma hans adress: Spruce Mount, Elko, Nevada, U. S. A.Han kom till Amerika på 40-talet och hade följt den berömda *Santa Fé trail*, vägen för den tidens folkvandring mot staterna väster ut med Franklin i Kansas som utgångspunkt. Jag kommer ihåg gubben. Han kom i en rock av hjortskinn med håret utåt och bröt på en hemsk engelska eller svenska, vad det nu var för språk. Men herregud vad han var snål! När jag ville bli konstnär, skrev jag till honom och frågade om han inte för släktskapens skull ville hjälpa mig med några hundra kronor att starta med. Han svarade att han fått hjälpa sig själv och ansåg att alla borde göra det, men »för frändskapens skull» skickade han mig 20 kronor. Jag sände dem ögonblickligen tillbaka och kort därefter dog han. Jag hoppas att min obehärskade handling inte var orsaken.

I det skåpet har jag åtskilliga dyrgripar. Den förnämligaste är väl en slipad fyrkantig glasflaska som tillhört kejsarinnan Katarina II av Ryssland. Hon skänkte en storartad uppsättning glas åt en av sina många favoriter, en furst Obolensky. Jag köpte denna flaska, enda återstoden av det gamla släktminnet, av en gammal furstinna Obolensky i Moskva, som *bad* mig köpa den — och jag betalade åtskilligt mera än hon begärde. Hon levde i största misär som alla aristokrater i Ryssland.

I skåpet har jag också en brännvinsflaska som jag fått av Clarence von Rosen. På ena sidan står hans,Calle i Sandbäcken.på andra sidan mitt namnchiffer, mitt dock utan grevlig krona. Han har låtit driva en vacker propp i silver till den — mina båda ugglor ur den gamla Strixvinjetten.

Där finnas gamla glas från 1600-talet, ett par med träfot, ty de ha varit med om livets strider. Där finns en stor, vackert gjord näverburk, gjord åt mig av en hospitalsdåre, som på något sätt fattat sympati för mig. Där finnas gamla flaskor och pluntor av underlig konstruktion och mystiskt ursprung, ostindiska kannor, koppar och fat. Där finns en väldig silverbägare som jag fått av Bonniers och en annan något mindre med den enligt givarens åsikt symboliska inskriptionen

NICLAS RUUS
ELIE STENARS DATTER
den 11 Junij
1738.

Och ovanpå skåpet stå gamla tennkannor, svenska och bajerska och skymma nästan bort min gamle vän Nils Anckers' vackra etsning *Bottenrevet* (Korvetten Saga).

Men mitt vackraste minne av skåpet är följande:

Jag är fyra år gammal och sitter på golvet i mina föräldrars kök i Mariannelund, där min far hade någon anställning vid förvaltningen av en liten

tändsticksfabrik. Jag kan ännu höra Emåns brus genom de tunna väggarna i den hastigt och slarvigt uppförda byggnaden. Jag är sysselsatt med att göra tändsticksaskar, ty de gjordes på den tiden för hand, och jag var mycket skicklig i detta hantverk trots min ungdom. Jag ser ännu framför mig högarna av tunna furuskivor med de lätta inskärningarna. Det var endast att vika ihop dem och klistra etikettremsan runt alltsammans. »Lådans plån» gjordes sedermera i ordning på fabriken.

Genom den halvöppna dörren till nästa rum ser jag min unga mor vid sin sömnad. Med ena foten satte hon då och då en vagga i rörelse och i den sov min äldsta syster som kunde vara några månader gammal.

Plötsligt hördes buller i trappan, köksdörren öppnades och in kommo två svarta skäggiga män som mellan sig buro en tredje, yngre, vilken var alldeles kolsvart över hela kroppen utom där något blodrött lyste igenom kläderna.

— Frua! Frua! skreko de två bärarna. Min mor reste sig och kom ut i köket. Hon fattade ögonblickligen situationen. En man hade fallit ned i en kol-mila och blivit uppdragen i sista ögonblicket. Han var nästan medvetslös och ögonen lyste hemskt ur det svarta ansiktet. Hans smärtor måste ha varit förfärliga.

Min mor var traktens läkarinna. Hon varprästdotter och som sådan hade hon fått lära sig litet av varje. Dessutom hade hon medfödd läkarinstinkt, var klok och handlade ögonblickligen, instinktivt.

— Lägg honom där, men varligt! sade hon och pekade på kökssoffan. Han stönade så att mitt unga blod isades.

Och hon gick fram och undersökte honom, tog bort så mycket av kläderna som icke var fastbränt vid kroppen — antar jag — ty jag begrep ju icke vad det var fråga om, men jag var nyfiken och gick i vägen.

— Sätt dig och lek med dina askar! sade hon och jag lydde, ty på den tiden kunde barn lyda. Men jag låtsade endast göra askar.

Och jag såg min unga, vackra, starka, friska mamma, som för mig var begreppet av allt vackert och ljuvt — ja, jag måste ha känt det så — gå fram till det här skåpet, öppna dess dörrar och ta ut en skål med färska ägg och en stor spilkum. Jag såg henne slå sönder äggen och tömma dem i spilkummen, ta en sked och röra. Och jag såg henne öppna sin klänning och blotta sina bröst — ty hon ammade min syster — trycka med två fingrar bredvid bröstvårtorna och jag såg en vit, mäktig stråle spruta ned i spilkummen. Hon tömde båda brösten, eller det överflödiga i dem, ty hon bestod av hälsa och kraft och sund skönhet. Och sedan rörde hon in mjölken i spilkummens rikedom av vitor och gulor.Hela tidén kved och stånkade den stackars kolaren och de ljuden skall jag aldrig glömma.

Sedan penslade min mor brännsåren med blandningen i spilkummen. Jag minns så väl karlens skrik då hon tog bort någon bit av skjortan eller en byxa. Men här måste handlas snabbt. Min fars skjortor togos fram och klipptes i remsor och snart såg patienten ut som en mumie, kläddes i min fars kläder och någon gammal kappa, packades ned i hö på en flakvagn och kördes några mil till Vimmerby, där väl något sjukhus fanns.

Han blev räddad åt livet. Om det var till hans fördel, är svårt att säga, men min mor hade gjort sitt. Och det var inte utan stolthet hon berättade om det brev hon fått från läkaren i Vimmerby: »Fru Engström har räddat hans liv. Det var faktiskt det enda riktiga förfaringssättet!»

På äldre dar talade jag med min mor om händelsen. Hon berättade, att det var en gammal småländsk vidskepelse att kvinnomjölk skulle ha särskilt helande, läkande egenskaper. Och den vidskepelsen satt henne i blodet. Hon hade ärvt den av sin mor, som var prästdotter och prästfru — den var uråldrig. Komjölk kan skada, ty man vet ju aldrig vad kreaturen äta ute i marken. — Far tyckte att det var dumt, tillade hon, men vi fruntimmer stå närmare naturen än både hans och ditt förstånd — log hon med helasitt gamla ansikte — och för resten fanns det ingen

annan mjölk i huset. Du och din bror hade fått hela dagsransonen. Det var inte lätt på den tiden att reda upp allt med fars lilla lön. Men just därför är du så frisk. Du kan tacka Gud att du inte är uppfödd med herrgårdsmat. Du har något av hälsa att suga på om du skulle bli sjuk. Kom då ihåg att det av bondblod du har i ådrorna är friskare än herrskapsblodet och att det är det som räddar dig genom farligheter av många slag.

Jag hittade nyss en bjällra som tillhört min far — ty han var lantbrukare en gång, under de svåra hungeråren 1868—69. För att skaffa mat körde han plank de långa elva milen till Oskarshamn. Unga kraftiga lantmän slogo sig tillsammans och förtjänade pengar på det sättet och höllo ihop för att försvara sig mot den massa löst folk, förtvivlade människor, som då gjorde landsvägarna osäkra. Han berättade att han satt på sitt skakande lass om nätterna och såg våren 1869, just då jag skulle till att födas, komma med tö och hopp och han deklamerade i takt med den lilla hästens hovslag på isgatan:

Solvitur acris hiems grata vice veris et Favoni trahuntque siccas machinæ carinas ac neque jam stabulis gaudet pecus aut arator igni nec prata canis albicant pruinis. Jam Cytheræa choros ducit Venus imminente luna — —

— Ja, han hade ett stort sinne för klassiska ting och var själv litet poet. Det har jag fått se vid bouppteckningen efter honom, då vi syskon delade det enkla, älskade rovet. Där fanns dikter som han skrivit till sin unga fästmö. De voro fyllda till brädden av kärlek och den tidens förnäma, men kanske plågsamma blyghet.

Det måtte ha varit förfärligt i Sverige dessa båda så kallade svåra år. Man fann människor ihjälfrusna och ihjälsvultna vid vägkanterna. Mina föräldrars nyinredda lilla hem belamrades av tiggarhopar som bespisades tills värdfolket icke kunde längre, utan måste visa sina tomma tinor och grytor. —

Just då jag gått och hämtat den gamla vackra, högt klingande bjällran och gladde mig åt dess vinterton av frostigt klar klang och snömelodi och ville fördjupa mig i minnen av småländsk art, snavade jag över ett matthörn i min så kallade salong (falsk ursprungsbeteckning). Jag lade bjällran tillbaka i dess gömma och kom ihåg en sak från min första tid här i Stockholm.

En matthandlare vid namn Friedländer hade ganska länge gjort staden osäker genom att till konstnärer och författare och dylika vettvillingar försälja draperier och andra textilier. Konstnärerna hade inga pengar, men fascinerades av mannens storartadesäljarförmåga, jargon och flux de bouche och skrevo på papper för att medelst avbetalning få pryda sina ateljéer och lyor med orientaliskt praktfulla lyxmattor, där fötterna sjönko ned som i en blomstrande äng. Man kunde icke motstå denne Friedländer, ty hans varor voro vackra och han svor vid sin fars själ att det endast var av konstintresse han sökte sprida kunskap om den orientaliska skönhet han ville förse oss kyliga nordbor med. Men jag var en fattig och ensam man som bodde nyinflyttad i Grisslehamn. Jag hörde bara talas om honom — hur han låtit Carl Larsson köpa stora ytor draperier och mattor, hur andra hade följt Lasses exempel och täckt sina fattiga verkstäders väggar och golv med den energiske säljarens tusen-och-en-nattdrömmar. Jag som var skärgårdsbo, borde väl icke bli föremål för hans energi.

Men en dag måste jag resa till Stockholm och tog in på mitt favorithôtel. Dagen därpå uppenbarade sig herr Friedländer vid min säng. Han hade brutalt skjutit åt sidan den tjänsteande som fått order att lämna mig i fred tills jag själv ville stiga upp. Klockan var 8 på morgonen, minns jag, och jag hade kvällen förut träffat några skalder, vilkas livaktighet verkat som en bomb i min lantliga diet. Jag var yrvaken och reagerade häftigt mot den tysktalande, elegante herrn, som slog sig ned helt ogenerat på mina kalsonger och tände en cigarrett. Jagbad honom gå och det genast, ty jag var stark och brutal. Men han bara log och bjöd mig en cigarrett.

Jag såg i hans ögon att han var av äldre kultur än jag och han lät mig icke få en syl i vädret. Å — han kände mig! Han kände mina tyska kamrater i München — Ludwig Thoma, Th. Th. Heine, Wilke, Bachmann, Thöny, Carl O. Petersen, Reznicek — — — och han började tala om konst. Och han var av den åsikten att konst skall inte bara finnas på väggarna, inom ramar, utan den skall finnas överallt i ett hem — *överallt*.

— Förlåt, hur heter min herre? frågade jag yrvaken och efter svensk coutume.

— Friedländer! Hela det konstnärliga Europa känner mig.

— Jaså, det är ni som säljer mattor, kelims — — —?

— Just! Och det är bara jag som säljer riktiga mattor.

— Men jag har inte råd att köpa mattor. Jag är en fattig man.

— Jag vill inte heller sälja mattor till er. Jag vill bara visa er mina mattor.

— Men jag har inte tid. Jag arbetar. Jag vill vara i fred. Det blir inga affärer oss emellan. Vill ni vara så snäll att gå ögonblickligen.

Han log.

Min vän författaren Ludwig Thoma, en gång kallad "die stärkste Stimme Deutschlands", om vilken jag i tidens fullbordan skall skriva.

— Å nej! Ni är för mycket konstnär för att nonchalera så viktiga ting som mattor! Vill ni se min kollektion.

— Nej, så ta mej fan! Gå er väg! Jag är trött och vill sova.

Han log åter.

— Men jag skall inte besvära herr Engström. Jag kommer med en utsökt kollektion hit till hotellet. Jag har redan sagt till om ett rum där jag kan få visa er mattorna. Säg bara tiden. Å — ni skall vara vänlig — och jag vet att ni är det. Vi affärsmän ha det inte vidare bra just nu. Jag vill inte att ni skall köpa mattor, jag vill bara att ni skall avge ert omdömeom mina mattor! Var vänlig! Ack! Om ni inte tycker om mina mattor, behöver ni inte yttra er. Men om ni tycker om dem, ber jag hövligast om ett intyg att ni tycker om.

Jag var som sagt yrvaken och hade halva natten talat med mina kamrater uteslutande om själiska ting — men varför kunde mattor inte också vara själiska ting? Och jag lovade denne Friedländer att vara hemma på hotellet klockan fyra. Ty jag ville icke i hans mattupplag utsätta mig för hans försäljarsvada. I mitt eget tillfälliga hem kunde jag ju bättre behärska situationen och i värsta fall köra ut honom. Nog var jag hygglig — men svenskt hygglig och svag.

Han kom på slaget fyra åtföljd av en flakvagn och fyra stadsbud som buro upp mattorna till det rum värden godhetsfullt hade upplåtit åt honom. Jag trodde att han skulle börja demonstrera mattorna. Men han lät tigande sina stadsbud rulla upp dem på golvet. Det fanns alla slags mattor, persiska och turkiska, små och stora, underbara ting i färg. Det hela blev en orgie i förnäma färger. Jag såg stundom på mannen. Hans uppsyn var en fältherres. Han stod som en staty i behagligt vilande ställning, lutande sig mot ett skåp och rökande en parfymerad cigarrett.

— Ja, jag tycker verkligen om mattorna, sade jag slutligen. Men som jag sade i morse. Jag köper ingen!

— Behövs inte heller!Stadsbuden hade gjort ett uppehåll, men han tecknade åt dem att fortsätta upprullningen. Och mattorna blevo allt bättre och bättre. Slutligen kunde jag icke hålla mig kvar i min småländska försiktighet längre utan sade stopp vid en matta som tilltalade mig.

— Vad kostar den där? frågade jag.

— Niohundra kronor.

Den var underbar i sin röda harmoni, tunn och hård att känna på. Då vaknade mitt lättsinne, vilket lär vara detsamma som längtan efter skönhet. Men jag hade läst om orientaliska basarer och om sättet att göra affärer där. Och min småländska närighet vaknade.

— Jag bjuder trehundra för den. Men kom ihåg att jag har inga pengar.

— Jag är ingen herre från Kairo eller från Tiflis, sade mannen med ett ädelt drag av indignation i sitt ansikte. Mattan kostar niohundra kronor. Den kostar *mig* niohundra kronor.

— Fortsätt att rulla upp, sade jag åt stadsbuden. Och de rullade.

Om en stund sade jag stopp! Jag hade inte tid och inga pengar, men jag hade fått en vild längtan att äga den matta som jag nyss talat med försäljaren om.

— Sluta nu med det här, sade jag. Jag köper ingenting av er och vill inte besvära er längre. Men gärnaskall jag skriva ett intyg att jag sällan har sett så vackra mattor, även om de äro gjorda i Tyskland.

Han gjorde en gest med innebörd av ytterlig sorg och sade:

— Ni förstår mig inte. Men jag skall sälja den matta ni särskilt tyckte om, just till1 er och bara till er för åttahundra kronor. Ty jag vill gärna ha er bekräftelse på att mina mattor äro bra. Ni kan ju inte begripa kvaliteten, ty sådant förstå inga konstnärer, men skönheten, den lär ni ju begripa.

Han tog sig om huvudet och såg olycklig ut.

— Jag betalar bara trehundra kronor och jag har inga pengar. Men jag skall gärna skriva en förbindelse att ni om en månad på min redaktion får hämta pengarna. Det är mitt sista ord. Och nu talar vi inte mer om saken.

— Herr Engström! Ni är en personlighet! Ni skall få mattan för trehundra kronor. Men låt denna affär bli en hemlighet mellan oss båda och låt oss bli vänner. Vill ni alltså skriva att ni om en månad etc. etc.

Jag tog skrivblocket på mitt bord och började författa förbindelsen. Men just då jag skulle skriva mannens namn, kom jag icke ihåg det.

— Förlåt, sade jag högst generad, men jag kommer inte ihåg ert namn.— Friedländer! Friedländer! *Denken Sie an Wallenstein!*

Och på grund av mina djupa historiska kunskaper erinrade jag mig att fältherren från trettioåriga kriget kallades *Der grosse Friedländer*.

Denna gudomliga fräckhet imponerade till den grad på mig att jag måste bjuda honom på middag, ty jag ville lära mig något av hans absolut ogenerade sätt. Vi hade en trevlig afton tillsammans. När jag kom hem till mitt hôtel fanns en matta där, upprullad mot väggen. Men då jag sedermera i Grisslehamn placerade den på golvet, var det icke den matta jag köpt. Denna var bättre. Efter trettio års användning kan man icke se spår av nötning. Och mattexperter försäkra att den är av alldeles prima kvalitet och att mina barnbarn knappast kunna nöta ut den. Färgen duger också.

Vad skall man kalla försäljaren annat än »Der grosse Friedländer»? Eller kanske Wallenstein.

Men nästan alla andra blevo grundkuggade av denne komplicerade, högst intelligente och ogenerade oriental. —

Jag har alltid intresserat mig för kinesisk och japansk konst och har fordom ägt rätt mycket sådan. Men jag är så beskaffad att jag har större glädje av att ge bort ting än att äga dem. För en människoålder sedan kunde man i Paris köpa underbarajapanska träsnitt på gatorna. Jag köpte många, hade en tid ett rum i min våning i Stockholm tapetserat med japanska träsnitt i färg. Men nu har jag inga. Det enda av Japan jag har är en lavering av en ung japansk konstnär, som levde här i stan och utvecklade japanernas sämsta egenskaper. Han fascinerade folk med sin exotism och var för övrigt rätt styv konstnär, men han var mera affärsman än artist. På den tiden hade Japan en legationssekreterare här, en förnämlig man av gammal samuraifamilj. Jag blev hans vän och besökte honom ofta. På gammalt japanskt sätt visade han sina konstverk i klimax — de blevo allt finare för varje gång jag kom till honom. Han tog fram allt bättre och ädlare makemonos och kakimonos och tsubas och allt som tillhörde hans juvelsamling av konst, nedärvd sedan århundraden. Många äldre svenskar som umgingos i diplomatiska kretsar komma nog ihåg honom. Hans namn var Horigutschi. Han var en högst intellektuellt betonad man och såg på japanernas sätt rätt överlägset på vår kultur, som ju är åtskilliga tusen år yngre än hans. Nåväl — jag trivdes hos honom och för var gång jag kom i hans hem, tog han fram allt dyrbarare och för honom heliga saker. Han var för resten gift med en liten belgiska och de hade ett barn tillsammans. Vi brukade stundom gå in i barnkammarn och där lärde han ungen att måla — medjapanska penslar och i enkla summariska drag — små ting, i vilka dessa orientaler kunna lägga in så mycket av charm och konst — ett vasstrå, en bokstav, ett blad, karaktären av en fisk

i vattnet! En skugga av något, en grankottes aning i dimma. Nå, han var ju inte konstnär, men alla japaner av familj få lära sig grunderna som behövas för att förstå deras mäktiga kulturskatter.

Nå, en dag blev han plötsligt rappellerad och måste lämna Stockholm, där han trivts bra och skaffat sig många vänner. Jag blev inbjuden att ta avsked av honom och kom rörd av hans intresse. Han hade visat mig nästan allt av sina ärvda konstsaker.

— Mais maintenant je vais vous montler la perrrle de ma corrrection! — — — Han kunde på japaners sätt icke skilja på l och r och ville säga ungefär så här: Mais maintenant je vais vous montrer la perle de ma collection (nu vill jag visa er pärlan i min samling).

Nästan högtidligt förde han mig till ett hörn i ett rum och pekade stolt på en fruktansvärd akvarell av någon tysk som hette Müller eller Maier. Och den föreställde en gammal sentimental stenbro över en illa målad bäck.

Jag fick ett styng i hjärtat och frågade:

— Menar ni verkligen det ni säger eller är det drift (mystification, moquerie)?Han såg på mig absolut oförstående.

— Jag vill bara berätta, sade jag, att de små blad, de små linjer ni målade åt ungen inne i barnkammaren, äro mycket högre och finare konst än det där skräpet. Jag känner mig främmande och besviken. Allt ni visat mig förut är förnäm konst — det sista är icke konst.

Han såg på mig nästan hjälplöst.

— C'est culieux! C'est vraiment culieux (curieux). Det är underligt, verkligen underligt!

— Förstör nu denna usla tyska akvarell och tag fram era gamla släktsaker och se på dem, när ni känner er ensam. Låt mig slita den här uselheten i bitar — tillåt mig!

Och jag höjde min näve mot väggen, fylld av verklig förvåning och indignation med avsikt att befria honom från den enda fula fläcken i hans våning.

— Men den är målad av Tysklands förnämste akvarellist — — —

— Den är målad av Europas mest okonstnärlige kopist! — jag darrade riktigt av ilska.

— C'est culieux!

Och han såg på mig sorgset med sina asiatiska svarta ögon.

Det är ju dock ganska underligt med dessa båda kulturer som stå oförstående mittemot varandra.

But east is east and west is west and never the twain shall meet.

Horigutschi gav mig en liten teckning som någon av hans släkt hade gjort. Jag har skänkt den till en samlare. Jag är ingen samlare, fastän det tyckes så. Om jag plötsligt får sympati för en människa, får hon välja vad hon vill ur min rika »correction».

Men jag kan inte glömma den höga kultur som strålade ut från hans personlighet och samling av familjesaker. —

Jag har alltid tyckt om vetenskapsmän — och jag kan säga att jag trivs bäst i deras skugga. Där får jag lära mig något, lägga ett plus till mitt lilla vetande. Jag tycker naturligtvis om konstnärer och författare också, men vi tala ju aldrig med varandra om våra yrken och de flesta ha så mycket att anmärka på alla andra utom sig själva, att kritiken, den utomstående, knappast torde vara behövlig. De okunnigaste ta sina käftar fullast och avunden kommer ful och bred ur otvättade munnar. Är detta en speciellt svensk egenskap? Enligt ett uråldrigt omdöme lär det vara så.

Jag har sett folk som kallar sig konstnärer hata. Begreppet hat är för mig absolut främmande. Jag går så långt, att om jag icke gillar en sak av en kamrat — och alla äro mina kamrater — vill jag i det längsta tro att felet ligger på

min sida, att jag icke förstårvederbörandes utvecklingskurva, hans kulturnivå, hans psyke, och att jag måste vänta med förhoppning att vi ska mötas i begripande en gång.

Stundom tror jag att jag har kommit på fel planet, särskilt då jag tycker mig möta dumhet och obildning, okultur och framför allt brist på längtan efter kultur. Nå, dumhet kan intet böta, man kan inte trepanera verkliga åsnor, men man kan ge dem stryknin. Det hjälper. Men nu kom jag på sidan om min sak. Jag talade om vetenskapsmän.

Jag fick en gång i Uppsala en akvarell av The Svedberg, långt innan han blivit Nobelpristagare. Jag vet inte vad den föreställer, möjligen en romantisk situation med moln och vilda ting. Han skrev en så vacker tillägnan på den och önskade att jag, just jag skulle vistas i det landskapet. Alla riktiga vetenskapsmän äro konstnärer. Jag har ett par etsningar av professor Nils Zeilon, matematikern i Lund, också skänkta med vänskap. De äro oklanderliga som teknik och svällande av konst. Med längtan efter detta under som naturen i sig själv är och som knappast kan kallas stiliserat efter mänsklig uppfattning. Men från den högsta uppfattningen, om det finnes någon sådan, högt ovan moln och tankar, måste allt verka och varda stiliserat som ett underbart enkelt ornament, en sfär, en punkt, oklanderligt och helgjutet.Tankarna flyga och fara. När Einstein börjat lansera sina teorier, vilka ju lära vara matematisk poesi, blev jag uppriktigt rädd emedan jag icke genast förstod dem och vände mig till min gamle vän Svante Arrhenius för att utrannsaka om jag var dummare än folk i allmänhet. Jag blev verkligt spökrädd, då en av Einsteins elever, en professor Thirring kom hit och utvecklade mästarens läror i Astronomiska Sällskapet. Jag var där med Arrhenius, Nordenmark och Hjalmar Branting och vi försökte efter professorns högst populära och naiva föredrag under en privatsupé på Anglais komma underfund med summan och innehållet. Fåfängt!

Sedermera höll Arrhenius ett föredrag i Idun om Einstein, ett ironiskt förklarande av detta jättesnille. Det är skada att han improviserade, ty hans ord borde ha bevarats åt eftervärlden. De som voro med om detta och lyssnade och begrepo, böra ha kvar ett oförgätligt minne av ett åldrande geni, vars humor besegrade seniliteten och kom oss yngre att tro och hoppas att vi inte voro så dumma som vi befarat. Det är inte nog att vara kvick. Hur mycket ståtligare äro icke The Svedbergs maskiner än Einsteins försök att tvinga in elektromagnetismen och gravitationen under samma formel! Även om det lyckas!

Därmed vill jag icke säga att det mänskliga snillet icke skall kunna ändra planeternas banor en gång.En gång! Men det dröjer kanske rätt länge. Jag önskar The Svedberg all lycka och mera pengar till allt effektivare maskiner.

Jag har på en bokhylla hälften av en marmorfot från den bästa helleniska tiden. Pektån är väl halvannan decimeter lång och sandalen, det som finns kvar av den, en fjärdedels meter. Jag älskar understundom att tänka mig hela statyn, den försvunna eller krossade. Den måste ha varit kolossal. På foten står AM inristat med valhänta fingrar. Möjligen har någon lymmel eller okunnig velat föreviga sitt namn. Bokstäverna kunna betyda August Mattson, men de kunna också betyda *Apollon Musagetes*, musernas ledare. Ty bokstäverna kunna vara grekiska. Jag fick denna sak av Herman Bergman en gång då jag fyllde något år. Och sällan har något av mitt bohag fyllt mig med så mycken klassisk fantasi som denna marmorbit. Stundom når dess fulländning ända upp till stjärnorna. Ibland måste jag gå ut i salongen och lyfta foten och tänka mig in i hela statyns vikt. Sådant sysslar jag med i min enslighet. Och bakom den kolossala silhuetten skapar jag en luft av söderhimmel, av stjärnor och klassiskt dunkel.

— Jag har aldrig någonsin i hela mitt liv bett någon konstnär, någon kamrat att få något av hans arbete. Vad skall jag göra med en målning, en skulptur, en teckning, som jag icke själv har gjort? Mendet har ofta hänt att en kamrat sagt: Vill du ta emot det här? Jag har stundom blivit glad.

Men stundom ledsen.

Om gåvan har varit vacker, ett konstverk, har jag så småningom fogat mig in i givarens tankegång. Någon egentlig tacksamhet har jag icke känt för gåvan, men min vänskap för givaren har ofta växt och blivit mig till en förnämlig vila. Rätt ofta upptäcker man nya skönheter i en sak på sin vägg och är tavlan ett verkligt uttryck av en intelligent psyke, skapas nya skönheter i oändlighet i betraktarens hjärna.

Nu tänker jag närmast på de fjorton etsningar av Zorn jag äger. I de ärligaste och bästa av dem ser jag nästan dagligen nya skönheter, rent konstnärliga intentioner, vördnad inför naturen, kärlek till valör och linje. Och hans vackraste etsning — teckning — porträtt — vad ni vill, är porträttet av hans mor. När han en kväll gav mig den blev jag verkligt glad. Sedermera blev jag ledsen över att han icke fick se den teckning av min mor, som jag gjorde, då hon låg i sin kista, färdig att föras till graven. Jag var ensam med stoftet av min mor halvannan timme och kände dödskylan och förstod att jag var sentimental. Jag begrep att denna gamla kvinnokropp som låg där vacker att skåda i sin vita skjorta, en gång burit mig i sin kropp. Men det var icke denna döda kropp som älskat mig. Hon var vid närmare eftertanke barastoff, sand, sten, för mig. Och jag ritade hennes gumvackra ansikte och lyckades så småningom förstå att det var inte min mor som låg där utan jord! Som jag själv snart skall bli.

Foto förf. Anders Zorn i helgdagshumör utanför Saltsjöbaden.

Den teckningen skulle Anders Zorn ha begripit, ty den är bra, *bra!* Men nu är Anders död — å, de dö, de gamla vännerna, vi bli gamla och döden står ochBruno Liljefors.lurar för att hugga oss i något lämpligt ögonblick. Jag är färdig för min del. Kom bara! Men jag känner i min själ en underlig livskraft växa, så det blir möjligen en hemsk brottning. Nyss upplevde jag ett otäckt dödstillbud i automobil. Men jag tog spänntag och aktade mina ögon, som jag lever på och av. Nå — det blev ingenting, men döden stod och vinkade bekant åt mig iklädd polisuniform. —

Jag har en tavla av Bruno Liljefors, som han målat speciellt åt mig — en vildgås. Jag fick den då jag fyllde femtio år. Jag kommer ihåg en vildgås som han ägde för många år sen, vilken blivit så tam att den följde honom vart han gick. Men hon — eller han — lär icke ha begripit varför husbonden stundom gick in i skogen. Där utanför måste hon stanna, ty vildgäss äro icke skogsfåglar. När jag tänker på Bruno Liljefors, fylles min själ av en stor glädje och tacksamhet.

Jag har i min bouppteckning skrivit — alltså i kladden: — Obs! chapeau claque, obs. Kalle Andersson. Jag sitter och undrar vad jag egentligen har menat med detta. Jag kommer mycket väl ihåg då jag var tjugufem år och började umgås i politiska kretsar — i sällskap med redaktör Hugo Vallentin, Hjalmar Branting, den till bristning fetmande Millquist och andra underbara politici — jag kommer ihåg att Vallentin ansåg, att jag som medarbetare iSöndags Nisse måste visa mig offentligt och vara elegant. Nå — jag var ju student och hade kläder på kredit, var nygift och visste inte var jag skulle få nästa dags femma ifrån.

Jag blev invald i Publicistklubben och kände en allvarlig vördnad för de män som hälsade mig välkommen där. Jag hade klarat en del saker åt Vallentin och gått in för honom som kamrat. Vallentin var en klok man. Han sade i tamburen: — Nu komma två människor att vigga två kronor var av dig. Ge dem en femma tillsammans, alltså två och femtio var! Sen komma de aldrig att besvära dig.

Men kom ihåg att du skall erbjuda dem dessa lån, innan de börja vigga.

Jag gjorde det. När jag träffade dessa människor i korridoren, sade jag: — Jag frågar er båda: Vill ni gå och supera med mig efteråt? — Vi har inga pengar! — Det har jag! här har ni fem kronor.

En supé kostade den tiden nästan ingenting.

Detta är lustigt att berätta. Jag var en ung, nygift konstnär, insnärjd i något av politik, hygglig, men skeptisk!

Vallentin och jag gingo på förnäma tillställningar, frackmiddagar, vetenskapliga sammanslutningssupéer, jag var elegant klädd, fast jag icke hade betalat kostymen. Oftast behövdes frack den tiden.Nåväl, jag ägde min gamla Uppsalafrack, tung och vit av punsch.

— Men du måste ha chapeau claque, sade Vallentin och vi gingo tillsammans till Leja och köpte en sådan hatt åt mig.

När man fällde ihop denna hatt, skulle man passa på att lägga sina vita handskar emellan vecken. Sedan fick man behandla hatten hur man ville.

Gud, vad jag kände mig elegant den gång jag fick sjunga smålandsvisor för kung Oscar II. Jag sjöng vilt ur hjärtat, omusikaliskt, hemskt, och jag såg antagligen vansinnig ut. Kungen såg inte vänlig ut. Han ansåg mig vara bakom flötet — ty sådana visor hade ingen av det furstehuset någonsin hört förut.

Men det var följande, jag ville komma till. Jag flyttade så småningom till Grisslehamn och i min packning fanns efter något år min gamla chapeau claque. Där hemma hade jag ju ingen användning för den utan skänkte den till min gamle vän Kalle Andersson, xylografen. Han anammade den som en uppenbarelse och använde den att skrämma bönder med. Han visade dem dess flata konstruktion och plötsligt rörde han på fjädern. Pannkakan blev en hatt och bonden slog baklänges av förskräckelse.

Jag tänker på mig själv. Hur löjlig måste jag inte sett ut i dessa stora sällskap, en ung student, tjugufem år, i frack med chapeau claque under vänstraarmen — eller högra — en mager smålandspojke med kläder som jag väl inte kunde bära upp. Men den småländska överlägsenheten segrade och jag blev välkommen i litterära och journalistiska kretsar.

Men jag trodde inte på det hela. Jag umgicks då med Erik Axel Karlfeldt, Anders Forsberg, den utmärkte och djupt begåvade konstnären, som tog sitt eget liv, min bror apotekarn och några andra — ja, vi gingo till botten av bohemlivet och älskade skönheten, sången. Vi menade det bästa och vi gjorde det bästa. Jag tror att detta gäng, vårt gäng, har skurit en djup skåra i vårt svenska liv, i vår konst, i vår skönhetslängtan. Vi voro vilda och goda, jag tror att Karlfeldt och jag arbetade förnämt och ville bara skönhet. Men jag var ju så ung. Karlfeldt kunde mera än jag. Och jag föresatte mig att lära mig mera. Jag dök in i böcker och började sjunga för mig själv, tog fram mina gamla latinska grejor och satte mig till att älska. Med kärlek kommer man långt. Och jag är och lever just nu mitt inne i en kärlek som kanske inte tillhör denna världen.

Jag gick ut i min sal nyss och upptäckte min bror apotekarns porträtt i brons av våra föräldrar. Jag ritade gravvården, min bror gjorde en relief. Den är mycket lik föräldrarna. Jag har under deras porträtt skrivit följande, som är ofonetiskt, oskönt, men fyllt av kärlek. Tyck inte illa om att jag inte kunde göradet bättre. Ty jag kunde icke bättre. Och vid sådana föräldrars grav dör all kritik:

Vid dessa stoft ej dödens kyla känns, men glöden av en kärlek utan gräns.

Ty så älskade vi varandra. Underbara minnen! Tänk att kunna hålla sin far och sin mor om halsen och vagga sakta till melodien av en kärlek utan gräns. Säkerligen har jag varit en av världens lyckligaste människor.

Sedan flera år har jag samlat silver från Java. Allt orientaliskt silver är ju tunt, men alla ting som äro gjorda under förra århundradet, särskilt sedan javaneserna började använda mexikanska dollars som material, äro rätt vackra med trettiotalets och den holländskt-tyska känslan i dekoren. Det är nästan rörande med denna barnsliga dekorering. Men denna dekorering är under alla förhållanden mycket förnämare än den man nu ger sig in på där nere. Så snart tyskar röra på den ekonomi som har att göra med konst, blir resultatet förfärligt. Det ser nästan ut som om tyskarna icke skulle kunna skilja eller sammanföra konst och ekonomi. Med detta har jag kanske sagt för mycket, kanske burit mig illa åt, men säkert ligger det något för mycket av längtan efter pengar i tyskarnas psyke. De äro i varje fall icke som

jag: flotta, mogna att offra sig, slåss till döden, kyssa intill döden.

(Det är för mig ganska löjligt, detta! Jag sitter mitt i natten och försöker skriva fritt ur hjärtat, uppfylld av längtan efter att tala sanning, glad efter att nyligen ha träffat goda, nästan altruistiska människor och plötsligt står allt stilla för mig. Var är jag? Hemma, naturligtvis! Och jag går ut i min sal och lyfter på mina javanesiska brickor och tallrikar och breder ut mina battikdukar på borden. Jag måste ha en speciell fluga på dylika ting.)

Just då jag lagt tillbaka allt javanesiskt i dess gömmor — morgonen kommer blå genom gardinerna — upptäcker jag en sak som jag inte har tänkt på sedan några år. Och dock är den saken kanske den förnämsta jag äger. Det är ett myskoxskinn, en gåva av Knud Rasmussen. Detta skinn ligger på en Karl-Johanssoffa och mina ädlaste kvinnliga gäster placeras mittpå detta skinn, just där det kolsvarta får en känsla av gråbrunt på ryggen. Jag har

svårt att tänka mig något förnämare i färg än detta skinn. Det är väl skött av min hustru, ingen malfjäril har vågat anfalla det — jag tror att jag själv aldrig har suttit på det. Men jag känner en verklig tillfredsställelse av att veta att jag äger det. De långa håren som jag stundom låter passera mellan mina fingrar, den brungula ryggfläcken, det mäktiga i tanken, det vilda idenna vackra färgsymfoni, allt gör mig glad och jag vill gå in i min sängkammare och skriva alexandriner om Gud och mig själv och om något litet halvblod som sitter och stirrar ut över havet, medan hon tuggar ejderskinn.

Över mitt pianino hänger en förnäm sak från Nya Guinea, en vävnad av ingen väv —- säkert måste den vara något mästarvärdigt. Men omkring och på den har jag placerat de tavlor jag fått ärva av min gamle svärfar. Den var en mycket underlig figur. Aldrig har jag träffat någon annan sådan. Tänk er en gammal major indelad i tider, begåvad, musikalisk i hög grad, döv, kanske olycklig innerst i sin själ, ensittare, något av skald, något av författare — han såg ut som en gammal grå råtta — och ändå sympatisk. Men musiken var hans själs hemlighet.

Och det lär vara så med musikaliska människor att de kunna, även som döva, leva ett högt och rikt liv i toner och rytm. Jag vågade aldrig tala med min svärfar om musik, ty jag var rädd att blamera mig — — — just nu ser jag gubben snett bakifrån — sittande vid pianot och spelande *Barberaren* — med små fingrar, grå i håret, liten, rakryggad, fjärran från människors längtan och öden. Kanske hade han ibland en nattrock på sig. Jag minns honom nästan så. Men det gråa och ljusbruna står starkast för mitt minne.Hans tavlor äro mera rörande än konstnärliga. Men säkert skulle det kunna ha blivit något av honom, om han vågat något och kastat sig in i det liv, som han som officer icke ville eller fick ägna sig åt.

Men han var antagligen även som officer ett absolut original, ensam bland kamrater, kännande sin begåvning, den litterära och konstnärliga, oförstådd — ett tragiskt livsöde.

Måhända en tapper man, som mötte döden lugnt.

Jag äger en riktig banditkniv från Korsika, där jag var i fjol med mina vänner Hugo Lindberg och Gerda Kjellberg. Det var min hittills intressantaste resa, och jag hade längtat dit ända sedan jag var barn. Oftast blir resultatet i liknande fall en désillusion, men härvidlag överträffade det om möjligt mina förväntningar. Jag fann romantik och vild skönhet som ingenstädes förut i Europa. Vi reste i en gammal utdömd ångbåt, med halvannan meters slagsida, från Livorno till Bastia. Mitt hjärta klappade barnsligt hastigt då jag såg ön stiga upp ur havet med snöfjällen lysande i violett dis. Dagen därpå gick jag ut för att köpa knivar, men fann endast sådana gjorda för turister. Alla hade inskriptionen *Vendetta* och diverse hemska deviser.

»Que la mia ferita sia mortale!» (Måtte mitt sår bli dödligt.) »Må jag tränga till min fiendes hjärta!» och dylikt. Nej, sådant passade mig ej, fast jagMin korsikanska banditkniv.naturligtvis förvärvade några exemplar. Men man log bara, då jag ville ha gamla ordentliga dolkar. »Sådana finns inte mera!» — »Men vendettan, finns den kvar?» — »Nej visst inte.»

Men den finns.

Vi kommo till Corte, till öns hjärta, dess forna huvudstad, och där träffade vi monsieur Julien, en chaufför, som ställdes till vår disposition av hotellet när vi behagade. Han var dittills van att köra för amerikanska turister, som behandlat honom med yankeens naivt högdragna fräckhet och likgiltighet. Han hade varit luft för dem. Men i oss fann han människor, som betraktade honom som kamrat, då vi funno att han var en äkta, bra, stolt korsikan utan slavinstinkter.

Han var en populär man och känd över hela ön. Det dröjde icke länge, innan han tinade upp och blev vår vän. Vi gjorde bekantskap med hans familj och fingo äran att vara hans och dess gäster. Jag hade erinrat mig en korsikansk nationalrätt *peveronata*, som jag läst om i min ungdom som quinta essentia av befolkningens favoritföda, och frågade honom om den.

Han sken upp över hela ansiktet. Och höll på att tappa herraväldet över sin maskin. Vi körde för tillfället på en smal väg mellan en avgrund och en fjällsida. Nedanför brusade Golo, en smaragdflod.»Låt mig bjuda er hem till

mig på middag och ni skall få *peveronata*. Min fru *kan* laga den.»

Och vi kommo till en förtjusande middag. Han kände till min svaghet för Korsikas banditväsen och vendetta. När vi kommo in i hans lilla våning, som var belägen i ett hus från 800-talet, var hans första åtgärd att skänka mig en dubbelpistol *med ammunition*. Den hade tillhört hans gamle svärfar, före detta gendarm och deltagare i fransk-tyska kriget 1870—71. Hans bekantskap fingo vi även göra och hans sons, en man som tjänstgjort i kolonialarmén under kriget, befordrats till kapten och var chevalier de la Légion d'honneur. Nu hade han blivit bonde igen, odlade sin täppa och sitt vin och verkade ganska kultiverad. Men vad Sverige var, visste han icke.

Jag blev rörd över monsieur Juliens gåva, fast jag inte visste, vad jag skulle göra med ammunitionen. »Man kan aldrig veta, vad man råkar ut för», sade Julien. »Men ni måste betala mig en sous för pistolen! Man bör aldrig skänka bort ett vapen om man inte vill bli ovänner.»

Han fick sin sous och pistolen ligger nu på min bokhylla.

Peveronatan passade mig utmärkt, ty den bestod mest av peppar och vitlök, kryddor som jag håller särskilt på. Det var en underbar måltid som stämning betraktad och gubben Ristori's hembrända var delikat.Jag fick aldrig reda på om familjen räknade frändskap med den berömda skådespelerskan, men varför icke? Låt oss antaga det. De korsikanska familjenamnen äro icke många, ty ön är ju liten. Jag tror att det namn jag oftast såg på minnesstenarna över dem som dött i kriget, var Casanova. Men det motsvarar kanske Svenson här hemma, om man borteliminerar dess erotiska klangvärde förstås!

Jag hade flera gånger i en affär i Corte beundrat en verklig dolk, konstruerad att gömmas i vänstra rockärmen, men priset tycktes mig för högt och handlanden var en man med så osympatiskt utseende att jag helst icke ville ha något med honom att göra.

Men när jag sedan kom hem till Sverige och fyllde sextio år, kom kniven. Mitt ressällskap hade låtit monsieur Julien köpa den och nu fick jag den som gåva. Jag blev allvarsamt rörd. Sådant minns man.

Aldrig skall jag glömma vår första frukost i *maquis*-gränsen med Julien. Maquis är specialnamnet på den korsikanska undervegetationen i skogarna och den består av oräkneliga växter, buskar och örter och starka dofter. Den är en orgie av dofter. Om man rör vid ett blad, sprutar det kryddoft. Det var denna korsikanska doft Napoleon talade om på S:t Helena. Han skulle på långt håll i lä om sin hemö kunnat känna igen den bland tusen dofter.

Den sitter i kläderna länge, i dagar, om man engång trängt sig in några meter i maquis'n. Vad säger läsaren om ett virrvarr av smultronträd, mastixbuskar, myrten, ljungträd (bruyère, briar, sådant de utmärkta piporna, som varje riktig rökare känner till, tillverkas av), kaprifol, slån, ginst, cistusrosor, vilkas harts kommer ens näsvingar att darra av trånad, ektelningar, mullbärsträd, hagtorn, nyponbuskar, blåklockor, rosmarin, vallmo, malva, crocus, violer, cyclamen, narcisser, prästkragar, iris, blåklint, mynta, evighetsblommor, flockblomster av alla slag. Och ur detta hav av färg resa sig korkekar, bokar, vilda fikonträd — ja, vad finns icke där!

Nu måtte jag väl ha något så när utnyttjat några av de minnen, med vilka min banditkniv bestormar mig var gång jag provar dess båda eggar mot min vänstra tumnagel!

Jag äger en huvudjägartrofé från Nya Guinea, en skalle med ansikte av lera med tatueringslinjer och ögon av snäckor, raffinerat insatta. Ögonen tyckas halvblunda med en outgrundligt infernalisk blick. Stundom ser det ut som om de blinkade. Åtminstone tyckte min gamle vän skeppar Söderman det den gång han var min gäst över en natt. Jag hade demonstrerat skallen för honom och beskrivit huvudjägarnas liv och krigssätt så hårresande att gubben bad mig tala om något annat. Jag satte oförmärkt in kraniet i hans rum, men senare på natten, då han gått Huvudjägartrofé från Nya Guinea.till sängs och jag gjorde min vanliga rond, hade han flyttat ut det i salongen.

— Ta mej fasen blinkade han inte åt mej och till slut tyckte jag att han sa något också på ett konstigt språk, berättade gubben på morgonen.

— Det var nog australiska, sade jag. Joo, jag har hört det ibland, men jag fäster mig inte vid det. Man blir van vid

allting.

— Jag tycker att du skulle gräva ner otäckingen, du har ju inte långt till nya körgårn, för han kan väl få ligga i vigd jord, stackarn, fast han är hedning. Jag förstår inte vad du kan ha för nöje av en sån där mackapär, och för rexten kan han skrämma slaget på fruntimmer om han börjar blinka och muttra för sej själv — gräv ner honom eller sälj honom till panoptikum, där hör han hemma, men inte här!

— Farbror ska inte tro att fruntimmerna nuförtiden är så hariga av sig som i farbrors ungdom. Nu tål de kallt stål, var lugn för det! Och inte är de rädda för karar, till och med om det är australnegrer, så mycket har jag sett. Och för resten är ju bara huvet kvar av honom. Det är ingenting att lägga på efter.

— Ja, du kanske har rätt, men jag skulle säljan och tjäna grovt med pengar pån, för att han är dyr, så mycket begriper jag...

En lerkanna från en indiangrav i Costa Rica ärovanligt vacker i sitt slag och en platta av lavasten på en fot med pantermotiv från samma land missklär heller icke. På den finns en sittande högst stiliserad skulptur. Jag har fått uppgiften att på dylika plattor skulle de döda mala den heliga majsen —.

Det finns en ö i den malajiska arkipelagen. Den heter Bali och är belägen öster om Java mot slutet av den vackra geografiska kurva som börjar med Sumatra och slutar med Små Sundaöarna. Dess invånare äro av samma stam som javaneserna och äro antagligen de malajer som till datum bäst bevarat sin ursprunglighet trots turister och annat kulturotyg. Icke alla turister äro klandervärda, det medger jag, men dessa gapande, nyfikna, indiskreta åsnor, som betrakta ett lands ursprungliga bebyggare nästan som etnografiska relikter från en svunnen tid och se på dem som barn se på apor i en bur, dessa böra motarbetas. Se bara på stockholmsdamer i Dalarna! Nej, jag vill inte tänka på det.

Nåväl, Bali har intresserat mig i hög grad sedan jag för åtskilliga år sedan i något tyskt arbete fick läsa om dess folk och natur. Av svenskar är Eric Mjöberg den enda som har verklig kunskap om det, först och främst på grund av sin kunskap i malajiska. En tysk, Gregor Krause, har skrivit en i mitt tycke förträfflig bok om ön och försett arbetet med utmärkta, av förstående och kunskap präglade Javanesisk battik med skuggspelsfigurer (vajang).

fotografier. Låt mig gärna erkänna att jag fått Balifluga. Och sedan rätt länge har Eric Mjöberg hjälpt mig att anskaffa typiska saker därifrån, textilier och battik, silver, kriser, målningar, knivar. Det mesta Balisilver jag äger är icke gammalt, ty det är gjort av mexikanska dollars, men jag måtte ligga speciellt åt den blandning av malajiskt och holländskt som dessa pjäser visa i sin ornamentik. Det är brickor och askar och småting, vilka jag tycker passa på ett egendomligt sätt i mitt hem. Över en dörr hänger en vacker avlång battiksak ornerad med *vajang*, dessa fantastiska skuggspelsfigurer, som äro typiska för hela malajiska kulturen och av högt intresse för den som söker förstå dess primitiva, grymt vilda konst. Alla mina borddukar äro från Bali, bastvävnader av fast, bra konsistens med djursymbolisk ornamentik, fast man märker att Europa redan börjat smyga sig in i folkets industri och fabriksmässigt göra det som förr mödosamt tillverkades på vävstolar av enklaste konstruktion.

Jag har en junglekniv från Bali — jag har ägt flera men skänkt dem till värdiga individer — med vilken jag, då jag blir mycket gammal skall gå omkring i min skog i Grisslehamn och beskära rönnarna. Den har svastikaornamentik och är verkligt vacker. Somliga av de balinesiska kriser jag äger ha rent djävulska fästen — man måste tänka på blod och mord ochkult med människooffer, när man studerar deras mystiska, för oss absolut främmande skulpturella konstruktion. Kanske ilsknar jag en gång till när jag blir mycket gammal — och löper *amok* med någon av dem i byn hemma. Rädde sig då den som kan!

Genom Erie Mjöberg har jag också skaffat mig några skal av *Margarita margaritijera*, den stora pärlmusslan. De äro monterade med barnsligt modernt kinesiskt silver av någon guldsmed i Shanghai. Men silverkanten spelar ingen roll. Det är den iriserande pärlemorn jag vill betrakta och njuta av — stundom när jag i min ungdom målade naken modell, tycktes kvinnokroppen, under mitt sökande arbete att förstå med ögonen, irisera och jag kastade palett och penslar bländad av all skönhet. Det förefaller mig som om de unga konstnärerna nuförtiden icke få sådana uppenbarelser.

Det ser ut som om de skulle måla med färger beredda av åkerjord och det guld, varmed åkrarna gödas, uppblandat med halmstrån och superfosfat.

Mais chacun a son goût!

Å, det finns så mycket vackert, bara man orkar ta reda på det och icke är lat. Jag har en stor hög blått förnämt papper av det slag min farfar säkerligen skrev sina kärleksbrev på till den blyga mö, som inte fick skicka svar utan att fru Moder läst igenom alstret av hennes Vimmerbypensionslärdom plus dendarrande obestämda längtan hon troligen kände i sin blomsjäl. Detta papper fann jag på vinden till en gammal handelsbod i Norrtälje och bytte till mig det mot handgjorda teckningar, ty ägaren satte värde på sådana ting.

Birger Mörner och jag.

Jag äger några krucifix, åtskilliga tyska, ryska, franska och italienska. Men det bästa av dem alla ären gåva av min gamle kamrat Birger Mörner. Det har en gång suttit i någon ödekyrka — i Östergötland, tror jag. Det är mycket gammalt och av bysantinsk typ. Jag kommer ihåg år 1894 i München, då jag en dag fick se ett radband med vidhängande kors i en tionde klassens lumphandel. Jag gick ögonblickligen in och köpte det, men jag är ännu generad över att jag händelsevis inte kom ihåg att radband på tyska heter Rosenkranz. Jag sade, i ivern att genast bli ägare till denna bijou, Radband (med oklanderligt tyskt uttal) och det blev en längre begreppsförvirring ända tills jag rodnande kom ihåg det riktiga ordet. Det är för övrigt ganska vackert, kulor av rosenträ med tunna gamla silvermynt hamrade till halvsfärer omkring kulorna och med andra större mynt placerade mellan kulorna på vissa avstånd efter någon norm som jag nu glömt.

Jag provar stundom en så kallad *Schlagring*, ett tyskt vapen som väl endast användes av bönder. Det är en mycket tung ring av silver, avsedd att bäras på lillfingret. I ett handgemäng befordrar den slagets effekt. Mitt exemplar lär vara från Pfalz och det enligt uppgift egendomligaste med det är att det på sin klack har en bild av Madonnan, som alltså hjälper till så gott hon kan, om bäraren kommer i krakel och känner en rättmätig vrede.Ja, vapen har jag många, och man vet inte vilket elände man kan komma i. En bumerang äger jag, men blir troligen för rädd att skicka i väg den, ty det är väl inte så säkert att den kommer tillbaka i kastarens hand, som det fordom stod att läsa i böcker om australnegrer. Ett av mina fruktansvärdaste tillhyggen är en gurkhakniv, hittad vid Sommefronten, tung att hålla, men behaglig att kasta med och besittande den riktiga svikten. Dessa gurkhas som engelsmännen attacherade med sig på grund av deras exklusiva vildhet, brukade ofta vid en framstöt kasta ifrån sig gevären och anfalla med sitt hemlands vapen. Riktigt kastad av en stark man bör en sådan kniv lätt gå igenom en människokropp. Jag har knivar från Alger, norska tolleknivar och moraknivar. Jag kommer ihåg att Zorn en gång på min inrådan skickade Knud Rasmussens vän, vilden Osarqak, en massa moraknivar, och Osarqak sade: »Jag lämnade Grönland som en fattig man men nu är jag den rikaste av alla!»

Och jag äger japanska moderna knivar, raffinerade i sin enkelhet, ändamålsenliga och sköna. En knappt märkbar kurva i förhållandet mellan skaft och slida visar deras förnäma ursprung.

Vid min stora bokhylla hänger ett gammalt isländskt brännvinshorn, ett oxhorn prytt med inbrända sirater. Jag skulle en gång i Siglufjörður på Islanddeltaga i en utflykt uppåt fjällen och hade av någon anledning blivit försenad. Min häst var åtskilligt bråkig och ville gå sina egna vägar. När jag efter mycket besvär lyckats tvinga honom att följa mina intentioner, fann jag plötsligt att jag förvillat mig bland de hundratals gamla ridstigar som genomkorsade terrängen. Jag visste kursen på ett ungefär och beslöt taga vägen utmed havsstranden, där en stig syntes mig mera praktisk än de andra. Det var högvatten och stigen översvämmades stundom av sjön som bröt sig i små fräsande vågor. Det var som om jag skulle ha ridit till havs. Men snart upptäckte jag en ensam stig som förde rakt upp mot fjället och jag följde den. Den var tydligen mycket gammal och använd, ty stigbyglarna nådde ibland ned till dess kanter på båda sidor om mig.

Plötsligt fick jag höra sång eller rättare skrål och över krönet av en backe såg jag en man till häst komma emot mig. Han satt osäkert på hästen och vinglade stundom betänkligt.

En vän hade berättat att mötande islänningar oftast stanna länge och underhålla sig med varandra om nyheter och

utbyta tankar och klunkar ur sina flaskor. Det är högst oartigt att icke följa denna sed.

Den här islänningen var i högsta grad språksam. Han började redan på långt håll men jag begrep inte ett ord och min brist på kunskaper hindrade honomicke att fortsätta. Han pratade på, gestikulerade och skrattade. Jag försökte med danska, men utan resultat. Jag visste att många islänningar äro hemma i engelska och släppte ut en försökskanin, vilket hade till följd att han föll mig om halsen och nära nog hade dragit ned mig ifrån hästen. Jo, han hade varit i Amerika och började nu på en fruktansvärd sjömansengelska sluddra fram ett lovtal över U. S. A. Ibland sjöng han. Jag måste emellertid fortsätta min färd, men det passade honom inte alls. I alla händelser måste vi dricka tvemännings först. Vid hans sadelknapp hängde detta horn som jag genast observerat och undrat över. Han tog ur dess kork, satte det för munnen, tog en djup klunk, strök av med rockärmen och bjöd mig. Jag låtsades dricka. Det var Aalborgs akvavit, som jag alltid haft motvilja för. Men det fanns knappt en droppe kvar i hornet. Han hade tömt det i botten utan att märka en så obetydlig detalj.

Jag frågade honom, var man skulle få tag i en liknande dyrgrip. Jag hade alltid önskat mig en sådan.

— Du får den, sade han. Den har ju intet värde mera, den är ju tom. Han tog den sista lilla droppen på tumnageln och hängde hornets rem om halsen på mig- Jag protesterade, men han var obeveklig. Vi skildes efter många varma omfamningar. Han ville på isländares sed kyssa mig, men jag lyckades undgåhans karesser och sedan vi med mycket besvär kommit förbi varandra, satte jag av i full karriär.

Snart mötte jag en av mitt sällskap som orolig över mitt dröjsmål ridit tillbaka för att se vad som blivit av mig. Ty att rida vilse där uppe kan stundom betyda döden.

När jag nyss inspekterade min knivsamling, fann jag ett exemplar som jag icke sett på flera år. Det är en kniv gjord av en granatsplittra någonstans i Frankrike.

Under kriget (1915) var jag några dagar i Heidelberg. På en promenad passerade jag en tobaksaffär, där en skylt i fönstret med följande något krassa formulering tilldrog sig min uppmärksamhet:

Utmärkta cigarrer i många prislägen! Även billigare för »Liebesgaben».

Det hörde nästan till god ton på den tiden att skicka »Liebesgaben» till soldaterna vid fronten. Jag gick in och köpte något.

— Nå, skall ni inte skicka en »Liebesgabe»? Här ha vi förteckning på soldaterna i två regementen — var så god!

Och cigarrflickan lämnade mig en rulla. Varför inte?

— Vi befordra de där gåvorna utan att ni behöver ha något besvär med dem.— Men varför annonserar ni om billigare cigarrer till soldaterna?

— Inte förstå de att skilja på cigarrsorter!

— Det finns väl soldater av alla slag. Och för övrigt tycker jag att folket som slåss för er hemmavarande bör ha det bästa ni kan ge det.

Jag studerade milorna och valde ut ett ungerskt namn som jag icke kunde uttala, ty det bestod av bara konsonanter.

— Till den här mannen skall jag skicka ett par hundra cigarrer. Men jag vill ha av era bästa.

Flickan såg på mig som på en dåre men plockade fram ett par lådor av ett märke som jag kände till. Jag bad att få dem emballerade.

— Det gör vi senare — ni behöver inte vara orolig.

— Men nu vill jag ha dem emballerade.

Nästan motvilligt efterkom hon min order. Jag betalade och tog mina lådor under armen. Butikens ägare hade från närliggande rum hört vårt samtal och kommit ut.

— Men varför skall ni ha besvär med avsändningen? sade han. Vi befordra dagligen såna där paket till fronten. Låt oss nu göra er den lilla tjänsten till tack för att ni fast utlänning vill göra något för våra hjältar.

Han talade med stort patos, men såg högst obehaglig ut.— Nej, jag skickar dem själv. Så mycket besvär kan jag göra för era hjältar.

Jag var — om jag fick döma efter mannens uppsyn — övertygad om att han skulle ha avsänt helt andra cigarrer än dem jag valt, om han fått handla själv.

— Och för övrigt bör ni! ta bort den där skylten i fönstret: *Billigere auch für Liebesgaben*. Om den icke stöter en tysk, stöter den utlänningar, åtminstone oss svenskar.

Jag gick till ett postkontor och avlevererade mitt stora paket. Som avsändare måste jag underteckna ett papper med mitt namn.

Då jag några veckor efteråt åter befann mig i Stockholm fick jag ett brev från ungraren med det konstiga namnet. Han var cellist och hade för åtskilliga år sedan varit medlem i ett musikkapell på Hasselbacken. Han kände mycket väl till mitt namn men hade blivit ganska förvånad över min gåva, ty han kunde ej tro att jag kände honom.

Världen är liten — men nog var detta ett rätt egendomligt sammanträffande. Jag hade ju skickat cigarrerna till honom just på grund av hans outtalbara namn.

Sedan följde flera brev från honom, kort och fotografier från skyttegravarna — en tidning från enUnterstand, där hans regemente legat en längre tid. Det var ett vilt hoprafsat, hektograferat skämtblad med bidrag av skyttegravarnas skalder och konstnärer. Så småningom upphörde hans meddelanden. Han hade väl tröttnat, inbillade jag mig, ty mitt i brinnande krig kan man ha annat att tänka på än att skriva vykort.

Men en dag fick jag besök av en före detta svensk officer som sade sig komma på uppdrag. Han hade en gång gjort en dumhet vid sitt regemente och tagit avsked. Världskriget kom lämpligt för honom och han reste ut för att deltaga på tysk sida som menig man. Inom halvannan månad var han kompanichef.

Han var den förste som gav mig en aning om det psykiskt och fysiskt påfrestande helvete, som kallas trumeld. Under fyra dagar hade hans folk icke kunnat få mat, ty de som skulle åla sig fram i terrängen med föda åt de stackars människorna i skyttegraven hade blivit nedskjutna. Men sprit fanns att hålla modet uppe med. Det lär ha varit någon dålig rom eller konjak och det gällde att dela ut ransonerna försiktigt och på grund av kunskap om individernas ölsinne. Ty de psykoser som bli en följd av vistelsen i detta helvete kunna ta sig uttryck på de mest vidunderliga sätt. Stundom tror man sig vistas i ett dårhus. Många bli vansinniga. Många passa på att taga sitt eget liv. Somliga bli apatiska och högst få bevara det demöjligen lärt av självtukt och logisk anpassningsförmåga.

En man som blivit sårad och icke hade långt kvar, ville tala med kaptenen, alltså den före detta svenske officeren. Han ville skicka en gåva till en svensk och bad kaptenen ordna detta. Det var bara ett enkelt bevis på sympati, en värdelös sak för övrigt, men han ville nödvändigt att den skulle skickas. Och så drog han ur sin packning fram den här kniven. Han hade vid en framstöt fått en granatsplittra genom sin hoprullade kappa — fjorton hål hade den gjort i tyget. Han hade tagit reda på skärvan och i någon Unterstand låtit smida en kniv av den, varvid smeden på ett raffinerat sätt använt de kvarsittande mässingsdelarna som ornament. Och han nämnde mig som emottagaren.

— Ja, jag vem han är, jag är själv svensk, sade kaptenen. Den sårade lyste upp och befälhavaren och han blevo, under de få dagar ungraren hade kvar att leva, goda vänner.

Kaptenen satt i mitt hem och berättade med underbart likgiltig stämma denna historia.

— Det värsta var att vi hade svårt att höra varandra. Vid vissa tillfällen var det omöjligt. Ty det förskräckliga dånet gjorde det omöjligt. Tänk er att tala mitt inne i ett permanent åskdunder som åstadkom att man stundom trodde sig ha förlorat bådatrumhinnorna! Under en veckas tid! Många ville upp ur skyttegraven och rusa fram

mot den franska ställningen. Det blev nästan myteri ibland.

— Måste ni skjuta någon?

— Jag berättar intet, men prästernas helvete är en barnlek mot det vi genomlevde. När vi äntligen avlöstes hade jag av etthundrafemtio man bara nio kvar, ruiner av människor.

— Och nu skall ni tillbaka dit igen?

— Ja — men nu har jag i alla fall fullgjort mitt uppdrag. Om ni visste vad en liten vänlighet kan åstadkomma mycket! Den här musikern, en liten klen, men seg figur, stod alldeles ensam i världen. Han hade varken far eller mor i livet, inga syskon och inga släktingar som brydde sig om honom. Och så kommo era två cigarrlådor från Heidelberg! Äntligen hade han känning av någon som tänkt på honom! Han blev lycklig och vi rökte hans fina cigarrer, ty han var ovanligt frikostig. Och han talade mycket om Stockholm och om er. Men ni kände ju inte varandra, ni visste inte en gång om hans existens. Detta är väl tragik! Men ni har gjort en människa så lycklig som man kan bli i en skyttegrav. Han visslade kungssången mycket konstnärligt och »Ack Värmeland, du sköna». Ni kan tro att det lät litet egendomligt i vår situation. Men trumelden tålde han inte, den tog för mycket på nerverna och han hade inte ett dyft av denbehärskning vi svenskar äga under liknande omständigheter.

En månad efteråt stod den svenske kaptenens dödsannons i ett par tidningar. De officerare som läsa detta, förstå mycket väl vem jag menar. Och jag menar att han har försonat sin ungdoms lättsinne.

Lik den rasande Roland »störtade han sig i slaktningarnas vimmel», kanske för att dö. Frid över hans stoft, var det än är glömt och gömt!

När man såg dessa gravfält i Nordfrankrike, tusenden av små vita kors, som väl nu äro nedruttnade för att bereda plats för åkrar, där sådant, som människor leva av, skall sås, undrade man ofta vad som styr och regerar här i världen. Men det är säkert krafter om vilkas egenskaper vi aldrig skola få en aning, obevekliga trots alla fromma och dumma böner, krafter som leda oss mot ett mål, som aldrig skall uppnås. Ty att uppnå målet skulle betyda döden.

Ända sedan jag var mycket ung har sagan om Edén imponerat mycket på mig. Jag tar ned en gammal bibel ur bokhyllan:

»Och HERren Gud böd menniskan, och sade: Tu skal äta af allahanda trä i lustgården. Men af kunskapsens trä på godt och ondt skal tu icke äta; förty, på hvad dag tu ther af äter, skal tu döden dö.»

Men ormen, som var listigare än alla djur påjorden, narrade Adam och Eva att äta av detta träd. Han sade (till Eva naturligtvis):

»Ingalunda skolen I döden dö: Förty Gud wet, at på hwad dag I äten ther af, skola edra ögon öpnas, och I warden såsom Gud, wetande hwad godt och ondt är. — — — Tå öpnades bägges theras ögon, och the wordo warse, at the woro nakne.»

Antag att en människa — eller människorna — en gång finge reda på systemet i det hela — tänk, vilket elände det skulle bli! De skulle inte bara spränga atomer utan deras tilltag skulle resultera i död, åtminstone för en ganska lång tid, och vi finge börja med den så kallade utvecklingen från allra första början, urcellens. Herregud, mig personligen gör det ingenting, jag är van att klara svårare situationer, men vilket arbete vore icke, åtminstone till synes, förspillt. Millioner års arbete!

Jag har nämligen så långt jag kan minnas tillbaka, trott att om mänskligheten en gång skulle nå sitt mål, detta är döden, förintelsen. Ty vad vore att göra efteråt?

»Den som äter av kunskapens träd på gott och ont, han skall döden dö!»

Jag har alltid sett en djup och för en levande människa hemsk symbol i detta.

Vad tjänar det hela till?

Men den drift till arbete och den längtan efterskönhet som ofta göra sig gällande — vad menas med dem?

Ibland vill man lägga sig till sängs och läsa något riktigt dumt eller gå ut på Operakällaren och se unga vettvillingar dansa jass och smyga sig tätt emot varandra, varda ett, utan att nativiteten blir högre i landet.

Något fel är det med det hela. Mitt är det inte.

Nyss gick jag och försökte lyfta ett par jätteljusstakar av mässing, som min gamle käre vän Hjalmar Lundbohm en dag sände mig. Vi hade rest på en norsk järnväg tillsammans. På den tiden fanns där ingen annan belysning än stearindito och ljusstakarna voro ganska tunga för att icke åka åt helsike i kurvorna. De voro av någon nickelliknande metall. Jag har alltid varit intresserad av verkligt praktiskt bohag och fann ögonblickligen att dessa stakar voro opraktiska att lyfta. Jag gjorde ögonblickligen en teckning med riktiga mått, där lillfingrets grepp om staken skulle hindra handen att åka upp och störa det inlägg, i vilket ljuset var placerat. Visserligen är jag ingen ingenjör, men tydligen var min idé riktig och Lundbohm accepterade den.

Efter ett par månader fick jag tre ljusstakar av en tyngd och storlek som verkligen imponerade. En skulle jag skänka till min vän xylografen Kalle Andersson i Grisslehamn. Han lät bönderna lyftaden och gladde sig obeskrivligt åt deras förvåning över tyngden. De trodde faktiskt att den var fastnitad i bordet.

Lundbohm var en man som mest levde för sina vänner, sedan han skött om sin borgerliga gärning. Jag undrar hur många som egentligen kände denna fina, kulturella och olyckliga människa. Det vill säga olyckan kände han nog mest i sin lappländska enslighet. Den är påkostande, denna isolering, men han reste ju så mycket, att han aldrig hann få den verkliga lappsjukan, vilken lär vara farlig och medföra allvarligt psykisk depression och därmed följande ångestkänslor, utmynnande i apati.

Jag vet att prins Eugen, som var hans gäst, kände honom mycket väl. Jag minns hur han gladde sig åt de tavlor han fick av prinsen där uppe, ty gästen arbetade oavlåtligt. Även jag som många gånger och långa tider bodde hos honom, arbetade nästan jämt. Som bekant gjorde jag inskriptionen på en av Kirunas kyrkklockor och sedermera kantaten som användes vid kyrkans invigning. Prins Eugen gjorde altartavlan, en bra sak på rätt plats, *en helig lund*. Oklanderligt! Vackert. Så skall ett gudomligt ljus falla över en helig lund. Till minne av denna invigning gjorde Christian Eriksson en bronsplakett i fyra exemplar.

Denna plakett återger på en sida prins Eugensheliga lund med min kantats första vers under. Versen ansågs på den tiden hednisk, ty den påstods vara ett uttryck för soldyrkan:

Strålande skugga av Gud! Rymdernas öga! Eviga himmelska eld! Sol, du höga! Sänk ditt signande ljus över vårt vinterland! Skänk av din skönhets glöd och din mildhets värma, Giv av din kraft och det liv, du sått, beskärma! Lös bojan, som källors och hjärtans flöden band!

Men Hjalmar Lundbohm lyckades övertyga vederbörande att det nog icke var så farligt, ty jag hade ju kallat solen en skugga av Gud!

Plakettens andra sida återger Kiirunavaara och arbetet på dess sida, Berget, som man säger där uppe. Ni skulle ha hört, vilken kärlek Lundbohm lade i uttalet av det ordet.

Men jag blir vemodig. Han är borta och flera av dem, som fordom med mig voro hans gäster, ha också kvitterat det jordiska.

Jag har omnämnt min lilla ikonsamling. Nyligen fick jag underrättelse om att min obetydlighet lär vara orsaken till att Ryssland numera icke släpper en ikon utom sina gränser. Jag är visserligen orsaken till att Olof Aschberg började samla sådana och nu är ägare till den största och bästa privatsamling i världen. Jag kommer mycket väl ihåg att ryssarna i

Christian Erikssons plakett.Moskva undrade hur jag kunde bry mig om sådant skräp och hur lätt och lekande jag genom fru Trotzkys medverkan fick tillåtelse att utföra det lilla jag samlat. Både hon och Lunatjarskij som också hade med saken att göra tycktes anse dessa bilder icke vara något att hålla på. Religionen skulle ju avskaffas och

ikonerna bidrogo i icke ringa mån att hålla folket i vidskepelse och okunnighet, ty det var ju till dem det i första hand riktade sina böner.

Men då jag träffat en av cheferna för Historiska Museet och i hans sällskap gått igenom dess då högst oordnade samling tavlor och bland dem funnit ikoner av hög ålder och oskattbart värde, slog stämningen om, ty jag stack icke under stolen med att jag ansåg dem betydligt överträffa all annan konst i Ryssland, både av äldre och yngre data. Man började inse värdet av det man ägde oberoende av dess religiösa innebörd. Då jag nästa gång kom till museet hade man till och med dammat och tvättat några av de största ikonerna och när jag tredje och sista gången kom dit, voro en mängd upphängda på väggarna, ett tydligt tecken på början till högre värdesättning. Ja, ryssarna äro ett underligt folk. — Den museichef jag omnämnde var en högst intressant man. Han var specialist på Dagestan, hade vistats där en längre tid och gjort samlingar som väl en gång skola komma till sin rätt. I detta bergland lära ett trettiotalstammar med olika språk vara hopträngda. Han hade gjort utmärkta teckningar av landskap och folktyper. Hans kläder voro mycket luggslitna, men han var glad ändå — levde för sin vetenskap, var förbindlig och tillmötesgående.

Men jag träffade en av de högsta cheferna för museiväsendet i Ryssland, en tysk. Han var varken glad eller förbindlig! Jag hade lovat att taga emot honom i mitt tillfälliga hem hos en framstående man, men hade förkylt mig och låg i hög feber, varför jag måste be honom komma en annan gång. Han blev ursinnig, tog tillbaka sitt visitkort och skrek: »Jag är dock chef för tolv museer i Ryssland!»

Jag kunde varken göra till eller ifrån visavi detta faktum utan måste be honom gå. Han gick fnysande av preussisk ilska. Men han har väl fått sitt straff vid det här laget. Sedermera träffade jag honom ett par gånger och han hade ändrat taktik, blivit servil. Han ville nödvändigt komma in på judefrågan troligen i tanke att jag var antisemit. Eller ville han provocera?

Den ena gången lyckades jag rädda mig med det bon mot, vars upphovsman min gamle vän, den sjungande greven, Magnus von Rosen, säges vara: »En ras, som frambragt tre sådana gestalter som Moses, Jesus och Offenbach måtte väl inte vara något att anmärka på!» Åhörarna jublade och jag beklagarendast att det icke är jag som är kvickhetens upphovsman.

På min matsalsbyrå står en vacker silverplunta, en norsk *lærke*, gåva av Aftenposten efter en utställning jag nyligen hade i Oslo. Den var vid emottagandet fylld med en utmärkt konjak — men jag måste medge, att jag drog mig litet innan jag avprovade den. Ty jag kom ihåg ryktet om ett särskilt slags dram, som tillverkades i Norge under kristiden och förbudets dagar. Den kallades *glideflugt* och ägde följande egenskap: Om man tog en ordentlig klunk somnade man genast och vistades i Nirvana under åtta dygn. När man då vaknade, behövde man endast skaka energiskt på huvudet för att sjunka in i samma narkos under ännu en vecka. Ett billigt, men måhända farligt berusningsmedel!

Lyckligtvis innehöll *lærken* icke glideflugt.

Nu övergår jag till mina kinesiska saker, vilka till största delen härröra sig från Thorild Wulff. Var vila nu hans ben? Men det kan ju vara likgiltigt.

Jag har aldrig träffat en mera komplicerad, söndersliten, vek och brutal karaktär än denne bohem och vetenskapsman, äventyrare och konstnärssjäl.

År 1902, då han 25 år gammal blivit doktor och var på en resa i Thüringen, sände han mig som gåva en agat, i vars slipning något, som förvillande liknade två uggleögon, kommit fram. Vi kände då ickevarandra, men han ansåg att denna agat, som under millioner år med sovande ögon legat i någon gruva, skulle passa mig som utgivare av Strix, nu sedan en slipare väckt blicken till liv. Först år 1910 hörde jag sedan av honom. Ett lakoniskt brev kom till Grisslehamn. Han sade sig behärska två kojplatser i en lastångare som skulle gå till Island om kort tid och tyckte att en resa dit skulle vara i min stil. Jag svarade att jag gärna ville titta på honom först, ty jag reste icke gärna med obekanta. Han kom till Grisslehamn en morgon klockan åtta på en liten ångbåt och i ett tillstånd av — ja, han hade lagt bort titlarna med hela besättningen från kaptenen till besättningskarlarna för att icke tala

om passagerarna. Jag lät honom sova i ett pensionat till kvällen, då jag hämtade honom. Han var, sedan jag läxat upp honom ordentligt, den älskvärdaste gäst och till synes ofarlig, bara man tog i honom med fast hand och jag hade ju ålderns företräde och erfarenhet.

Jag följde med till Island.

Nu är det så att jag alltid arbetat under mina resor. Därför blev jag något förvånad, då Wulff ombord på en kustångare på Nordisland efter en natt som han genomvakat med någon likasinnad passagerare kom in i min hytt, väckte mig och for ut i vilda tillmälen. Han ångrade att han någonsin tagit med en så slö människa på resan. Thorild Wulff.Jag blev naturligtvis rasande och svarade: — Jag har lärt känna dig tillräckligt. Du kommer icke att göra ett dyft av den här färden, men jag skall åtminstone skriva en bok om den. Kom ihåg att jag är åtta år äldre än du. Jag tål inga oförskämdheter. Nu är det jag som tar ledningen.

Thorild blev som en omvänd hand efter denna läxa, som var allvarligare än jag framställt den här, och vart efteråt en högst angenäm reskamrat. Han kunde bli brutal mot andra, men tog ångerfull emot mina förebråelser och rättade sig efter dem. Han hörde till dem som behövde eftersyn och han var alltid mogen för logik om den serverades i hårda ordalag. Hans nervositet var nog mera tillfällig än permanent, ty han låg just då under skilsmässa, men hans lynne var beroende även av obetydligheter och tog sig ofta de mest oberäkneliga uttryck.

Människoöden spela ju in i varandra och jag var orsaken att han kom ut på den expedition till Grönland, som skulle sluta så tragiskt. Det var jag som förde honom tillsammans med Knud Rasmussen, vilken just då behövde en botanist i sin stab av vetenskapsmän. Eskimåerna kallade honom Amaroq (vargen) på grund av hans brutalitet mot dem i början. Detta är icke endast en översättning av hans namn utan något djupare i eskimåisk mening sett. Han ville naturligtvis ta ledningen i denna högst allvarligaexpedition, men Rasmussens chefsegenskaper bragte honom snart på andra tankar och sedermera blev han — alldeles som i förhållandet till mig — en utmärkt kamrat.

Några vykort, bara en liten del av hans vidlyftiga korrespondens med mig under de sista åren av hans liv, måla bättre än mina ord denne oförbätterlige globetrotters karaktär och rastlösa, obalanserade tillvaro:

Haparanda 22/3 1912.

Rallare, ryska sågfilare, gränsridare, papyrosser, kaviar, vodka, mård-, varg-, illerskinn, renar och pulkor, meterhög snö, bra finnbygd med alla agremanger, som hör till. Sätt dig på tåget och möt i Kiruna. Vid Lappträsk tager järnvägen slut. Sedan ödemark. Kom till Kiruna!

Thorild Wf.

Kiruna 31/3 1912.

Du borde varit med. Ståtligt! Trettio grader kallt, storsnö. Skidade upp till toppen af Kirunavara, Klart horisonten rundt. Kebnekajse och fjällvärlden i skarp sikt. Tänkte på dig och vår Hekladag. — Skidade i går till Juckasjärvi, där vi anträffade lappar på flyttning. — Klangen från din kyrkklocka här väckte mig i morse. Bra. Den 2 april på 8 dars slädtur till

Karesuando och Vittangi. 2 kulgevär i slädan, om vargar visa sig. När kommer Islandsboken? Skrif adress Luleå p. r. före 15 april.

Thorild Wf.

Peking 16/9 1912.

Jordklotet ett briljant påhitt. Denna sidan ganska lustig. Kom och titta! Har köpt 2 hästar och ett hus med *10 rum.* Welcome! Kineserna verkligen snedögda, men tip top gentlemen och riktiga hederspaschor. Lite afrättningar och

röfvarband, men eljest helt idylliskt. Stäng Strix och kom! Hils Gemalinde och barn och Kalle Andersson. Allt går bra!

Thorild Wf.

Nankou, Chili, China 26/2 1913.

Broder!

Åter på långtur i det inre af riket. Nu vid Minggrafvarna. Präktig allé, flankerad af stenfigurer midt i ödemarken. Våren börjar visa sig och vildgässen stå vaksamma ute på fälten i flockar, som Winchester-kulan decimerar. Jag är nu helt förvildad af lägerlif sedan ett halft år. Stannar troligen i Kina länge. Har lärt mig vaska guld och väntar nu blott finna lämpliga flodbäddar. Sänd mig lifstecken, adress blott

Hôtel de Pekin, Peking via Siberia, så får jag posten. Hej!

Thorild Wf.

Shanghai 1/4 1914.

På hemfärd efter slutat värf. Nu till Japan på 4 veckors fotvandring. Sedan Java. Hemkomst i sommar. Härlig vår!

Vu—lu—fu.

Tokio 29.4.1914.

- - - Nu till Nord-Japan och Ainofolket. Sumatra vid midsommar.

Wulf.

Meraker 14. 7.1914.

Nu till Myvatn och Vatnajökul på några veckor. Hej.

Thorild Wf.

Åre 14.8.1914.

En snabb, koncentrerad Islandsfärd afslutad. Tuli-nius, Vigfus, Örtenblad, Björnsson, Goos, Wedin, prästen, länsman — alla hälsa dig. Två blå kattor hemföras till Skansen. Möjligen komma Behm och jag

på våldgästning till dig i sept. Sigrid och afkomman hälsas.

Thorild Wf.

Norr Mälarstrand 12—28.8.1915.

Har du några planer på jakt i höst, som vi kunde kombinera? Älg, orre, tjäder, rapphöns? Jag vore lifvad för lite af den sorten. Skrif i thy fall.

Thorild Wf.

Godthaab, Grönland 15/6 1916.

Grönländerinderne ofta riktiga sötnosar, helt attraherande i sina små koketta sälskinnsbyxor. En öfvervintring bör kunna bli helt sympatisk. Kusten lik Ofoten om vintern. Detta landet är af Gudi. Den enkla eskimåkulturen är tip-top i sin adekvata ändamålsenlighet. Hit bör du färdas, innan ditt grafól. Nu vidare mot nord.

Vännen *Thorild Wf.*

Detta var det sista livstecken jag fick från honom. Resan bar mot nord och döden.

Den förnämsta sak han medförde åt mig från Kina var en tuschkopp från Handynastien, en sak av lera med sniglar som krypa omkring på kålblad,

alltsammans i en ask av ceder. Den gav jag åt Zorn på hans 60-årsdag. Men jag har kvar en spjutspets med drakmotiv från samma period, en dyrbarhet, som jag ofta gläder mig åt. Och många andra saker, en karikatyr av en sköldpadda, träskulptur, Välmåendets gudomlighet, ett utmärkt snideri från 1600-talet, textilier, flera satser tuschpenslar av det bästa slaget, som jag aldrig haft hjärta att använda.

Och mina minnen av honom äro oändligt många, somliga vackra, en del sorglustiga, de flesta präglade av den vildhet, som alltid utmärkte honom. Hans impulsivitet saknade gränser. Jag kommer ihåg hur han en gång då vi lågo i min båt Hellas för ankar en höstnatt långt ute i Norrskärgården i förtjusning över någon livsmaxim som hoppat över 90-åringen, fiskaren Johan Södermans läpp ögonblickligen skänkte honom sin doktorsring för att några minuter senare råka i fullt handgemäng med den sege gubben på mitt fördäck, varvid båda gingo över bord. Det var med rätt stort besvär vi lyckades bärga de båda antagonisterna, ty mörkret var så svart det kunde bli. Men att tvinga dem att ta på torra kläder var omöjligt. Då gubben ville låta sina torka på kroppen, var Thorild lika god karl. Där sutto de båda genomvåta i salongen och tittade lömskt på varandra, tills supén kom på bordet, ty inför dess makt och ångande ljuvhet tinade de upp och räckte varandra händerna.Kinesisk träskulptur.Dagen innan Wulff reste till Kina mötte jag honom klockan nio på morgonen på Fredsgatan. Han var iklädd frackkostym utan överrock och beväringsmössa. Tillfrågad om orsaken till denna fantastiska utstyrsel, svarade han, att han kvällen förut hållit föredrag om Island i English Society och icke hunnit kläda orn sig. Med stor möda fick jag honom upp i mitt hotell, där jag telefonerade efter lämplig förmiddagsdräkt åt honom. Helst hade han först velat äta frukost på Grand Hotel.

En annan gång räddade jag honom, då han satt i en droska som traverserade Gustav Adolfs torg. Då var han iklädd en gammal schakå och svängde hotfullt en artillerisabel mot de mötande.

Men nog var han botanist, fast hans intressen plötsligt kunde koncentrera sig på något helt annat än det som väl var hans livsuppgift. Han var en mästare i att botanisera från hästryggen. Huruvida han har stort namn bland botanister vet jag ej. Ganska typiskt för honom var att resultaten av en resa som han 1902—03 gjorde till Främre Indien blevo två små uppsatser, den ena *Indisk hortikultur* och den andra *Indisk arkitektur*. Det värdefullaste av hans från orienten hemförda samlingar äro de etnografika han hopbragte hos Ainofolket i Japan.

Frid över hans oroliga minne!

På min salongsvägg hänger en tavla som en gångtorde få stort kulturhistoriskt värde — det påstås ju att det behövs tid för sådant. Det är ett självporträtt i olja av Verner von Heidenstam. Han målade det år 1886 på Schloss Brunegg i Schweiz, där han vistades som konvalescent efter en nervfeber samma sommar Strindberg slog sig ned icke långt därifrån, i Othmarsingen. Heidenstam promenerar i ett tröstlöst höstligt landskap, ung, tragisk, elegant efter den tidens mod, behandskad, cigarrettrökande. Han bär ungt hakskägg, hans blekhet är intressant — men bakom honom smyger döden, iklädd munkkåpa, färdig att i ett förintande grepp med strypande skeletthänder trycka den unge skalden till sin tomma bröstkorg. Ty skaldskapet hade fått överhand i hans psyke. Han hade insett att målarna — åtminstone de han träffat — hade sitt snille bara i ögat. Han hade tröttnat på sin lärare Gérômes kyliga spiritualitet och fått nya ideal.

Han går till synes oberörd av fasorna omkring sig — till yttermera visso ligger ett skelett, som han passerat, i det

höstbruna gräset och säger något med en gest.

Det egendomligaste med tavlan är att dess färg är absolut modern efter nutida begrepp. Till och med fakturen är modern och den skulle säkert göra sig på en exklusiv up-to-dateutställning i Stockholm, Paris eller Berlin. Självporträtt av Verner von Heidenstam.Studie av Otto Holmström.

Men själv har han för länge sedan lämnat sådana synpunkter på konst.

Bredvid denna tavla hänger en studie av Otto Holmström, en av hans vackraste. Jag kommer ihåg, när han målade den. Vi hade inga pengar till något, inte ens till olja och terpentin, utan tömde min lampa och målade med fotogen. Litet färg hade vi och man kan lugnt och rättvist säga att Holmström gjorde det bästa med de små medlen. Vi hämtade upp en liten buspojke från gatan och han fick dela vår minst sagt frugala måltid i stället för att begåvas med modellpengar.

Ett porträtt i akvarell av Olle Sager-Nelson, målat år 1894 i Paris, äger jag också. Det är bra, snabbt och riktigt målat av Alfred Bergström.

En utmärkt sommarsolstrålande studie från Versailles av Hans Ekegårdh och av samme konstnär ett Seinemotiv flankera Rolf Mellströms »Grindvalsjakt» vid Färöarna. Den sista gillar jag som dokument i hög grad.

Men när jag nyss kom att kasta en blick på mina grejor från Nordamerika, indianfiltar, mockasiner och en del andra etnografika, dök ett minne upp, som jag nödvändigt måste berätta — hela den här boken består ju bara av idéassociationer och därför bör det minnet inte kunna hoppa ur stilen. Det kan varaintressant även för andra än mig och de Gode Män som en gång skola rota i min kvarlåtenskap.

Jag var i New York sommaren 1916, ty Amerika hade ännu icke kommit med i kriget. Där togs jag ögonblickligen om hand av John Hammar, som året förut frånträtt sin befattning som chef för Sveriges Allmänna Exportförening och nu gjorde affärer på egen hand i U. S. A. Han kunde New York på sina fem fingrar och var nog vänlig att ägna varje ledig stund åt mig. Hans våning i Hôtel Astor var centralen för många svenskar i förskingringen och där har jag träffat flera underliga typer. Men den, jag oftast stötte på där, var mr Prosser, Krupps agent i Amerika, en högst gemytlig man som levde livet leende, en bra mask för en man som uteslutande arbetar i förstörelsebranschen. Där mötte jag också s/s Kristianiafjords chef, kapten Hjortdahl, f. d. officer i japanska armén och gammal blockadbrytare i kriget mellan Japan och Kina, en lyckoriddare av rang, orädd, glad och tilldragande som personlighet. Aret därpå förliste hans båt och han försvann för en tid. Nu är han i likhet med John Hammar och mr Prosser död. Hjortdahl medförde på sina resor sin utmärkta bil och tillbragte sina lediga dagar med utflykter så långt inåt kontinenten tiden medgav. Det påstods att han förtjänat en stor förmögenhet på kontraband. Hos Hammar gjorde jag även bekantskap medOlle Sager-Nelson. Akvarell av Alfred Bergström. Teckning av Ernst Josephson.kapten König, chef på den berömda undervattensbåten »Deutschland», som var en ständig nagel i ögat på ententen, ty den befraktades med gummi, nickel och en massa ting, som tyskarna behövde för sin krigföring. König var också — naturligtvis — en beslutsam man, en sjöman av Guds nåde och jag skall aldrig glömma privatmiddagarna med honom och Prosser i Hammars våning. Han kunde berätta, om någon, och han hade ju också ämnen.

Nåväl — en vacker dag fick jag telegram från vår legation i Washington med förfrågan om jag ville bli kurir på hemresan. Jag svarade naturligtvis ja. Ryktet om detta spridde sig snart inom svenska kolonien och jag belamrades med en massa uppdrag av de mest olika slag, fast jag tyckte det var mer än nog med ansvaret att hemföra papper, som rörde staten. Emellertid ville jag vara hjälpsam och snart hade jag i min vård omkring trehundra försändelser, mest pengar, till adresser mellan Ystad och Haparanda.

Jag skulle resa hem med Kristianiafjord och gladde mig åt att få vara gäst vid »the captains table». Hjortdahl hade lovat göra överresan så angenäm som möjligt för mig. Jag höll just på att packa in mina tillhörigheter i två stora *steamer trunks*, som jag anskaffat för ändamålet, då jag fick påringning från svenska generalkonsulatet.— Du kan inte få bli kurir!

— Vad nu då? Varför?

— Tja, du är väl misstänkt på något sätt. Du kanske har visat dig för mycket med Hammar och Prosser och nu på slutet med König. Där ser du hur det kan gå. Stan är full av spioner.

— Men jag har minst trehundra försändelser som godtroget folk lämnat i min vård! Vad skall jag göra med dem?

— Gör med dem vad du finner bäst. Säkert har det kommit påstötning från London — — — men *vi* veta ingenting. Lycklig resa!

Där stod jag. Om fyra timmar skulle båten gå. Hjortdahl hade lovat mig få komma i sista ögonblicket. Och även om jag haft flera dagar till mitt förfogande, skulle jag icke ha hunnit — eller ens kunnat — återlämna allt till respektive avsändare. Intet annat var att göra än att ta Gud i hågen och lita på så kallad bondtur. Mest rädd var jag om och för en stor packe dokument från Hammar till en adress i Stockholm. Och Hammar befann sig just då på resa i New England.

Dyster i min själ reste jag till Kristianiafjord, där mina trunks snart voro installerade i min stora hytt. Den digra portföljen med det mig anförtrodda godset skulle knappt Djävulen själv ha kunnat beröva mig. Den höll jag i så krampaktigt att fingrarna värkte.Först när vi passerat frihetsstatyn gick jag upp på bryggan till kapten Hjortdahl och bad att få tala med honom privat. Vi gingo in i hans salong och jag berättade sanningsenligt hur det stod till. Jag inbillade mig att mitt fall skulle intressera honom som gammal blockadbrytare.

— Du måste hjälpa mig, och du kan om du vill!

— Nehej, min gubbe, på din byk vill jag inte ha någon trasa med. Du bör förstå, vad jag riskerar. Och jag är det svartaste fåret av alla skeppare på Atlanten — nej tala inte med mig om saken mera. Basta!

Jag hade verkligen glömt en lysande historia om Hjortdahl. På en av hans sista resor hade båten varit laddad med farliga ting. Man närmade sig Kirkwall och den rayon, där man hade att vänta de kringströvande engelska hjälpkryssarna, som underkastade passagerar- och handelsfartyg en högst rigorös undersökning. Då radierade Hjortdahl ut i rymden: S—O—S! S—O—S! Han hade kopporna ombord och ville ha ögonblicklig hjälp.

Men engelsmännen ville inte hjälpa utan bådo honom dra så långt vägen räcker. Han begärde inte bättre.

Men ett sådant trick lyckas endast en gång och jag förstod, varför jag icke hade någon hjälp att vänta av upphovsmannen till ett så makabert skämt.Emellertid uppgav jag dock icke allt hopp. Jag började bearbeta kaptenen, ormtjusa honom.

Jag åt vid hans bord och drack regelbundet kaffe efteråt i hans salong. Men mellan måltiderna arbetade jag och fyllde så småningom väggarna i hans rum med teckningar och akvareller. Han hade upplåtit en extra förstaklass hytt till ateljé åt mig, ty det fanns gott om platser ombord.

Gång på gång förnyade jag min bön om hjälp. Jag visste ju att det ombord på en så stor båt måste finnas ställen, oåtkomliga till och med för en general-tulldirektör. Men han var obeveklig.

Jag arbetade på! Slutligen måste han lägga mina alster i byrålådor och skåp. Och dagarna gingo. Vi kommo i obehaglig närhet till den farliga rayonen.

En kväll satt jag och skrev i min nya hytt! Klockan närmade sig tolv och jag började fundera på att gå till min riktiga lya och lägga mig.

Då öppnas dörren sakta, Hjortdahl träder in, lägger en skruvmejsel på mitt bord, nickar uppåt taket och går ut igen. Inte ett ord sade han. Men han kastade genom dörrspringan en menande blick på portföljen vid min sida.

Jag förstod. Genom dessa stora passagerarbåtar gå luftrör med tusentals ventiler, medelst vilka man reglerar temperaturen i hytterna. Under taket i min hytt gick ett sådant rör. En väldig ventil, fastsattvid röret med tjugufyra skruvar — jag skall alltid minnas antalet — lyste i sin blankskurade mässingsprakt.

Nu fick jag bråttom och arbetsamt. Jag nådde icke ventilen ens från mitt arbetsbord, men genom att ställa en stol

på bordet kom jag äntligen åt mitt blivande operationsfält.

Naturligtvis hade jag reglat dörren. Det gick litet sjö och min rangliga arbetsställning visade stundom tendenser att falla omkull, men jag tog resolut båda lakanen ur sängen, knöt ihop dem och band fast stolen vid bordet. Sedan kunde jag genom att hålla mig fast vid luftröret under de värsta överhalningarna hindra ställningen från fall.

Aldrig har jag väl någonsin förut träffat på så otrevliga, omedgörliga mässingsskruvar. Men mejseln var stark och bra. Och aldrig har jag lossat några skruvar under så besvärliga förhållanden. Hur länge jag höll på innan jag lyckats avlägsna ventilen vet jag icke, men jag hade blåsor i min högra hand och alla leder värkte på grund av min obekväma ställning och den växande sjögången som stundom tvang mig att som i kramp hålla mig fast vid luftröret med båda händerna. Äntligen! Jag sköt min stora portfölj in i röret och började det svåra arbetet med fastskruvandet av den tunga ventilen som var mycket ohanterlig, innan jag provisoriskt tvungit den atthänga fast med ett par diagonala skruvar. En skruv gick av på mitten och föll ned på mattan. Då jag sedermera skulle ta vara på den, var den försvunnen. Först efter långt letande hittade jag den dikt vid väggen där något annat mässingsföremål camouflerat den. Den ligger nu på Atlantens botten.

Klockan sex på morgonen var arbetet slut och klockan sju var det varma badet i blått härligt saltvatten färdigt. Det behövdes. Jag lät betjäningen bära ut mitt arbetsbord och göra i ordning efter mig. Lakanen hade jag slätat ut så gott sig göra lät. Jag hade icke användning för rummet längre, åt min första frukost, gick till sängs och sov som en likkista till middagen.

Icke ett ord växlades mellan kaptenen och mig om saken. Och jag lämnade vid kaffet i hans hytt utan ett ord tillbaka skruvmejseln.

Dagen därpå siktades den engelska hjälpkryssaren. Det såg helt krigiskt ut då en båt sattes ut från den i den höga sjön, rodd av matroser i livbälten. En ung officer, nästan ett barn, tyckte jag, klättrade med två till tänderna beväpnade soldater uppför lejdaren, satte telegrafen ur funktion och tog befälet över s/s Kristianiafjord. Hans första fråga gällde mig.

Vi följdes åt till min hytt och jag underkastades ett mycket långt förhör, som dock icke ledde till något resultat. Sedan började undersökningen av mittbagage. Mina båda trunks voro verkligt konstnärligt packade och jag måste medge att de efter de båda soldaternas arbete voro i fullkomligt samma skick som före. Det var tydligen papper den unge officeren ville åt och det var nära att han lagt beslag på alla mina anteckningar från resan. Men dem hade jag lagt överst i den ena trunken, ty jag hade ju gott samvete. Jag hade haft »a very good press» i Amerika och artiklarna om mig i New York Times och Herald genomlästes mycket noga. Men undersökningen var också noggrann. Man tog blocken ur mina skor och kände efter med fingrarna. Man öppnade ett par stora jungfruliga cigarrettaskar och sökte på bottnarna. Man trevade på mina rockfoder, kikade i mina nyköpta skjortor. Och ägnade naturligtvis hytten vederbörlig uppmärksamhet. Man bäddade helt och hållet om åt mig. Och till slut tycktes officeren verkligen vara övertygad om att jag var en helt vanlig oskuldsfull skämttidningsredaktör på turistfärd.

— Men vad hade ni för affärer i Amerika? Varför reste ni dit?

— Därför att Amerika ännu så länge är det enda land man kan resa till. Och jag är van att resa. Det tillhör mitt yrke.

Den unge mannen var mycket artig och jag bjöd honom på middag, ty han skulle följa oss tillKirkwall för att börja njuta av en efterlängtad permission. Sex månader hade han kryssat i de här farvattnen och man kan bli trött på mindre, »ty den här befattningen är mycket obehaglig, som ni kan förstå. Ni är den förste ombord på en båt som jag måst stoppa, som sagt ett vänligt ord åt mig. Och jag gör dock bara min plikt mot mitt land. Jag lyder ordres.»

Hjortdahl ville icke se åt honom.

— Nå, jag undrar inte på att en befälhavare på en båt som tillhör ett neutralt land blir minst sagt ursinnig, då en ung man plötsligt kommer ombord och med revolverns makt tar befälet, sedan han gjort telegrafen omöjlig. Det är naturligtvis övergrepp från ert lands sida. Har ingen reagerat allvarligt?

Hans blick mörknade. — Jo, det är ett hemskt minne. En kapten på en (jag tror han sade dansk) lastångare, drog sin revolver och jag måste skjuta honom. Det har hänt mycket under mina sex månader här i havet, och det mesta vill man glömma.

Han var egentligen kofferdist och tjänstgjorde ombord på kryssaren som reservofficer.

Vi kommo till Kirkwall, men jag fick ledsamt nog icke gå i land utan fick på avstånd beundra de grå byggnaderna och S:t Magnuskatedralen. Någon liten aning om Orkneyöarnas nakna, kärva skönhet fick jag kanske ändå. Väl var att jag slapp dela de passagerares öden som tvungos stanna där till krigetsslut. Jag tror att det drabbade åtminstone två av oss. Men så går det, då man blandar sig i politik. Emellertid kände jag mig något så när lugn först i Bergens hamn, då jag icke längre behövde vara orolig för de papper, av vilket slag de nu kunna ha varit, som jag innehade. Men det riktiga lugnet och den verkliga tillfredsställelsen kommo i Stockholm, då jag efter några dagars arbete avlevererat alltsammans till mottagarna.

På mitt pianino stå tre porträtt, ett av Strindberg med påskrift »Minne af åtnjuten gästvänskap i vårbrytningen 1903», ett av Bruno Liljefors från 1894 och ett av Heidenstam och Fröding med ursprungsbeteckningen »Blå Jungfrun D. 28 juli 1896».

Strindberg är författaren, som sitter för fotografen, kokett med svanfjäder i handen, väldig artisthalsduk, håret ordnat till lejonman på det abnormt lilla huvudet, en självmedveten siarblick och *ad omnia paratus*. Underligt vad Strindberg som människa med åren sjunkit i min värdering! Icke så mycket som författare, men även i det avseendet, ty ens gudar bli så småningom bara människor, om man får leva tillräckligt länge, utan just som människa. Han var förskräckligt skvalleraktig och kunde icke bevara ett förtroende. Han var nära att skada mig allvarsamt en gång, då jag bad honom, den äldre och erfarnare kamraten, om råd i en delikat sak. Men jag har lätt attförlåta, gudskelov! — och vidrörde icke ämnet med en antydning efteråt. Av mig tålde han den hänsynslösaste kritik och icke ens min drift med hans *makter* kunde bringa honom ur jämvikt.

»Jag har längtat efter att få umgås intimt med en verkligt okomplicerad människa», sade han, »och det är du.»

Säkert hade han rätt. Åtminstone har jag aldrig försökt göra mig till mera komplicerad än jag är i verkligheten.

I likhet med mig på den tiden ville han aldrig gå och lägga sig och de flesta morgnarna ljusnade rullgardinerna av soluppgången över Ålands hav, innan vi sökte några timmars vila. Vi drucko och rökte och pratade som unga studenter på natthippa och fördjupade oss i kuriösa böcker. Han var icke alls okunnig i latin och grekiska. Men hans hebreiska lärdom ger jag icke mycket för.

Liljefors' porträtt är från Östra Lagnötiden, då han på allvar började studera havet. Men det där har jag skrivit om förut.

Heidenstam och Fröding äro på fotot iklädda klassiska togor (lakan) och lagerkransar i likhet med oss andra deltagare i det bekanta bröllopet, som på sin tid väckte sensation och i klerikala kretsar betraktades som en hednisk fest med hädelse motGustaf Fröding och Verner von Heidenstam. Blå Jungfrun D. 28 juli 1896.evangeliskt-lutherska religionen som tydlig avsikt. Jag undrar om någon av oss hade ägnat en tanke åt vare sig Evangelium eller doctor Martinus. Endast med svårighet hade Birger Mörner lyckats få tag i en präst som ville assistera och jag misstänker att den sedermera fick sina fiskar varma. Bröllopet var emellertid ingen demonstration. Det var en privattillställning med kamratglädje som innehåll och avsikt, en högst anständig och vacker fest, som vi kvarlevande minnas med rörelse. Natten var underbart vacker och Blå Jungfrun iklädd hela sin mystiska skönhet. Jag minns hur jag en gång skilde mig från sällskapet för att ensam njuta av det blå dunklet och dyningens spel mot strandklipporna. Jag skulle hoppa över en bergskreva, då ur den sträcktes en hand och en arm. Det var Gustaf Fröding, som lagt sig där för att vara ensam en stund. Jag stannade hos honom ända tills vi

saknades och återkallades till sällskapet och ordningen.

Man måste medge att Heidenstam och Fröding på porträttet se ut som något av romerska kejsare. Gustaf verkar till och med litet neronisk.

”Festligt vid flammande bloss och vid sorlet av glammande gamman Runius räcker pokaln, den med rimlim han limmade samman, önskar av hjärtat allt gott åt en Förste av orden i Norden sampt åt den Ädela Dam i hans stuga en fruga är vorden.“

Frödings Rim-Pokal efter gammalt mönster i den tidning, vi utgåvo i några exemplar med anledning av festen, är verkligt vacker och konstnärlig.

”Ståtelig båt vid strand, gott mod med roder i hand, bragd i Poemataland.”

Men medan småsinnets och avundens vågor gingo höga i Sverige, fräsande av ilska över att vi vågat ställa till ett bröllop på detta ogudaktiga sätt utan att be publiken eller tidningarna — eller ens våra själasörjare — om lov, fantiserade vi på vårt ungdomliga sätt om Blå Jungfrun som gravplats åt alla bröllopsgästerna. Men först skulle vi instifta en ny religion, Skönhetens, med endast tolv medtroende. Vi undrade till och med, om man icke kunde få en sådan religion sanktionerad av Staten. Sedan skulle vi borra ett cylindriskt hål snett ned från Blå Jungfruns krön och i den ordning döden hemsökte oss, låta våra kroppar gjutas in i cementcylindrar och släppas ned i hålet. Där skulle vi åtminstone få vara i fred.

Med åren ha vi funnit ett sådant arrangemang vara både onödigt och onödigt kostsamt. Dessutom äro några av oss döda och sova på vitt skilda håll.

Jag vet för resten icke hur myndigheterna skulle ha ställt sig till vår idé.

Verner von Heidenstam, Gustaf Fröding och jag som skogsgudar i Sandhamns strandskog.Av xylografen Kalle Andersson i Grisslehamn har jag fått ett ganska delikat uppdrag. Han har författat en skrivelse, där han önskar att jag omedelbart efter hans kvittering av det jordiska syr in honom i en säck tillsammans med några meter grov ankarkätting, ror ut honom i min snäcka och sänker honom i närheten av Storbrottet, som man ser från mina berg. Jag och Lubbe Nordström ha undertecknat detta dokument och förbundit oss ordna att denna hans oåterkalleliga sista vilja blir åtlydd. Han försäkrar att vi endast behöva skaffa oss läkarintyg på att han verkligen är död. Han vill inte ligga i vigd jord — där finns för mycket bönder, påstår han, och det hjälper icke att jag försäkrar att några allvarliga konflikter icke kunna uppstå mellan honom och bönderna. Nej — han vill hellre bli ålmat och vilja Lubbe och jag fiska på honom en tid, skulle han bara bli glad.

Enda möjligheten för Lubbe och mig att hedersamt komma ur denna uppseglande konflikt är att xylografen överlever oss båda.

En antik lampa (made in Germany) av lergods från S. Callisti katakomber utanför Rom står någonstans som bevis på min godhet. En vacker höstdag år 1894 var jag där och kom ögonblickligen in i ett lag supande munkar, vilka då för tiden halvfulla och raglande — ty det var icke turistsäsong — visadenågra meter av dessa ärevördiga och tragiska hålor från kristna kyrkans första tid. Jag slog mig ned i deras lag och bjöd på vin och likörer, talade dålig italienska, men blev god vän med den ärevördige padre Paolo, före detta tysk officer, som måst rymma efter en duell och anlagt tonsuren, som nu vuxit till absolut flintskalle. Vi funno varandra och han var till och med så vänlig att han erbjöd sig visa mera av katakomberna än någon resande av min kaliber någonsin fått se, bara jag ville komma tillbaka följande dag. Han vädrade festmåltid med bättre viner. Nu är sådan trafik omöjlig, antagligen på grund av Mussolinis struptag i den gamla regien.

Jag gick naturligtvis dit nästa dag och fick se så mycket jag ville. Vi kommo in i avlägsna gångar, där efter våra spår på det dammiga golvet att döma icke någon varit på långa tider. Skelett lågo hopade överallt i väggarnas nischer. Jag bad padre Paolo: — Giv mig en skalle, jag behöver den för min privata kraniesamling!

— Jag ser ingenting — jag går ju före er, svarade den gamle skojaren, och jag högg en skalle som låg för sig

själv i ett hörn. Säkert var det någon fin martyrs.

Jag hade en stor engelsk ulster med en kolossal ficka nedtill i fodret. Där placerade jag martyren.Efter den glada middagen med munken i en osteria snett emot ingången till katakomberna, begav jag mig på hemvägen. Skallen slog emot mitt högra ben och besvärade min vandring.

Ungdomsporträtt av xylografen och målaren Kalle Andersson.

När jag kom till det gravställe, som över ingången bar skylten *Sepulchra Scipionum,* stannade jag, tog fram min skissbok och tecknade av dess pittoreska fasad. Det tog lång tid, ty jag ville vara samvetsgrann. Så fortsatte jag Via Appia åt staden till men observerade plötsligt att martyren icke längre slog skallen mot benet. Jag kände efter i fickan —-

martyren hade förvandlats till ett snusbrunt pulver. Nere i jordens innandöme stå skeletten sig hur länge som helst, men de tåla inte frisk luft. Jag hällde ut martyren på gatan och fortsatte vägen en désillusion rikare.

Det enda av mina förvärv som stod sig var lampan (made in Germany) för vilken jag betalt padre Paolo fem lire, ty jag ville göra honom en tjänst. Vi korresponderade sedan ett par år, ty han intresserade sig särskilt för Sverige, emedan han i fransk-tyska kriget haft en svensk officer till vän. Jag talade sedermera med markis Lagergren om munken. Han kände honom icke personligen, men visste vem han var. Ledsamt nog har jag glömt hans namn, men Lagergren kom mycket väl ihåg duellskandalen och officerens, en preussisk junkers, övergång till katolicismen.

— Han var en libertin, sade markisen, och passade oss inte. Men vad börden beträffar, var han högst acceptabel, tillade han liksom drömmande.

Just nu, när jag slutat förra satsen, kom som en hälsning från de döda, via Norstedt & Söners förlag, Lagergrens nionde del av »Mitt livs minnen». De föregående sände han mig samvetsgrant. Säga vad man vill om det litterära värdet av hans memoarer, men jag läser dem med nöje. Första delen var bäst, men man måste medge att alltsammans är ettintressant europeiskt dokument och ett slags monument över en mycket egendomlig man med en sällsynt karriär bakom sig. Nog är det konstigt att jag just nu då jag nämnt hans namn i den här boken skulle få en så påtaglig och ögonblicklig erinring om den gamle herren till Tyresö.

Förra våren träffade jag i Nizza en bartender som varit hans sekreterare — eller kanske betjänt, fast sekreterare väl låter bättre. Och för trettiosex år sen träffade jag en julnatt i Madeleinekyrkan i Paris en vaktmästare som i sin ungdom i Afrika tillsammans med en annan blivande greve, Carlo Landberg, varit betjänt hos en rik amerikanare. Men den vaktmästaren ville träffa Landberg — bara fem minuter, och han skulle inte ha många hela ben kvar i sin kropp. Världen är liten och människorna äro icke vidare gigantiska vid närmare okularbesiktning.

Sedan jag började skriva denna bouppteckning har en mängd kamrater och vänner lämnat livet, som de i de flesta fall älskat. Många av dem gjorde nog inte bouppteckning i livstiden. Nu gå andra och nosa i deras gömmor och veta ej, hur det eller det kommit in i möblemanget. Jag anser mig ha fyllt en dyrbar plikt, men känner det samtidigt litet ruskigt. När kommer min tur? Jag är just i den farliga åldern och väntar på *magnus annus climactericus*, det sextiotredje fatala året — nå, det dröjer ju ännu ett par årdit och jag är för resten icke vidskeplig, vare sig det nu är en multipel av sju eller nio som är kritisk i ett människoliv och den enkla multiplikationen av dessa tal verkar väl kabbalistiskt hopkommen som farlighet, även om Tegnér ängslades över den.

Mycket har jag naturligtvis förbigått, vilket ju är förklarligt i ett rikt — eller åtminstone rikhaltigt hem. Dagligen hittar jag nya gamla ting som jag glömt. Det blir nog klokast att låta någon annan beediga detta dokument. Nyss fann jag en sminkask från Centralafrika. Den innehåller snustorra färger för krigs- och dansmålning, men är utan spegel, pudervippa och andra hygieniska artiklar. Meningen är emellertid god.

Jag bläddrade nyss igenom Bernatziks vackra bok *Der dunkle Erdteil* ur den utmärkta serien Orbis terrarum från Atlantisförlaget. Jag undrar när våra kvinnor skola börja uppträda med läppskivor, som deras systrar av

Sarafolket eller med magen försedd med prydnadsärr! *Allt* är möjligt och modet är en naturlag. För egen del tycker jag bäst om omålade kvinnor. (Jag är verkligen nyfiken på hur den unga löjtnantsfru målar sig, som nyligen begärde mitt porträtt och kallade mig damernas älskling! Jag lopp ögonblickligen till spegeln och blev stående där en lång stund, ett rov för stridiga tankar, men blev lugn och kall igen, då jag påminde mig Dioskoridesuppgift att kvinnorna på hans tid använde krokodil-träck för att ge ansiktet vacker färg och glans.)

Min samling av snusdosor har jag icke specificerat, men den är rikhaltig. Jag har nämligen snusat sedan mitt trettonde år. Nu kan det dröja veckor mellan prisarna, men som skolpojke var jag rentav frenetisk utövare av denna förfärliga last, ty vad skulle man göra under de långa lektionerna? När jag sista gången, på allvar, förlovade mig, kastade min fästmö resolut dosorna ut genom fönstret, men den småländska segheten firade åter en triumf — inom kort hade jag anskaffat nya och bättre.

Jag har dyrbara Tuladosor, minnen av Lundbohm, jättenäverdosor från Småland och snusets barndom, en gulddosa, present av Julstämning efter tjugu års medarbetarskap, och lantliga slagsmålsdosor med mönjeinramade speglar, samt till yttermera visso försedda med kniv och kam — idealiska tillhyggen och effektiva i handen på en behjärtad man. Jag har snusdosor från Island, Spanien, Korsika. Men den finaste är min morfars gamla ovala silverdosa, förgylld ini och med P. J. L. på locket: Per Johannes Lindner. I Östgötars Minne står om honom: L. var en aktningsvärd personlighet och en god präst, ehuru lågmält, så att han hade svårt att göra sig hörd. Var tjänstledig nära två år för sjukdom.Jag kan tillägga, att han även var en glad präst, som lär ha sjungit Bellman utmärkt, samt att han hade *vålnad*, vilket endast mycket hyggligt folk har. Jämnt tio minuter innan han kom hem från socknebud eller andra ärenden, hördes alltid hans steg på trappan och det lät som om förstudörrbommen dragits ifrån.

— Seså, sade mormor, nu kan vi vänta Lindner hem när som helst!

Och när han stod lik på kammarn pinglade hans ringklocka därinifrån alldeles tydligt en kväll.

— Seså, sade mormor, nu är något på tok!

Det var kon som höll på att strypa sig i tjudret ute i lagårn och räddades i sista minuten. Sådan var morfar. Om farfar, som också var präst, vet jag inte mycket mera än att han skall ha varit en mycket originell man, som envisades att mässa, fast han visste sig vara ganska omusikalisk. Men han var omtyckt av bönderna, ty han drack svarta toddar med dem enligt tidens sed. Tog sin pastoralexamen, men hann ej bli kyrkoherde. Hans gamla hebreiska, grekiska och latinska studieböcker befinna sig i min ägo. Min far berättade att han talade latin ganska obehindrat och vackert.

För några år sedan fick jag som gåva ett gammalt fotografialbum fyllt med porträtter av min farfarssläktingar och umgänge. Det är mig ett stort nöje att stundom ta fram samlingen och studera den. Där finns bland andra en bild av den siste Gyllenhöök, en gammal rik kammarjunkare, ett år yngre än min farfar, vars måg han blev trots åldern och en senilitet, om vilken många historier voro i omlopp inom släkten. Han grät så snart man tilltalade honom. Hans enda intresse var att hölja sin unga hustru i siden, sammet och juveler. Min farfar kallade honom »gubb-strutten» och försökte förgäves liva upp honom med toddar och skämt, men kammarjunkarn bara grät. Han dog efter ett åttaårigt äktenskap gråtande av lycka över sin hustrus ungdom och skönhet.

Jag äger en stor samling moderna propagandaaffischer, en present av ryska vänner, vilken en gång kommer att bli en stor dyrbarhet. Få människor samla sådant, ty de flesta förstå antingen icke deras värde eller avskräckas av deras storlek. Men den ryska affischkonsten står mycket högt, målmedveten och ändamålsenlig som den är, lämpande sig för ett folk av till stor del analfabeter. Medan pennan löper måste jag passa på och berätta en ny och typisk historia från Ryssland. Den kan ju komma här som idéassociation.

En firma har koncession på tillverkning av tricotage, men har icke förstått välja sina juridiska rådgivare ur lämpliga samhällsklasser ellerrepresenterande de idéer, som en jurist i Sovjet bör ha vis à vis ett kapitalistiskt företag. Den förste advokaten kom av hittills okänd anledning i svårigheter och blev arkebuserad. Firman engagerade en ny, som snart gick samma väg.

Chefen var bjuden till fin middag hos den utländska överklassen i Moskva och omtalade en passant de svårigheter han haft med att få juridisk hjälp mot Sovjets övergrepp, då en dam tillhörande den verkliga diplomatiska kåren konversationsmässigt ville beklaga faktum och utbrast: — Es ist doch furchtbar und schrecklich, dass so was überhaupt passieren kann!

Chefen, avvärjande: — Ach ja, aber so was nehmen wir bei uns nicht so tragisch!

Jag sitter och funderar på, om jag inte skall skänka de där affischerna till Nationalmuseum. Bara inte dess tjänstemän bli kommunister vid betraktandet av konstverken! Det skulle bli en spik i min likkista. Men i så fall ber jag att man i stället använder den gamla ärevördiga spik från 1200-talet som just nu ligger framför mig.

Apropå spik är jag den lycklige ägaren av en bronspilspets från den grekiska ön Levkas, det homeriska Ithaka. Den är uppgrävd vid foten av berget Oxoi och en ung framstående tysk arkeolog har försäkrat mig att den efter alla tecken att döma är spetsen av justDen siste Gyllenhöök.den pil, med vilken Odyssevs vid sin återkomst sköt igenom hålen på de tolv i rad ställda yxorna. Han stöder sin diagnos på det faktum att bronsen icke har en enda repa. Skulle den ha snuddat vid någon yxa, hade denna naturligtvis gjort märke i godset, men Odyssevs sköt oklanderligt. Pilspetsen är för övrigt avbildad i Buchholz' »Die homerischen Realien», tredje upplagan 1889.

En jurist, som satts i tillfälle att titta litet i den här bouppteckningen, påpekar som ett kardinalfel, att jag glömt anteckna alla möbler och annat nyttigt bohag, bordsilver, sängkläder, mina oräkneliga kostymer och skjortor, slipsar, pälsar, hattar, overalls, kragar och glasögon. Men är nu detta ett så allvarligt fel, då glömskan endast bekräftar min ideella och historiska läggning? Själen är viktigare än allt annat och den har jag sökt odla efter råd och lägenhet. —

Varför begåva goda människor min ringhet med så mycket glas och flaskor? Förmodligen emedan ett av huvudändamålen med mitt skriftställar- och tecknarskap varit att framhålla spritens fördärvliga inflytande på obalanserade hjärnor. Kortsynta och illasinnade individer ha i mitt arbete velat se uteslutande beundran för fyllbultens liv och leverne. Men har jag någonsin tecknat någon vacker fyllbult? Har jag uppmanat till dryckenskap? Har jag icke i ställetframhållit drinkarens förnedring i diken och polisvaktkontor? Det är hårt att känna sig missförstådd ett helt långt liv igenom.

Min samling av flaskor och glas är överväldigande. Om de givits mig av ångrande syndare till tecken på att vederbörande icke längre haft användning för dem, övertygade om sitt förfall på grund av mina skrifter och teckningar, om de alltså belamrade min våning av samma anledning som kryckorna i Lourdes fylla dess beryktade helgedom, då skulle jag med mera jämnmod än nu betrakta, hur hemmet blir allt trängre, men snart måste jag allvarligt uppmana det godhjärtade svenska folket: — Giv mig inte flera flaskor! Alldeles nyss fick jag en praktpjäs av en dansk vän. Den har tillhört Holger Drachmann, en man som icke spottade i glaset, och i livstiden säkert endast motvilligt skulle ha avstått från den grönskimrande, vackert välvda och invecklade dyrgripen.

Ju flera flaskor jag får, desto större blir faran att de skola slås sönder —- och det vore ju förfärligt — jag vill inte tänka mig in i det. Jag vill överhuvudtaget inte tänka på något en tid framåt, ty nu slutar jag bouppteckningen, dock först sedan jag på grund av de tvångsföreställningar som måste bli en följd av dessa ständiga glaspresenter berättat en historia som naturligtvis har med glas att göra.Läsaren påminner sig kanske det yttrande om den småländska fattigdomen, som jag lät en gammal smed i min hemtrakt göra i början av den här boken. Det är ju digert av humor. Men ett yttrande av en av smedens söner, smepojkarna, som de kallas ännu, fast mina jämnåriga, försvarar väl sin plats som prov på smålandshumor och som avslutning på en bok.

Jag och en barndomsvän hälsade i somras på smepojkarna. Det blev ett glatt återseende efter många års skilsmässa, de släppte hamrar och tänger, stängde smedjan mittpå arbetsdagen och följde oss till en ängsbacke, där vi läto en blygsam flaska gå laget runt. De strålade och gamla minnen vaknade. Solen sken, ån porlade och pjollrade om gäddsnärjningar och kräftfiske.

De äro ungkarlar båda och fria män, ingen har något att säga till dem om. När vi skulle skiljas — vi ämnade göra

några dagars bilfärd genom vår hembygd — sade de: — Ja det här var ju riktigt kalas. När ni kommer tillbaka ska vi ha tagit ut på våra motböcker och bjuda igen.

Ty så är lagen.

När vi efter någon vecka åter infunno oss i smedjan, möttes vi ej av de glada ansikten vi längtat efter. Smepojkarna sågo helt sorgsna och slokörade ut.— Si — si — dä har hänt e olöcka —--

— Vad nu då? Har ni tappat buteljen? Gick den sönder?

— Nä — vi drack ur 'an.

Ni tror att det är en vanlig hästsko, som sitter över min dörr! Misstag — den har tillhört Pan. Jag mötte honom vid Hagaparkens grindar sent en kväll nu i oktober. Regnet strömmade ned, det var kolsvart, båglamporna tycktes vilja slockna.

— Hej, gamle Pan! ropade jag.

— Vem är du?

Jag sade mitt namn.

— Men jag känner dig ju inte, väste han.

— Känner du mig inte? Vi ha träffats i Småland, på Sandön och i min Grisslehamnsskog. Men varför är du hes? Är du förkyld? Har du dåligt på fötterna? Följ med mig hem och du skall få ordentliga skor med rågummisulor.

— Jag känner dig ju inte, upprepade han.

— Följ med nu bara, envisades jag och tog med ett fast grepp om hans ena horn.

Men blixtsnabbt gjorde han sig fri, flydde bortåt Nya kyrkogården, slog gnistor ur spårvägsskenorna, fastnade med ena skon och slet sig lös. Skon blev kvar. Den passar mig och jag behåller den.Tills han själv kommer och hämtar den, vilket icke är omöjligt. Den tas därför icke med i den egentliga bouppteckningen.

Ack ja!